

Participace dětí a mládeže v České republice

Přezkum politiky Rady Evropy

I. Shrnutí

„Tato diskuse s lektory je poprvé, kdy někdo, kromě mých rodičů, poslouchá, co si myslím. Nemělo by to být častější?“ (účastník dětské fokusní skupiny)

Česká republika získala v roce 2021 jedinečnou příležitost zapojit se do projektu Rady Evropy *„Participace dětí v Evropě – posilování národního rámce a aktivit v rámci participace dětí“*. Skrze možnost konzultací s odborníky na zapojování dětí, využití nástroje CPAT a sdílení zkušeností z partnerských zemí, bylo možné vůbec poprvé z úrovně vlády zahájit systematické mapování úrovně participace a hledat možnosti jejího posílení.

Participace dětí v ČR je významně ovlivněna sociokulturním kontextem, kdy část dnešních dospělých vyrůstala v režimu, který neumožňoval ani participaci dospělých, ani dětí. Myšlenka spoluzapojení dětí jako rovných partnerů, slyšení a respektování jejich názorů a zohlednění dětských přání v rozhodování i každodenní činnosti je proto pro veřejnost stále ještě poměrně nová a ne vždy snadno přijatelná. Jedním z předpokladů participace dětí je bezpečné a přijímající prostředí – na základě toho je osvěta veřejnosti a celková změna postojů k zapojení dětí vnímána jako jeden z předpokladů pro participaci dětí na každodenním veřejném životě i v závažných rozhodovacích procesech.

Posouzení míry participace dětí v České republice pomocí CPAT přineslo výjimečný náhled na zapojování dětí v různých situacích. Mimo jiné bylo potvrzeno, že legislativní rámec určuje poměrně jasné podmínky pro zjišťování názorů dětí a jejich zohlednění. Podpora ve formě metodických doporučení a praktických návodů ale v praxi téměř chybí, a to jak dospělým, tak dětem. V zapojování dětí jsou poměrně zkušenými zástupci a zástupkyně poskytovatelů sociálních služeb, kteří mají přístup ke klientům ošetřen standardy kvality, jiné profese, jako soudci, policisté nebo zástupci OSPOD vyjadřovali určitou nejistotu a potřebu další odborné podpory. I samotné děti účastníci se více či méně důležitých rozhodovacích procesů si nejsou jisté svými právy a možnostmi, případně mají obavy z toho, jaké budou důsledky deklarace jejich přání nebo názoru.

Praktické postupy využití při aplikaci nástroje CPAT v České republice ukázaly efektivní způsoby, jakými lze zjišťovat postoje dětí i dospělých k participaci - ať už šlo o fokusní skupiny, dotazníková šetření nebo osvětové semináře. Tyto nástroje budou i nadále rozvíjeny, v rámci implementace participace dětí v České republice.

II. Úvod

Všichni nahlížíme na Úmluvu o právech dítěte jako na zdroj inspirace, a to zejména na článek 12, který se vztahuje k respektu vůči názorům dítěte. Cílem předkládané zprávy je představit výstup mapování, jak si Česká republika vede v oblasti zapojování dětí do všech oblastí, které se jich týkají. Mapování proběhlo za použití nástroje Rady Evropy pro hodnocení účasti dětí s deseti konkrétními a měřitelnými ukazateli ([Sada indikátorů pro participaci dětí CPAT](#), dále jen „CPAT“).

Před zapojením do projektu Rady Evropy „[Participace dětí v Evropě – posilování národního rámce a aktivit v rámci participace dětí](#)“, jsme byli plni očekávání, jak si Česká republika v dětské participaci stojí. Co jsme zjistili? Z pohledu ukotvení dětské participace do legislativního rámce České republiky je znát, že od implementace Úmluvy o právech dítěte (rok 1991) uběhlo více jak třicet let. O to více jsme byli zvědaví na promítnutí legislativních úprav do všedního života dětí. Zde jsme byli mile překvapeni. Sice se místy jedná o určité ostrůvky dobré praxe, je ale velmi pozitivní, že dětská participace patří tu více, tu méně do podvědomí dětské i dospělé veřejnosti. Je třeba si otevřeně přiznat, že se jedná spíše o krůčky na cestě k cíli, kdy bezpečná dětská participace je samozřejmou součástí každodenního života dětí a dospělých v Česku.

Předkládaná zpráva mapuje pomocí 10 ukazatelů CPAT míru dětské participace v ČR. K ověření indikátorů jsme využili workshopy, konzultace s experty a expertkami, studovali zákony, směrnice, standardy, pořádali fokusní skupiny pro děti i dospělé, oslovovali dětskou i dospělou populaci prostřednictvím dotazníkového šetření. Jsme si vědomi toho, že s ohledem na počty účastníků fokusních skupin a počty respondentů dotazníkového šetření není možné uvedená data brát jako statisticky validní. Z tohoto důvodu je třeba hodnocení jednotlivých indikátorů pomocí nástroje CPAT vnímat jako odborný odhad projektového týmu. Určitě je však možné konstatovat, že se podařilo plnit další cíle projektu, a to je zvyšování povědomí o dětské participaci v dané zemi, kterou je třeba nadále zvyšovat.

Je možné shrnout, že nástroj CPAT se v praxi osvědčil. Jeho smyslem není poměřovat jednotlivé členské státy Evropské unie, ale může velmi dobře sloužit k měření pokroku v participaci dětí v dané zemi. Zároveň je velkou podporou ke změnám do praxe.

“Potřebujeme, abyste se u problémů ptali na náš názor. Pouze u skutečného zájmu se můžeme otevřít a říct vám, co nás trápí.” (účastnice dětské fokusní skupiny)

Projekt „Participace dětí v Evropě – posilování národního rámce a aktivit v rámci participace dětí“

Projekt je koordinován Radou Evropy a financován Programem Evropské unie pro práva, rovnost a občanství (2014–2020). V Česku je implementován od 1. 4. 2021 do 30. 6. 2023. Kromě České republiky na projektu spolupracují Finsko, Slovinsko, Portugalsko a Island. Jeho hlavním cílem je zvyšování povědomí ohledně participace dětí a mladých dospělých. Projekt kromě zvyšování povědomí o zapojování dětí a používání unikátního nástroje CPAT rovněž přináší i metodický dokument „Poslouchej – Jednej - Změň“, který je vodítkem, jak tak činit efektivně a bezpečně pro děti.

Mezi klíčové očekávané výsledky projektu patří:

The possibility for children to participate in individual decision-making processes

Increased awareness and political willingness of decision makers

Training for professionals to implement child participation

Recommendations for legislative and policy changes

A European platform and network for future exchanges

Díky projektu vzniká „Evropská platforma k participaci dětí a mladých dospělých“ s cílem sdílet příklady dobré praxe. Platformu bude koordinovat divize dětských práv Rady Evropy. Zároveň bude rozvíjet evropské zdroje a aktivity, které budou v dlouhodobém horizontu přínosem pro všechny partnerské země a všechny členské státy EU a Rady Evropy.

III. Výchozí situace v České republice

V Česku žije 10 525 739 obyvatel (údaj k 30. 6. 2022), z toho bylo k 1. 1. 2021 do 14 let věku 1 693 408 dětí. V náhradní rodinné péči žije 20 659 dětí. Počet dětí, které byly umístěny s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou do ústavních zařízení bylo 5 735 (údaj k 31. 12. 2020).

IV. Proces hodnocení

Vytvoření realizačního týmu

Realizační tým byl tvořen šesti pracovníky a pracovníky. Jednalo se převážně o tým lidí se zkušeností s prací z neziskového sektoru, kteří současně dlouhodobě spolupracují s MPSV. Důraz byl kladen primárně na jejich odborné a praktické dovednosti – z toho tři pracovníci a jeden pracovník realizačního týmu byli zkušenými facilitátory s praxí z přímé práce s dětmi a mladými dospělými v systému sociálně-právní ochrany dětí. Rozdělení rolí v rámci týmu nebylo s ohledem na malé množství pracovníků projektového týmu přesně stanoveno. Z řad facilitátorů se jednalo o univerzální odborníky, kteří díky své dosavadní praxi uměli komunikovat jak s dětmi, tak s dospělými, zároveň měli i velké organizační schopnosti. Realizační tým se pravidelně scházel, aby plánoval a zároveň se společně informoval o probíhajících aktivitách (do února 2023 proběhlo 25 schůzek se zápisem).

K užší spolupráci bylo přizváno 5 neziskových organizací pracujících s dětmi (Amalthea, z.s., Centrum J.J. Pestalozziho, o.p.s., Centrum ARPIDA, z.ú., LUMOS, s.r.o., Naše škola Praha – základní škola, s.r.o.).

Před realizací dětských fokusních skupin byly vytvořeny **Zásady ochrany pro zajištění bezpečí dětí zapojených do evropského projektu CP4Europe v rámci České republiky**. Zároveň byla určena kontaktní osoba pro zajištění Zásad bezpečí dětí. Všichni, kteří se účastnili fokusních skupin dětí, byli s těmito Zásadami kontaktní osobou seznámeni.

Úvodní seminář

Dne 16. 11. 2021 se konal tříhodinový úvodní seminář „**Proč naslouchat dětem, aneb proč to bez participace nejde?**“, který byl s ohledem na pandemickou situaci v České republice realizován online v platformě zoom.

K aktivnímu příspěvku byli vyzváni dvě nevládní organizace (LUMOS a České odborné společnosti pro inkluzivní vzdělávání) a zástupkyně z Úřadu pro mezinárodně-právní ochranu dětí.

Z oblasti sociálních služeb a sociálně-právní ochrany dětí, školství, zdravotnictví, volného času, samosprávy, policie, justice a dalších aktérek a aktérů sítě služeb se k účasti na úvodním webinaru přihlásilo 115 odbornic a odborníků. Z anonymní zpětné vazby po webinaru vyplynulo, že pro ně byl webinar přínosný a byli spokojeni s prezentovanými příspěvky.

Příloha č. 1: Pozvánka na úvodní webinar

POZVÁNKA na úvodní webinar
Proč naslouchat dětem, aneb proč to bez participace nejde?

Aktivní zapojení dětí je nezbytnou součástí všech záležitostí, které se jich týkají v každodenním životě v oblasti školství, zdravotnictví, soudnictví, sociálních služeb i sociální práce, volnočasových aktivit, zajištění bezpečí a ochrany dětí a dalších.

Jaká je úroveň participace v ČR a v Evropě, jak a proč participaci posílit?

Projekt, kterého je webinar součástí: Úvodní webinar představuje aktivity 2letého projektu Rady Evropy „Participace dětí v Evropě – posilování národního rámce a aktivit v rámci participace dětí“, který se zaměřuje na zapojování dětí a mladých dospělých do tvorby politiky na národní úrovni.

Komu je webinar určen? Zástupkyním/zástupcům z oblasti sociálních služeb a sociálně-právní ochrany dětí, školství, zdravotnictví, volného času, samosprávy, policie, justice a dalším aktérkám/aktérům sítě služeb.

Informace o přihlašování: Hlaste se prostřednictvím [online formuláře](#). Účast Vám bude následně potvrzena. Odkaz na online webinar bude účastníkům a účastnicím zaslán prostřednictvím registračního e-mailu. Akce je bez registračního poplatku.

Úvodní webinar se koná v rámci projektu „CP4Children Participace dětí v Evropě – posilování národního rámce a aktivit v rámci participace dětí“, který koordinuje Rada Evropy a je financován Programem Evropské unie pro právo, rovnost a občanství (2014-2020).

Termín:
16. listopadu 2021

Logo Rady Evropy, Evropské unie, a MP SV.

Součástí webinaru bylo povídání mladé sebeobhájky Magdalény z organizace LUMOS ohledně zapojování dětí a jejich možnosti vyjádřit názor na témata, která se jich týkají. Názor dětí byl rovněž zachycen prostřednictvím tří videí, která natočily děti z dramatického kroužku Divadelního souboru v Českých Budějovicích. Děti v nich odpovídaly na otázky: „**Co je podle tebe právo? Kde si můžete stěžovat? Na co bych si chtěl stěžovat, čemu nerozumím a co bych chtěl změnit?**“. Velká část z posluchačů u dětí oceňovala odvahu

říct svůj vlastní názor.

Příloha č. 2: Program úvodního webináře

Zvětšit zobrazení

Program úvodního webináře

Proč naslouchat dětem, aneb proč to bez participace nejde?

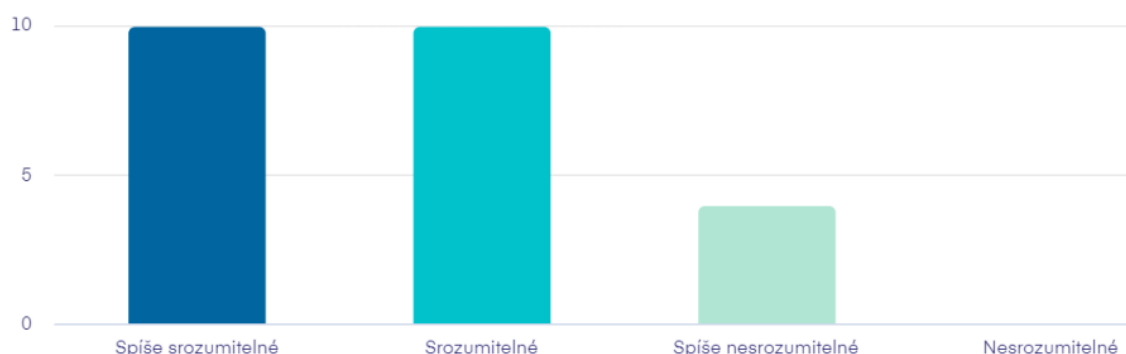
Termín: 16. listopadu 2021
Odkaz na online webinář bude poslán všem účastníkům a účastnicím v samostatném e-mailu

10:00 – 10:10	Zahájení – úvodní slovo Mgr. Martina Štěpánková Štýbrová – ředitelka Odboru rodinné politiky a ochrany práv dětí, Ministerstvo práce a sociálních věcí
10:10 – 10:25	Představení projektu „Participace dětí v Evropě – posilování národního rámce a aktivit v rámci participace dětí“ Mgr. Kristýna Jůzová Kotalová – vedoucí Oddělení koncepce ochrany práv dětí a transformace služeb pro rodiny a děti, Ministerstvo práce a sociálních věcí
10:25 – 11:10	Proč participovat a sdílení dobré praxe Magdaléna Tichavská – zástupkyně skupiny sebeobhájců a sebeobhájekyň organizace LUMOS Mgr. Helena Pravdová – projektová manažerka projektu Férová škola, Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání Mgr. Zuzana Senciová – psychologka, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
11:10 – 11:30	Představení nástroje Rady Evropy „Sada indikátorů pro participaci dětí“ (CPAT) a nové metodiky „Participace dětí“ v rámci národních aktivit Bc. Lukáš Talpa – odborný metodik projektu „Podpora systémových změn v oblasti péče o ohrožené děti, mladé lidi a rodiny v ČR“, Ministerstvo práce a sociálních věcí
11:30 – 11:50	Diskuse a možné využití participačního nástroje
11:50 – 12:00	Ukončení úvodního webináře

Úvodní webinář se koná v rámci projektu „CP4Children Participace dětí v Evropě – posilování národního rámce a aktivit v rámci participace dětí“, který koordinuje Rada Evropy a je financován Programem Evropské Unie pro práva, rovnost a občanství (2014–2020).

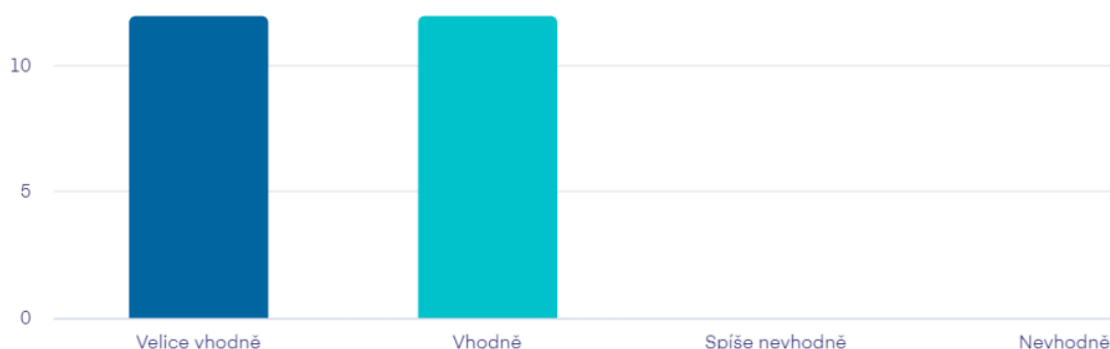
Příloha č. 3: Zpětná vazba k představení nástroje CPAT

4. Představení nástroje Rady Evropy „Sada indikátorů pro participaci dětí“ (CPAT) bylo:

Příloha č. 3: Zpětná vazba ke sdílení dobré praxe organizací LUMOS, České odborné společnosti pro inkluzivní vzdělávání, tj. ČOSIV a zástupkyně z Úřadu pro mezinárodně-právní ochranu dětí, tj. UMPOD.

5. Příklady dobré praxe a kazuistiky byly vybrány (LUMOS, ČOSIV, ÚMPOD)

Realizační fáze

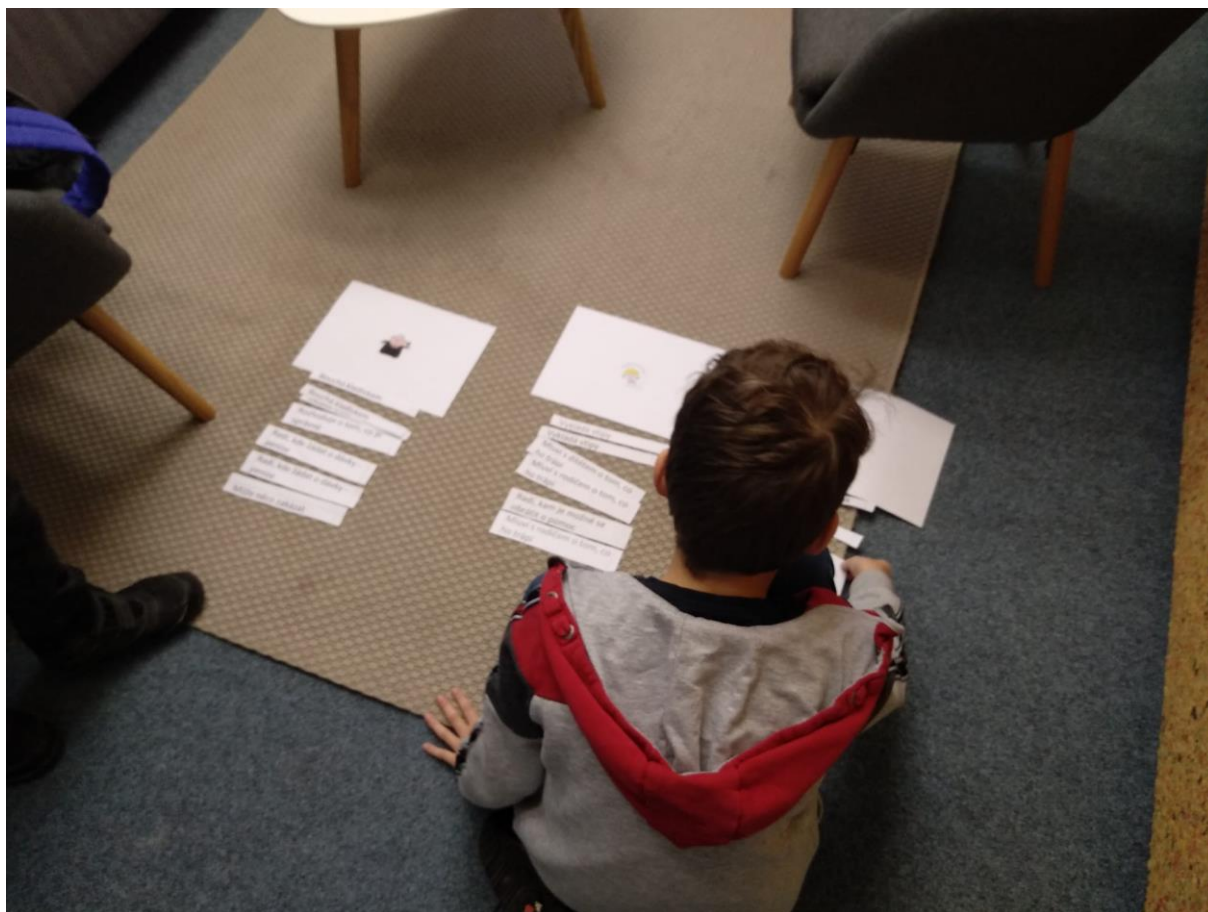
Konzultace s dětmi a mládeží

K ověření indikátorů CPAT bylo realizováno celkem sedm facilitovaných fokusních skupin, kterých se účastnilo 54 dětí a mladých lidí. Nejmladšímu účastníkovi bylo 10, nejstaršímu 17 let. Podrobnější charakteristiky dětských skupin ukazuje příloha č. 4.

Skupiny byly organizovány jak prezenčně (v pěti případech) s dodržením platných protiepidemických předpisů, tak, s ohledem na probíhající globální pandemii, online formou (dvakrát). Jedna skupina probíhala zároveň prezenčně i online, a to z toho důvodu, že jeden den před organizací fokusní skupiny přešla část přihlášených dětských účastníků do povinné karantény. Prezenční fokusní skupiny trvaly čtyři hodiny s přestávkami, online fokusní skupiny byly dvouapůlhodinové s jednou přestávkou.

Příloha č. 4: Charakteristika realizovaných dětských skupin

Specifikace skupiny dětí / forma setkání	Datum setkání	Ověřovaný indikátor	Dívky	chlapci	celkem
soukromá základní škola / kombinace online a prezenčního setkání	23.11.2021	U7, U3, U5	6	7	13
děti se zkušeností se soudním řízením / prezenční forma	4.1.2022	U4, U5, U9	2	3	5
děti ze sociálně slabých rodin / prezenční forma	15.2.2022	U4, U5, U8	6	2	8
běžná populace dětí, která se přihlásila na výzvu MPSV / online forma	16.2.2022	U7, U8, U9	6	4	10
Děti s postižením / prezenční setkání	24.3.2022	U5, U7, U8	1	6	7
Mladí lidé z pobytových zařízení / prezenční setkání	23.4.2022	U5, U7, U8	2	5	7
běžná populace dětí, která se přihlásila na výzvu MPSV / prezenční setkání	5.5.2022	U3, U4	1	3	4
Celkem	7 skupin		24	30	54

Při svolávání konzultačních skupin projektový tým nesledoval množství zúčastněných dětí, jako spíše rozmanitost dětských účastníků (děti ze soukromé školy z velkého města, děti ze sociálně vyloučených rodin, děti s postižením, děti z ústavní péče, náhodný sběr dětských respondentů), a to s cílem pokrytí co nejširší míry sledovaných indikátorů. Účast dětí byla zajištěna přes oslovení nevládních organizací pracujících s dětmi. Těm byla následně zaslána pozvánka s dotazem, zda by děti měly zájem zúčastnit se konkrétního setkání. V případě online skupin byly děti přizvané prostřednictvím spřátelených organizací, které byly vyzvány k šíření pozvánky na danou akci mezi dětskou populací. **Pozvánka na konzultaci byla tvořena v součinnosti s 9letým dítětem.** Jeho zapojení se ukázalo jako stěžejní pro správné nastavení srozumitelnosti podaných informací. Děti i jejich zákonní zástupci udělili s účastí na skupině písemný souhlas. Ten měl mimo jiné za cíl informovat rodiče dětí, čeho se v době vyučování účastní a rovněž zjišťoval, zda děti nemají nějaké specifické potřeby, které by měli lektori znát (např. potravinovou alergii, poruchu pozornosti atd.).

Při oslovování dětí pomáhaly následující organizace: Amalthea (děti se zkušeností se soudním řízením, děti ze sociálně slabých rodin), Základní škola Vršovice (soukromá základní škola), Centrum Arpida, z.ú (děti s postižením), Centrum J. J. Pestalozziho (děti z ústavní péče).

Dětské fokusní skupiny vedla zkušená lektorská dvojice facilitátorek. V případě kombinované online a prezenční konzultace byla skupina dětí facilitovaná prezenčně třemi lektory a pro děti přítomné online dalším lektorem, který se pohyboval rovněž v online prostředí. V některých

případech, z důvodu zajištění pocitu bezpečí dětí a získání jejich důvěry, zůstal zpočátku programu přítomen člověk, kterého děti osobně znaly.

Prioritou všech organizovaných dětských konzultací bylo zajištění příjemné atmosféry a ověření ukazatelů CPAT zážitkovou cestou. S ohledem na těžkost tématu a věk dětí byly do programu vloženy pohybové hry, a to s cílem znovuzískání koncentrace dětí. Součástí programu bylo úvodní představení lektorů, nastavení pravidel skupiny, icebreakery, promítání krátkých tematických videí atd. (Viz program v příloze na konci dokumentu.) V průběhu skupin bylo dbáno na zajištění občerstvení a dodržování pitného režimu dětí.

O průběhu setkání byl pokaždé vypracován záznam, který sledoval vyjádřené anonymizované názory dětí. S ohledem na transparentnost a srozumitelnost byl záznam pořizován kombinovaným způsobem: zápisem na flipchartový papír a přímým psaním do word dokumentu, který byl zároveň přenášán dataprojektorem na plátno.

Všechny děti byly za svou účast oceněny certifikátem a děti, které se účastnily online setkání i herními sluchátky. Bylo velmi potěšující, že ve všech případech dětských fokusních skupin se podařilo mezi dětmi a facilitátorkami a facilitátory vytvořit příjemné pracovní-hravé prostředí a získat pozitivní evaluaci, která byla sbírána ústně i písemnou cestou.

Příloha č. 6: Certifikát účasti na dětské konzultaci

Dotazníkové šetření mezi dětmi

V období od 1. 4. 2022 do 30. 6. 2022 bylo provedeno dotazníkové šetření, a to prostřednictvím bezplatné platformy online dotazníku (google form). Děti odpovídaly anonymně. Cílem dotazníkového šetření bylo doplnění informací z konzultací s dětmi, které

sloužily spíše ke kvalitativnímu sběru dat, zatímco dotazníky ověřovaly některé ukazatele spíše po kvantitativní stránce.

Online dotazníky byly zpracované ve dvou podobách podle věku cílové skupiny, a to dotazník určený pro děti do 12 let věku a dotazník určený pro mládež a mladé dospělé, tedy od 12 do 18 let. Dotazník pro mladší děti obsahoval 13 otázek, které kombinovaly otevřené a uzavřené odpovědi. Text byl s ohledem na věk dětí psán velkými tiskacími písmeny a byl používán jednodušší jazyk. Srozumitelnost textu byla před distribucí ověřena u tří dětí. Dotazník pro starší děti byl obsáhlejší, měl 20 otázek a opět byla srozumitelnost textu před distribucí ověřena u dvou dětí.

V úvodu každého dotazníku byl vysvětlen důvod oslovení dětí a mladých osob. Zároveň zde byla uvedena i kontaktní osoba z realizačního týmu MPSV pro případ dotazů.

Oba typy dotazníků byly šířeny způsobem „sněhové koule“, kdy byly nejprve realizačním týmem požádány o spolupráci spřátelené organizace, současně byly osloveny přímo děti, které se dříve účastnily dětských konzultací. K šíření dotazníku byly využity i sociální sítě a vytvořené zájmové skupiny dětí. V závěru dotazníku byl odkaz na webové stránky, kde děti a mladé osoby mohly najít bližší informace k probíhajícímu projektu.

Příloha č. 7: Dotazník pro mladší děti (do 12 let věku)

SLYŠTE NÁS, je to pro nás DŮLEŽITÉ (pro děti do 12 let věku)

AHOJ,

JMENUJI SE JITKA. SPOLEČNĚ S KOLEGY ZJIŠTUJEME, JAK DOSPĚLÍ NASLOUCHAJÍ DĚTEM NA RŮZNÝCH MÍSTECH – TŘEBA VE ŠKOLE, DOMA, U DOKTORA, NA POLICII NEBO U SOUDU. ZAJÍMÁ NÁS, JESTLI DĚTI DOSPĚLÝM MOHOU ŘÍCT, CO SE JIM LÍBÍ A CO NE.

CHCEŠ NÁM ŘÍCT, JAK TO MÁŠ S DOSPĚLÝMI TY? JE TO JEDNODUCHÉ, STAČÍ NÁM ODPOVĚDĚT NA PÁR OTÁZEK.

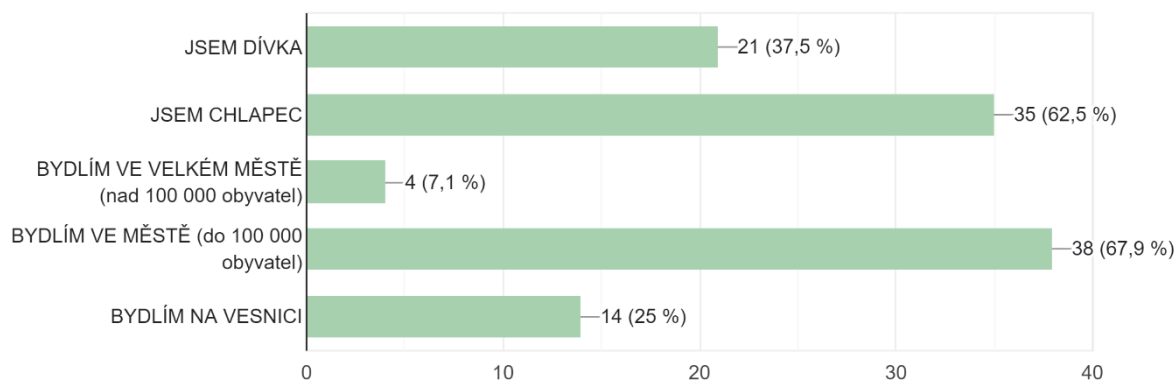
DOTAZNÍK JE ANONYMNÍ A ZABERE TI 5 MINUT
KDYBYS NĚČEMU NEROZUMĚL/A. OZVI SE MI. RÁDA TI PORADÍM. NEBO POPROS SVÉHO RODIČE.

Na dotazník určený pro mladší děti odpovědělo 56 dětských respondentů. Charakteristiky této skupiny respondentů popisují přílohy č. 7 a č. 8. Skupina mladších dětí se skládala z 37,5% z dívek a z 62,5% chlapců. Převážná část respondentů (téměř 68%) bydlí ve městě, které bylo specifikováno do 100 000 obyvatel. Nejvíce dětí (41,5%) bylo ve věku 11 let. Dvě nejmladší děti, které se šetření účastnily, byly osmileté.

Příloha č. 7: Charakteristika skupiny mladších dětí, které se účastnily dotazníkového šetření

ZAŠKRTNI VŠE, CO JE O TOBĚ PRAVDA

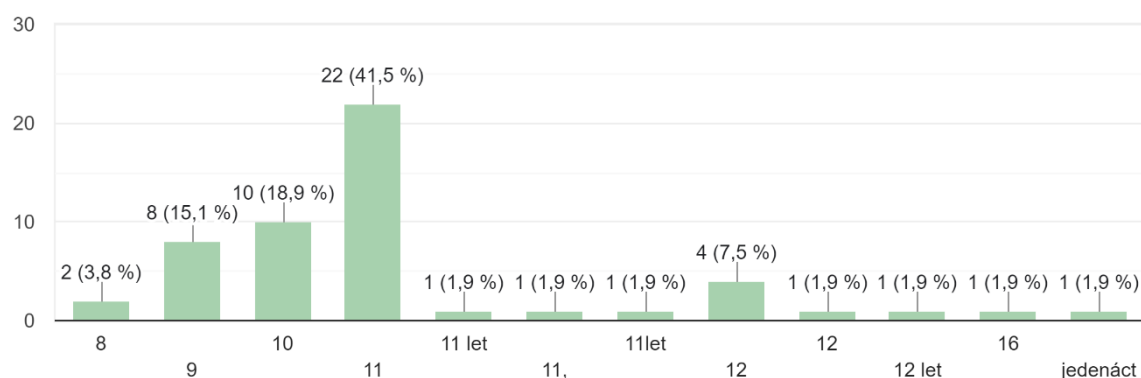
56 odpovědí

Příloha č. 8: Věkové složení skupiny mladších dětí, které se účastnily dotazníkového šetření

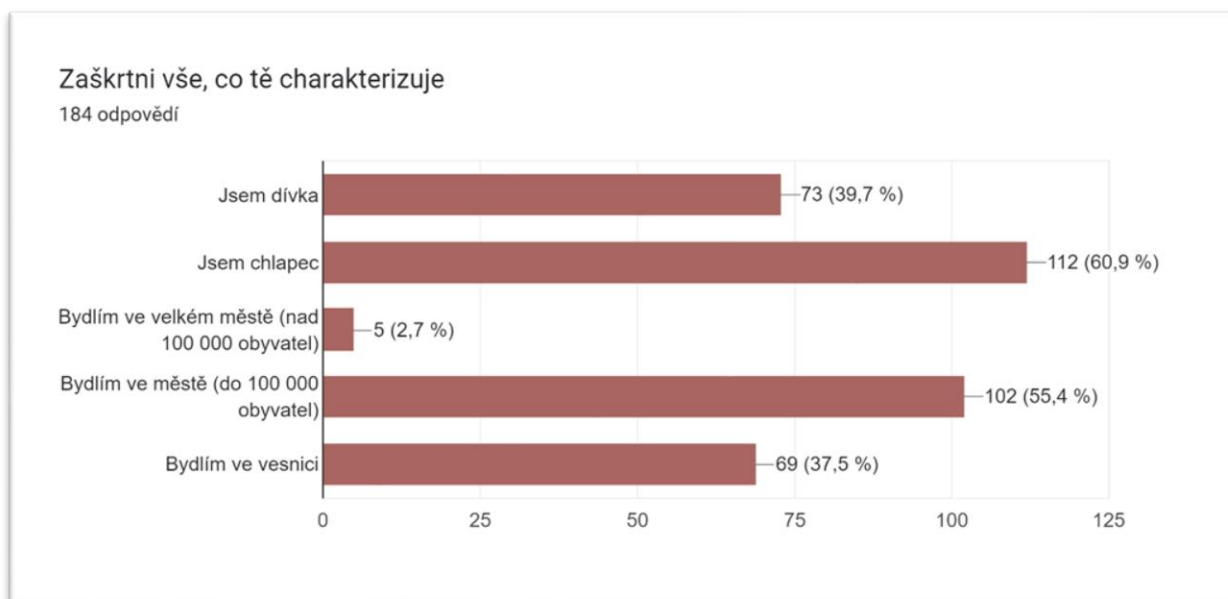
KOLIK TI JE LET?

53 odpovědí

Na dotazník pro starší děti odpovědělo 184 respondentů. Charakteristiku této skupiny respondentů popisuje příloha č. 9. Skupina starších dětí se skládala z 39,7% z dívek a z 60,9% chlapců. Převážná část respondentů (55%) bydlí ve městě, které bylo specifikováno do 100 000 obyvatel.

Příloha č. 9: Charakteristika skupiny starších dětí, které se účastnily dotazníkového šetření

Příloha č. 10: Dotazník pro starší děti (ve věku od 12 let)

Zapojení se je pro nás důležité - hlasy dospívajících v Evropě (pro dospívající od 12 - 18 let věku)

Ahoj,

jmenuji se Jitka a společně se svými kolegy zjišťujeme, jak dospělí na různých místech (třeba ve škole, doma, u doktora, na policii, u soudu) dávají dětem a teenagerům prostor a naslouchají jim. Chceme vědět, zda jim děti či teenageři můžou říct, co se jim líbí nebo co by potřebovali jinak.

Konzultační skupiny s dospělými

K ověření indikátorů CPAT se kromě fokusních skupin dětí a mládeže realizovaly tři facilitované fokusní skupiny aktérů pracujících s dětmi s celkovou účastí 59 osob. Účastníci prvních dvou skupin byli odborníci a odbornice z různých sfér pracujících s dětmi (oblast školství, zdravotnictví, sociální, policejní složky, justice apod.) Poslední konzultační skupina se zaměřovala na pracovníky a pracovnice policejních složek. Všechny skupiny byly organizovány

s ohledem na probíhající globální pandemii online formou. Byly tříhodinové s jednou přestávkou. Bližší charakteristiky skupin uvádí příloha č. 11.

U prvních dvou konzultací jsme se snažili o rozmanitost skupiny, s cílem pokrýt co nejvíce odborníků a odbornic pracujících s dětmi a mládeží. Jejich účast byla zajištěna přes jejich přímé oslovení. Přihlášení účastníci a účastnice byli rovněž požádáni o součinnost. V případě, že naznačili, že by jejich spřátelené organizace a instituce mohly mít o zapojení rovněž zájem, měli možnost pozvánku šířit.

Příloha č. 11: Charakteristika realizovaných skupin odborníků/odbornic

Skupina odborníků a odbornic	Datum setkání	Ověřovaný indikátor	ženy	muži	celkem
Různé profese: osoby z doprovázejících organizací, soudů, škol, advokátní komory, veřejných institucí ministerstev, úřadů.	28.1.2022	U1, U3, U4, U5, U6, U7, U9	36	6	42
Různé profese: osoby z doprovázejících organizací, soudů, škol, advokátní komory, veřejných institucí ministerstev, úřadů.	31.3.2022	U5, U6, U9	13	2	15
Pracovníci a pracovnice policejních složek	6.9.2022	U9	1	1	2
celkem	3 skupiny		50	9	59

Fokusní skupiny s dospělými vedla zkušená lektorská čtveřice (2 facilitátorky, 1 facilitátor a 1 administrativní podpora). Facilitátoři stručně představili projekt „[Participace dětí v Evropě – posilování národního rámce a aktivit v rámci participace dětí](#)“, jeho dosavadní projektové aktivity a nástroj pro měření míry participace dětí ([CPAT: Child participation assessment tool](#)). Prostřednictvím videa organizace LUMOS uvedli skupinu mladých sebeobhájců a sebeobhájkyn a jejich pojmání participace¹.

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=cL4fGZHhLdQ>

Příloha č. 12: Pozvánka na první setkání fokusní skupiny dospělých

**POZVÁNKA
na diskusní
setkání**

**Proč naslouchat dětem,
aneb proč to bez
participace nejde?**

Aktivní zapojení dětí je nezbytnou součástí všech záležitostí, které se jich týkají v každodenním životě v oblasti školství, zdravotnictví, soudnictví, sociálních služeb i sociální práce, volnočasových aktivit, zajištění bezpečí a ochrany dětí a dalších.

Jaké jsou Vaše zkušenosti se zapojováním dětí do procesů, za něž odpovídáte? Jaké jsou překážky, jimž čelíte? Jakou podporu byste při tom potřebovali?

Přijďte to s námi sdílet! | 28. ledna 2022, 9:00 – 12:00 hodin

Projekt, kterého je diskusní setkání součástí: Diskusní setkání představuje aktivitu dvouletého projektu Rady Evropy „[Participace dětí v Evropě – posilování národního rámce a aktivit v rámci participace dětí](#)“, který se zaměřuje na zapojování dětí a mladých dospělých do tvorby politiky na národní úrovni.

Komu je diskusní setkání určeno? Zástupkyním/zástupcům z oblasti sociálních služeb a sociálně-právní ochrany dětí, školství, zdravotnictví, volného času, samosprávy, policie, justice a dalším aktérkám/aktérům sítě služeb.

Informace o přihlašování: Své přihlášky posílejte na email jitka.filipova@mpsv.cz do **21. ledna 2022**. Odkaz na online setkání bude účastnicím a účastníkům zaslán prostřednictvím samostatného e-mailu 2 dny před konáním akce.

Facilitátoři v rámci skupin dospělých sdíleli vzkazy od dětí, které se týkaly témat zapojování. Vzkazy facilitátoři získali při dětských konzultacích a měli svolení dětských účastníků vzkazy odborníkům a odbornicím přečíst.

Příloha č. 13: Ukázka vzkazů z dětských konzultací určené pro účastníky fokusní skupiny dospělých

VZKAZY

- „Ozvat se, není vždy lehké.“

- Děti si sice mohou říct svůj názor, ale nepotkává se to s nadšením učitelů.. „*Myslím si, že je to proto, že si umím říct svůj názor a tím se učitelka cítí ohrožená. Má pocit, že na ní útočím, i když to tak není.*“
- „*Tato diskuse s lektory je poprvé, kdy někdo, kromě mých rodičů, poslouchá, co si myslím. Nemělo by to být častější?*“
- „*Já bych chtěla aby se nás učitelé víc ptali na hodinách na naše názory. Když třeba něco nemáme nebo neuděláme, tak aby nás prvně vyslechli, protože my můžeme mít vážný důvod.*“

Odborníci a odbornice byli rozděleni do tří skupin, kde za vedení facilitátorů diskutovali na přidělená témata. O průběhu setkání byl pořizován zápis, který sledoval vyjádřené anonymizované názory zúčastněných. Odborníci a odbornice pracující s dětmi byli velice sdílní a v rámci zpětné vazby se nám podařilo sesbírat pozitivní ohlasy. Programy k jednotlivým fokusním skupinám jsou k dispozici v přílohách na konci dokumentu.

Na závěr fokusní skupiny byli účastníci a účastnice setkání požádáni, aby v případě zájmu zanechali vzkazy pro děti, jejichž citace lektor a lektorky účastníkům fokusní skupiny sdělovali.

Příloha č. 14: Vzkazy pro děti od účastníků a účastnic fokusní skupiny dospělých

Dotazníkové šetření mezi odborníky a odbornicemi pracujícími s dětmi

V rámci projektu byl distribuován dotazník mapující, jak odborníci a odbornice v rámci své praxe zapojují děti. Dotazníkové šetření probíhalo od 1. 2. 2022 do 9. 3. 2022 prostřednictvím bezplatné platformy online dotazníku (google form). Zapojení respondenti odpovídali anonymně.

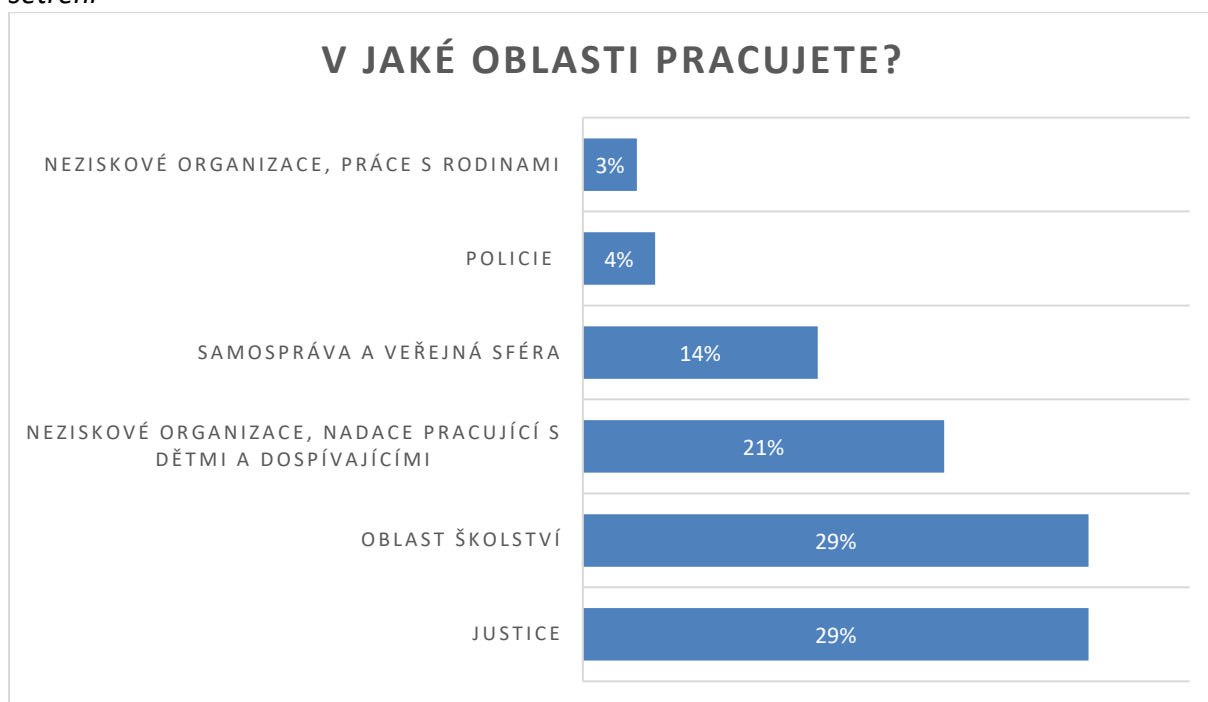
Cílem dotazníkového šetření bylo doplnění informací z konzultací s odborníky, které sloužily spíše ke kvalitativnímu sběru dat, zatímco dotazníky ověřovaly některé ukazatele spíše po kvantitativní stránce. Mapovali jsme, jak se v praxi odborníkům a odbornicím pracujícím s dětmi daří děti zapojovat, jaké nástroje pro zapojení používají, nebo naopak, jakou podporu by potřebovali.

Online dotazník měl 12 otázek, v jeho úvodu byl vysvětlen důvod oslovení odborníků a odbornic v profesích pracujících s dětmi.

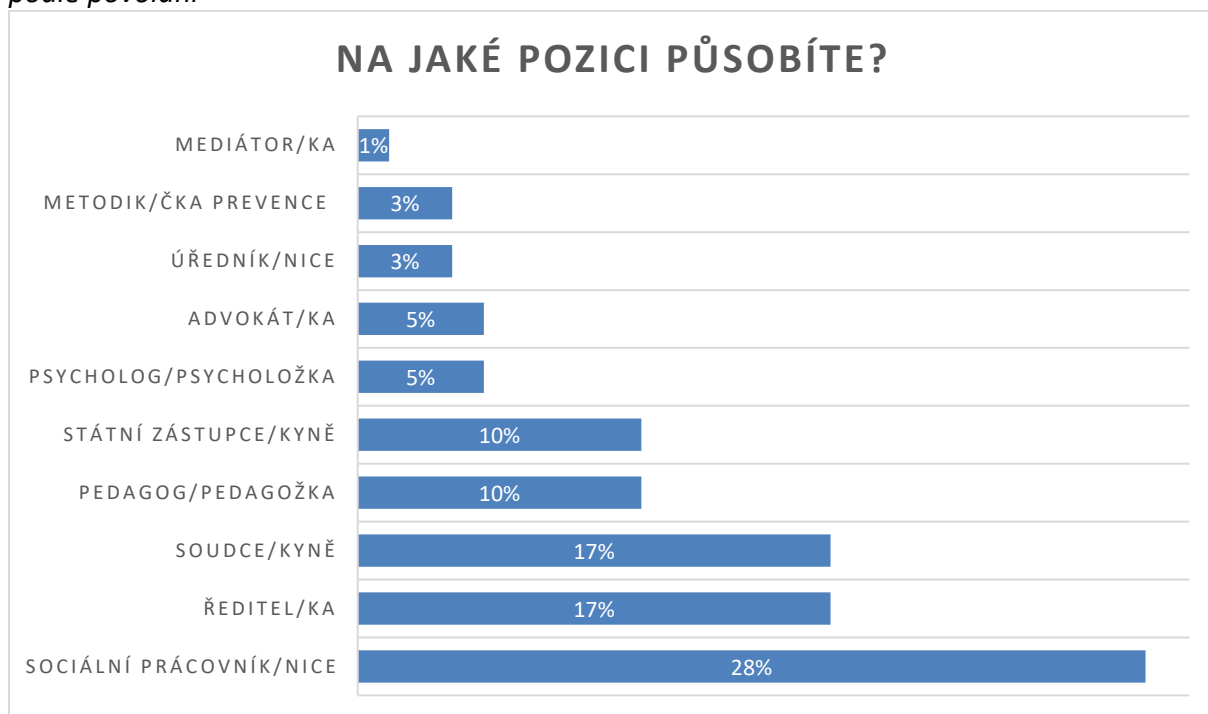
Dotazník byl šířen způsobem „sněhové koule“, kdy realizační tým požádal o spolupráci nejprve odborníky a odbornice z organizací, jejichž součástí je zjišťování a zohledňování názorů dětí a jejich aktivní zapojení do jejich činnosti. Následně jsme tyto požádali o šíření dotazníku zástupcům a zástupkyním pro ně spřáteleným organizacím, které mají s tématem zapojování rovněž zkušenosti.

Na dotazník odpovědělo 96 respondentů a respondentek. Charakteristiku této skupiny respondentů popisují přílohy č. 15 a 16. Respondenti působili ve všech krajích České republiky poměrně rovnoměrně, nejvíce zastoupenou skupinou byli odborníci a odbornice z Královéhradeckého kraje (16,7 %) a Moravskoslezského kraje (12,5%).

Příloha č. 15: Pracovní charakteristika dospělých respondentů a respondentek dotazníkového šetření

Příloha č. 16: Charakteristika dospělých respondentů a respondentek dotazníkového šetření podle povolání

V. Výsledky hodnocení

U1 Ústava a legislativa zahrnují zákonnou ochranu uplatňování práva na účast na rozhodovacích procesech pro děti a mladé lidi

Hodnocení U1 ústava a legislativa zahrnují zákonnou ochranu uplatňování práva na účast na rozhodovacích procesech pro děti a mladé lidi.

Analýzou legislativní úpravy lze konstatovat, že práva dětí na účast na rozhodovacích procesech jsou ukotvena obecnými, speciálními i procesními předpisy.

Úmluva o právech dítěte je přímou součástí českého právního řádu od roku 1991. Všechny zákony a další předpisy musí být v souladu s rámcem Úmluvy.

Občanský zákoník² upravuje základní participační práva dětí v otázkách rodičovské odpovědnosti, práva dítěte na rodinný život, účasti dítěte na soudních a správních procesech, které se ho týkají a v otázkách osvojení (souhlas dítěte).

„Před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, sdělí rodiče dítěti vše potřebné, aby si mohlo vytvořit vlastní názor o dané záležitosti a rodičům jej sdělit; to neplatí, není-li dítě schopno sdělení náležitě přijmout nebo není schopno vytvořit si vlastní názor nebo není schopno tento názor rodičům sdělit. Názoru dítěte rodiče věnují patřičnou pozornost a berou názor dítěte při rozhodování v úvahu.“

Zvláštní ustanovení o výkonu rodičovské odpovědnosti, Občanský zákoník

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí³ obsahuje výslovné vymezení povinnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí dítě informovat o všech závažných skutečnostech, které se ho týkají, stejně jako právo dítěte svobodně vyjadřovat své názory na všechny záležitosti, a to i bez přítomnosti rodičů nebo dalších osob odpovědných za výchovu. Vyjádření dítěte se při projednávání všech záležitostí týkajících se jeho osoby věnuje náležitá pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti. **Při své činnosti bere orgán sociálně-právní ochrany v úvahu přání a pocity dítěte s přihlédnutím k jeho věku a vývoji tak, aby nedošlo k ohrožení nebo narušení jeho citového a psychického vývoje.** Příslušná prováděcí vyhláška potom specificky popisuje realizaci participačních práv dětí v rámci standardů kvality sociálně-právní ochrany.

Participační práva dítěte ve vzdělávání jsou upravena školským zákonem⁴ a jeho prováděcí vyhláškou. Je jednoznačně dáno právo dětí se vyjadřovat ke všem podstatným záležitostem týkajícím se vzdělávání, kdy k jejich přáním a názorům musí být náležitě přihlíženo.

V soudním řízení existuje speciální a velmi konkrétní úprava⁵ participačních práv dětí v rámci řízení, mimo jiné ukládající soudu povinnost zjistit názor dítěte způsobem, který je pro dítě vhodný, a tento názor zohlednit s ohledem na věk a rozumovou vyspělost dítěte.

² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

³ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

⁴ Zákon 561/2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

⁵ Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, zákon č. 292/2013, o zvláštních řízeních soudních

„V řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Názor nezletilého dítěte soud zjistí výsledkem dítěte. Názor dítěte může soud ve výjimečných případech zjistit též prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Výslech dítěte může soud provést i bez přítomnosti dalších osob, lze-li očekávat, že by jejich přítomnost mohla ovlivnit dítě tak, že by nevyjádřilo svůj skutečný názor; přítomnost důvěrníka dítěte, který není jeho zákonným zástupcem a o jehož účast u výslechu dítě požádá, může soud vyloučit jen tehdy, je-li jeho přítomností mařen účel výslechu. K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.“

Občanský soudní řád

Participační práva **dětí zbavených rodičovské péče** jsou ukotvena specificky zákonem o ústavní výchově⁶, mimo jiné se jedná o právo dítěte se vyjadřovat k opatřením, která se ho týkají, nebo vést rozhovor se svým zmocněncem, a na druhé straně povinnost ředitele zařízení názory dítěte patřičně zohlednit.

Práva dítěte na participaci ve zdravotní péči vyjadřuje zákon o zdravotních službách⁷, který podmiňuje poskytnutí lékařské péče zjištěním názoru dítěte a jeho souhlasem. Zároveň připouští výjimky, kdy názor dítěte nemusí být zjišťován (bezprostřední ohrožení života dítěte).

Při poskytování zdravotních služeb nezletilému pacientovi **je třeba zjistit jeho názor na poskytnutí zamýšlených zdravotních služeb, jestliže je to přiměřené rozumové a volní vyspělosti jeho věku**. Tento názor musí být zohledněn jako faktor, jehož závažnost narůstá úměrně s věkem a stupněm rozumové a volní vyspělosti nezletilého pacienta.

Zákon o zdravotních službách

Další úpravu participačních práv dětí lze nalézt v předpisech týkajících se sociálních služeb, trestního řízení – trestního řádu, soudnictví ve věcech mládeže, obětí trestných činů a správního práva.

Zjištění fokusní skupiny dospělých

Vzkaz dospělých jiným dospělým

„Je třeba být citliví k míře zapojování dětí do různých řízení, protože to pro děti může být velmi náročné.“

⁶ Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

⁷ Zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování

Položené otázky:
Je dostatečná opora v legislativě, v metodikách nebo návodech? Jaké jsou? O co se opíráte, pokud chcete získat názor dítěte?

Fokusní skupina 28.1.2022 (odborníci a odbornice různých profesí)

Zapojení experti a expertky zmiňovali, že *v legislativě vnímají dostatečnou oporu pro zapojování dětí do rozhodování, která se jich dotýkají.*

Mnoho z organizací má také zpracované vlastní metodiky.

Odborníci a odbornice též vnímali dva zásadní limity v ukotvení práv dětí. Jednak, že **právně může být leccos popsáno, ale musí se o svých právech dozvědět také děti** a druhá, že **právně sice může být vše popsáno, ale je otázkou, zda s tím my dospělí pracujeme.** V druhém ohledu zmiňovali odborníci soudce (hlavně opatrovnícké soudce), kteří údajně děti často k řízením nepřizývají.

Experti a expertky se též shodli, že je velmi důležité, aby pracovníci, kteří vstoupí do jednání s dětmi, tyto *děti seznámili s jejich právy a navrhovali tuto povinnost pracovníků ukotvit.* Objevila se i zkušenost z případové konference, kde děti nebývají před konáním se svými právy seznámeny.

Odborníci a odbornice zmiňovali, že se při zapojování dětí opírají o *Úmluvu o právech dítěte, Občanský zákoník a o vlastní metodiky.*

K získávání názoru dítěte využívají experti a expertky paletu speciálních pomůcek - hry, karty emocí, či třeba kresby.

Shrnutí hodnocení U1 ústava a legislativa zahrnují zákonnou ochranu uplatňování práva na účast na rozhodovacích procesech pro děti a mladé lidi.

Hodnotící kritéria	Postup plnění indikátoru je možné měřit prostřednictvím následujících kritérií: 0 = Neexistují žádné právní normy, které by dětem umožňovaly vyjádřit vlastní názor, kterému je zároveň přikládána příslušná váha 1 = Existuje právní nárok dětí na vyjádření vlastního názoru alespoň ve dvou uvedených oblastech 2 = Existuje právní nárok dětí na vyjádření vlastního názoru alespoň ve čtyřech z uvedených oblastí 3 = Existuje jasný právní nárok dětí na vyjádření vlastního názoru, kterému je přikládána příslušná váha. Tento nárok je ustanoven v Ústavě a minimálně v šesti z uvedených oblastí.
Výsledek v ČR	3 <u>Zdůvodnění</u> V České republice existuje právní nárok dětí na vyjádření vlastního názoru, kterému je přikládána příslušná váha. Tento nárok je ustanoven: v Ústavě ČR, Občanském zákoníku, v Zákoně o sociálně-právní ochraně dětí, v Zákoně o zvláštních řízeních soudních, ve Školském zákoně, v Zákoně o sociálních službách a v dalších klíčových předpisech.

U2 Právo dětí a mladých lidí na participaci na rozhodovacích procesech je jednoznačně zahrnuto do multioborové národní strategie

Zjištění fokusní skupiny s dospělými

Národní strategie ochrany práv dětí obsahuje jeden ze šesti hlavních cílů, kterých má být dosaženo v letech 2021 – 2029, a to následovně:

Děti jsou zapojeny do rozhodovacích procesů

Článek 12 Úmluvy o právech dítěte zaručuje dětem, které jsou schopny formulovat své názory, právo svobodně tyto názory vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jich týkají, a názorům dítěte je třeba věnovat náležitou pozornost. Zapojení dětí do rozhodovacích procesů je součástí moderního přístupu k ochraně práv dětí. Tato otázka je zvláště důležitá v oblastech, jako jsou soudní a správní řízení týkající se dětí, soudní řízení pro mladistvé, řízení o rozvodu nebo rozluce a proces výchovy dítěte nebo mladistvého mimo vlastní rodinu. Dospělí, kteří komunikují s dětmi, potřebují přípravu, dovednosti a podporu, aby byli schopni účinně podporovat zapojení dětí. Naplnění cíle, kdy jsou děti efektivně zapojeny do rozhodovacích procesů, je možné za následujících podmínek:

- Dětem jsou poskytovány úplné a srozumitelné informace s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost o jejich právu na svobodné vyjadřování názorů, o možnostech uplatnění tohoto práva v rozhodovacích procesech, o míře jejich účasti, jak bude s jejich projevy nakládáno atd.
- Prostředí a způsoby komunikace jsou přizpůsobeny potřebám dětí. Je třeba vyčlenit přiměřený čas a prostředky, aby bylo zajištěno, že děti budou na komunikaci dobře připraveny, budou mít důvěru a budou mít příležitost vyjádřit své názory. Je zajištěno, že účast dětí na rozhodovacích procesech je založena na principech sociálního začleňování a vyhýbá se stávajícím diskriminačním stereotypům.
- Dospělí, kteří komunikují s dětmi, mají k dispozici komplexní vzdělání pro získání potřebných dovedností a následnou metodickou podporu, aby byli schopni efektivně podporovat zapojení dětí.
- Ve společnosti se šíří informace o důležitosti zapojení dětí do rozhodovacích procesů a respektu k názoru dítěte.

D1 Vytvoření prostředí přátelského k zapojování dětí do rozhodovacích procesů

Číslo	Popis dílčí aktivity	Indikátor plnění	Termín plnění
D1.1.	Studie postojů společnosti k tématu „názorů dětí a jejich zapojování do rozhodovacích procesů“	Studie projednaná MKS	06/2022
D1.2.	Definice technických a organizačních opatření k vytvoření prostředí přátelského k zapojování dětí v klíčových oblastech života dětí (školství a sociální péče, správní a soudní oblast) a jejich následná realizace	Definované technické a organizační bariéry bránící zapojování dětí, metodika eliminace bariér (podklad pro následnou realizaci)	12/2022

D1.3.	Rozvoj technik pro zjišťování názoru dětí ve správních procesech a soudních řízeních	Přehled inovativních technik pro zjišťování názoru dětí ve správních procesech a soudních řízeních	12/2022
D1.4.	Realizace vzdělávacích aktivit pro odbornou veřejnost k získání potřebných dovedností v oblasti komunikace s dětmi a zapojení dětí do rozhodovacích procesů	Soubor školení pro odbornou veřejnost zaměřených na téma dovedností při komunikaci s dětmi a zapojení dětí do rozhodovacích procesů	12/2023
D1.5.	Zpracování metodiky a realizace kurzů zaměřených na komunikaci s dětmi se znevýhodněním a jejich rodinami	Metodika zaměřená na komunikaci s dětmi se znevýhodněním a jejich rodinami, realizované vzdělávací programy včetně evaluace jejich dopadu projednaná v MKS	12/2023

Vytvoření prostředí přátelského k dětem závisí jednak na technických, organizačních a personálních předpokladech, ale i na potřebných dovednostech odpovědných pracovníků. Významnou součástí budování povědomí o respektování dětí a jejich názorů je práce s mediálním prostředím. Kultivace tohoto prostředí může probíhat za podpory neziskového sektoru a občanské společnosti, jež se důsledně zasazují o prosazování práv dětí a jejich potřeby „být slyšet“.

Shrnutí hodnocení U2 Právo dětí a mladých lidí na participaci na rozhodovacích procesech je jednoznačně zahrnuto do multioborové národní strategie

Hodnotící kritéria	Postup plnění indikátoru je možné měřit prostřednictvím následujících kritérií: 0 = Neexistuje strategie týkající se práv dětí 1 = Existují pouze dílčí odkazy na práva dětí v rámci širší strategie týkající se lidských práv 2 = V rámci multioborové strategie týkající se práv dětí existují odkazy na právo na participaci 3 = V rámci multioborové strategie týkající se práv dětí je jasný a souvislý důraz na právo dětí a mladých lidí na participaci v procesech, které se jich týkají. Součástí strategie jsou stanoveny jasné cíle, určené hlavní zodpovědnosti (např. ministerstvo „dětí a mladých lidí“) a jsou vyhrazeny dostatečné prostředky na její implementaci.
Výsledek v ČR	3 <u>Zdůvodnění</u> Národní strategie ochrany práv dětí na období 2021–2029 upravuje v jednom z klíčových cílů konkrétní opatření k nastavení a podpoře participace dětí v ČR. Opatření jsou realizována prostřednictvím osvěty a metodické činnosti MPSV, v rámci projektu CP4 Europe a v rámci systémového projektu OPZ (2023 – 2025).

U3 Existuje nezávislá, zákonem ustanovená instituce ochraňující dětská práva

Zjištění dětské fokusní skupiny

Vzkaz dětí dospělým:

„Potřebujeme mít jasno v tom, kdo je ombudsman a v jakých případech se na něj můžeme obrátit. Měl by mluvit jazykem, abychom mu rozuměly.“

Položené otázky:

Co je to právo?

Mají děti práva?

Co si představíte, když se řekne „dětská práva“? Znáte nějaká? Jaká?

Kde/od koho jste se o nich dozvěděli? Co konkrétně? Viděli jste někdy nějaký leták, brožuru, knížku nebo web o dětských právech? Četli jste o nich někde?

Mluvil s vámi někdo o vašich právech, nebo o lidských právech obecně?

Jakým způsobem a kde, v jakých prostředích (škola, rodina, jinde) s vámi o vašich právech/lidských právech mluvili?

Kde kromě školy se děti mohou dozvědět o svých právech?

Fokusní skupina z 23.11.2021 (děti ze soukromé základní školy)

Děti rozuměly slovu právo – jedná se o *svobodu, povolení něco dělat*, ale mladší děti měly problémy s formulováním konkrétních práv. Starší děti, tj. děti z 8. – 9. třídy základní školy dokázaly některá práva pojmenovat: - *právo žít v naší zemi*, - *právo na naplnění základních životních potřeb*, - *právo mít svoje soukromí*, - *právo svobody*, - *právo žít v rodině*, - *právo studovat*, - *právo žít v bezpečí*, - *právo na názor a respekt*, - *právo na zdravotní péči*. V rámci diskuse bylo vidět, že je to pro ně důležité téma, nad kterým přemýšlí. „*Můžu ztratit některé z práv?*“, „*V jakých situacích můžu své právo ztratit?*“. Děti jsou v rámci své školy vedené k tomu, že „**každé právo má k sobě i povinnost**“, že každé právo má své následky: „*Můžeš dělat věci, ale jsou určité podmínky, jak a kdy to můžeš dělat.*“

O právech se děti dozvěděly ze školy, od rodičů, z televize, Linky bezpečí, z internetu. „*O právech jsem se naučila ze života. Vidím, pozoruji, vzrostla jsem do svých práv. Děje se to automaticky.*“

Skupina sdělila, že děti mají výrazně omezenější práva.

Fokusní skupina z 5.5.2022 (běžná populace dětí)

Děti rovněž rozuměly slovu právo – jedná se o *zákony, které vymezují povinnosti, co můžu, a co nemůžu. – každý má nějaká práva*. Děti diskutovaly o tom, kde začíná každého právo: „*Můžu dělat něco, ale zároveň kde končí moje svoboda, začíná svoboda někoho dalšího.*“ Skupina vnímala, že *dětská práva by neměla být jiná, jenom proto, že jsou pro děti*. „*Každý občan má svá práva a děti jsou taky občani.*“ Zároveň vnímala, že *dospělí na ně neberou takový ohled, jako na dospělé lidi*. Děti vyjmenovávaly různá svá práva: -*právo na respektování názoru*, -*právo na vzdělání*, -*právo na shromažďování se*.

Některé z dětí sdělovaly, že se s právy setkaly *ve škole, v rámci občanské výchovy*. Jiní práva nemají ve školním plánu. „*S paní učitelkou jsme si povídali o dětských právech, soudním řízení,*

parlamentu a senátu. Taky nám říkala, na co všechno má dítě právo.“ Někteří znali práva tím, že si je sami vyhledávali na internetu. „Já se díval na školní zákon a na poslaneckou sněmovnu.“

Položené otázky:
Kdo je veřejný ochránce práv?
Co je jeho náplň práce?
Můžete si u něj stěžovat?

Fokusní skupina z 23.11.2021 (děti ze soukromé základní školy)

Děti pojmenovaly několik míst, na které by se obrátily, pokud by jejich práva byla porušována:

- Policie, - Linka bezpečí, - Linka důvěry, - rodiče, - soud, - učitelé, - hasiči, - Bílý kruh bezpečí, - kamarád. Nikdo ze skupiny nevěděl, že existuje úřad Veřejného ochránce práv (ombudsman)

a ani, jaká je role ombudsmana. Na základě videa jim byl úřad představen a děti se vyjadřovaly, jestli a jak by daný úřad využily.

„Děti by měly za ním jít, pokud jim někdo cizí omezuje práva.“ „Obrátila bych se na něj, pokud bych si nebyla jistá, jestli mám na něco právo.“ „Když udělám něco trestního, tak mě ombudsman může bránit před soudem.“ „Když se rodiče rozvádějí, může ombudsman rozhodnout, ke komu půjdu?“

V ČR neexistuje Úřad dětského veřejného ochránce práv. Děti ale vyjádřily jednoznačný názor, že by ocenily jeho existenci. „Ačkoliv bych ho nevyužila, je dobré, že ho můžou využít jiné děti, ty, které by ho potřebovaly.“ „Já bych ho využila, ale musela bych vědět, s čím vším je možné se na něj obrátit.“

Studenti a ani část lektorů nevěděli, že je v ČR školský ombudsman, který spolupracuje s Národním dětským parlamentem.

Ukázalo se, že je důležité mít „dobrou kampaň, letáky, být víc ve veřejném prostoru, aby bylo zřejmé, co úřad Veřejného ochránce dělá a v jakých případech se na něj můžou děti obracet.“

V této části se pracovalo se dvěma konkrétními kazuistikami:

1. Dítě v dětském domově píše e-maily, ale pokaždé, než email odešle, musí ho ukázat paní vychovatelce či řediteli. Je to v pořádku?

„Není to v pořádku, je to jeho soukromí. Radši bych ten e-mail neodeslal, bylo by mi to nepříjemné.“

„V některých případech se jim vychovatel může dívat přes rameno. Když si ale píšu s kamarádem, tak na to nemá právo. Každopádně se na tom musí společně domluvit.“

2. Dívka má bezlepkovou dietu, ale ve škole jí řekli, že nevaří bezlepkově, a ať se stravuje doma. Je to v pořádku?

„Není to v pořádku, dívka by se měla obrátit na ombudsmana. Ombudsman by měl jít cestou domluvy, poslat upomínku škole a pokud by škola nereagovala, zažalovat ji.“

„Škola má povinnost dívce zajistit bezlepkovou dietu“.

Fokusní skupina z 5.5.2022 (běžná populace dětí)

Nikdo ze skupiny nevěděl, že existuje úřad Veřejného ochránce práv (ombudsman) a také nikdo nevěděl, jaká je role ombudsmana.

„Slyšel jsem tento název ve spojitosti s Brnem, ale víc nevím.“, „Slyšel jsem, probírali jsme EU, ale nevím, jakou má funkci.“ – „Nenapadá mě to. Někdo na řízení?“ Na základě videa jim byl úřad představen a děti se vyjadřovaly, jak by si ideálního ombudsmana/ombudsmanku představovaly. „Preferoval bych mladšího člověka,

měl by znát problémy mladší generace.“, - „Měl by umět naslouchat a měl by mít kolem 30 let, abych měla pocit, že mi rozumí.“, - „Nezáleží na věku, ale měl by být nerasistický, nediskriminační a otevřený.“

Video, které roli ombudsmana představuje a bylo dětem puštěno:
<https://www.youtube.com/watch?v=iiw2OM4jDbA&t=2s>

V ČR neexistuje Úřad dětského veřejného ochránce práv. Děti ale vyjádřily jednoznačný názor, že by ocenily jeho existenci. „Nemyslím si, že existuje mnoho institucí, kam se děti můžou obrátit. Nebylo by tedy od věci mít pro to úřad dětského ombudsmana.“

Zjištění dotazníkové šetření dětí

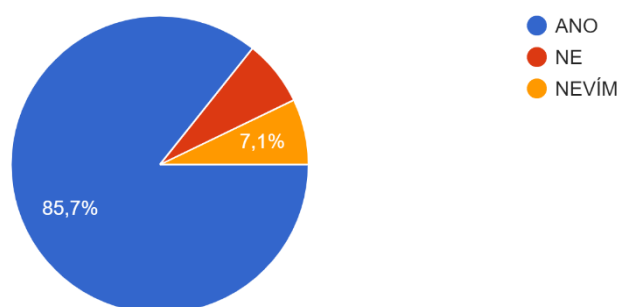
Dotazníkové šetření dětí do 12 let

Položené otázky:
Co je to právo? Jak bys své kamarádce nebo kamarádovi vysvětlil/a, „co je to právo“?

Příloha č. 17:

SLYŠEL/A JSI NĚKDY SLOVO „PRÁVO“?

56 odpovědí

85,7 procent dětí mladších 12 let v rámci dotazníkového šetření vědělo, co je to právo. Na otázku jak by kamarádovi vysvětlili: „Co je to právo?“, odpovědělo ze 39 dětí, které se rozhodly odpovědět, sedm, že neví. Ostatní děti dokázaly svými slovy „co je to právo“ vysvětlit.

Dotazníkové šetření mladé osoby 12-18 let

Položené otázky:
Kde ses dozvěděl/a o tvých/lidských/dětských právech? (můžeš zaškrtnout i více odpovědí) Zaujaly tě někdy nějaké weby, publikace, které téma „práv“ a „participace“ řeší? Napiš nám o nich. Existuje někdo, konkrétní osoba nebo instituce v České republice, na kterou je možné se obrátit, když jsou porušovaná něčí práva? Jaká?

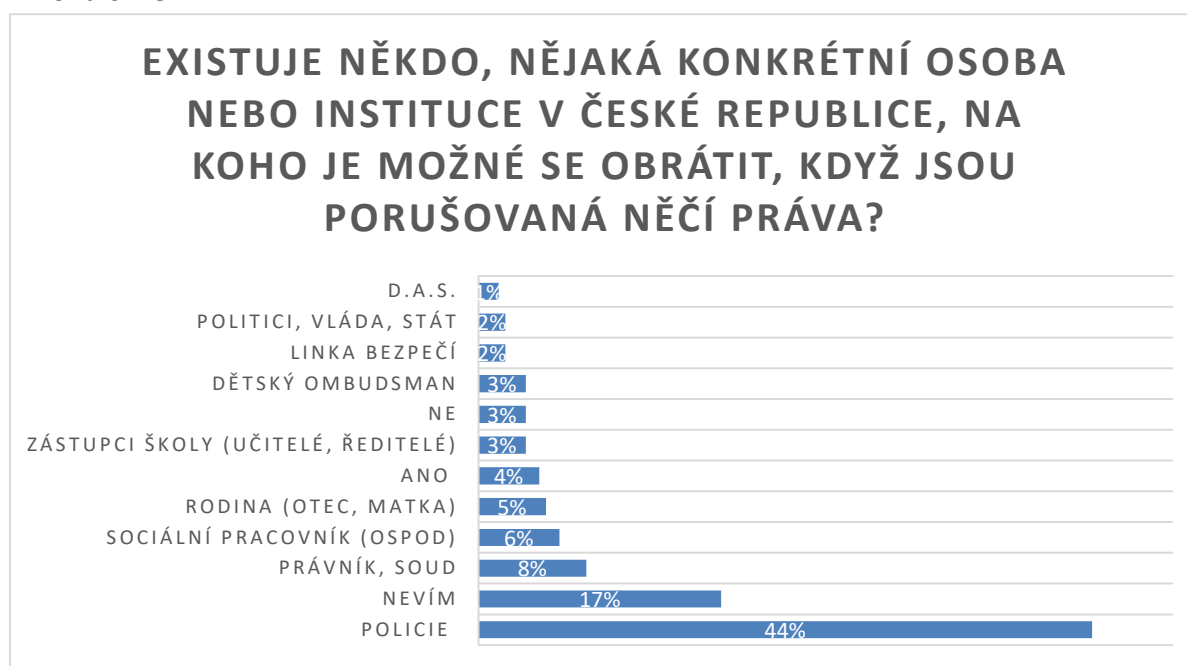
Téměř 55 % odpovědí uvádělo zdroj ve své rodině, téměř 52 % dětí uvedlo školu a na třetím místě jako zdroj informací uváděly videa (17%). Další početná skupina nevěděla původní zdroj

informací. 14 % odpovědí uvedlo, že zdrojem byla čtená brožura. 8 % dětí uvedlo, že s nimi nikdo o jejich právech nemluvil a neměly ani žádné materiály k dispozici.

Velkou většinu mladých osob žádné zdroje nezaujaly či nevěděly o zdrojích, kde se „práva“ či participace řeší. Několik odpovědí ale odkazovalo na videa sociálních sítích, zpravodajský kanál ČT24. Jeden respondent jmenoval Ligu lidských práv a dětského ombudsmana.

Většina mladých osob udávala, že v případě, kdy jsou porušovaná něčí práva, je možné se obrátit na policii (téměř 45 % odpovědí). 3 % odpovědí uváděla dětského ombudsmana.

Příloha č. 18:

Zjištění fokusní skupiny s dospělými

Položené otázky:

Existuje, nebo měla by existovat nezávislá instituce kontrolující výhradně dětská práva?

Kde by měla být ukotvena?

Co všechno a koho by měla kontrolovat?

Fokusní skupina z 28.1. 2022 (odborníci a odbornice různých profesí)

Odborníci a odbornice se shodli na tom, že je důležité, aby podobná funkce existovala, ale musí být navenek zcela jasné, ***jaká je její role a kompetence, a to zejména ve vztahu k dětem.***

Byla shromážděna následující doporučení:

- Pokud se děti na někoho obrátí, musí to být bezpečné a důvěrné
- Instituce zaměřená na ochranu práv dětí musí být pro děti dostupná a pochopitelná

- Ustavení nezávislé instituce je jedna věc, ale ještě podstatnější je, aby na ochranu práv dětí dohlížely instituce, které jsou součástí systému již nyní – např. OSPOD, sociální služby, VOP, velmi významnou roli zde hraje i škola

K otázce, **kdo a jak by měl ochranu dětských práv kontrolovat**, zaznělo, že existují stávající systémy, které kontrolují jednotlivé aktéry ochrany dětí, např. standardy kvality, inspekce kvality, nadřízené správní orgány, *je třeba nejprve postavit a odzkoušet systém ochrany práv dětí, teprve potom jej lze kontrolovat.*

Shrnutí hodnocení U3 existuje nezávislá, zákonem ustanovená instituce ochraňující dětská práva

Dětské fokusní skupiny, dotazníkové šetření a dospělé fokusní skupiny:

Většina dětí z fokusních skupin rozuměla slovu „právo“. Mladší děti měly problém s formulováním konkrétních práv. Starší děti, tj. 8. – 9. třídy základní školy dokázaly některá práva pojmenovat. Skupina sdělila, že děti mají výrazně omezenější práva. Děti pojmenovaly několik míst, na které by se obrátily, pokud by jejich práva byla porušována. Nikdo ze skupin však nevěděl, že existuje „úřad Veřejného ochránce práv (ombudsman)“ a nevěděly, jaká je role ombudsmana. V ČR neexistuje Úřad dětského veřejného ochránce práv. Děti ale vyjádřily jednoznačný názor, že by ocenily jeho existenci.

Většina dětí a mladých osob v rámci dotazníkového šetření uváděla, že vědí, že mají práva. Pouze ve 3 % odpovědí by se respondenti obrátili v případě porušování dětských práv na ombudsmana.

Odborníci a odbornice se shodli na tom, že je důležité, aby funkce dětského ombudsmana existovala, ale musí být navenek zcela jasné, jaká je její role a kompetence, a to zejména ve vztahu k dětem.

Hodnotící kritéria	Postup plnění indikátoru je možné měřit prostřednictvím následujících kritérií: 0 = Není ustanoven úřad dětského ombudsmana (dále rovněž DO) 1 = Úřad DO je ustanoven, ale není chráněn samostatným zákonem 2 = Úřad DO je ustanoven a chráněn samostatným zákonem 3 = Úřad DO je ustanoven a pracuje v souladu s Pařížskými principy ¹
Výsledek v ČR	0 <u>Zdůvodnění</u> Přes opakované legislativní snahy nebyla pozice dětského ombudsmana v ČR doposud zřízena. Byl zvažován návrh na zřízení samostatné funkce a též posílení pravomocí veřejného ochránce práv nebo jeho zástupce. Aktuálně je připraven návrh zákona o dětském ochránci práv jako nezávislé instituci.

U4 Existují mechanismy, které umožňují dětem bezpečně využívat právo na účast v právních a administrativních úkonech

Vzkaz dospělým

„Abych rozuměla zprávě ze soudu, potřebuji, aby byla psaná jednoduše, měla obrázky a nebyla v ní slova, kterým nerozumím. Zkrátka, aby se mi líbila na první pohled.“

Zjištění dětské fokusní skupiny

Položené otázky:

Když se dětem děje něco špatného, někdo jim ubližuje, koho je možné zavolat na pomoc?
Co v takovém případě může dělat policista/soudce/sociální pracovník? Co je jejich úkolem?
Jak konkrétně pomáhají?
Jak myslíte, že může pomoci sociální pracovník? Jak a v čem konkrétně?

Fokusní skupina ze 4. 1. 2022 (děti se zkušeností se soudním řízením)

Děti přiměřeně jejich věku měly informace o tom, na koho se v případě potřeby obracet. Měly základní představu o tom, jaké kompetence má policista/ soudce/ sociální pracovník. Nejvíce informací uváděly u policisty. Jako zdroj informací měly televizní pořady a seriály. Nejmenší představu měly o kompetenci sociální pracovnice.

Sociální pracovnice – „*pomáhá lidem, pomáhá s dárkami, mluví s dětmi, s rodiči – neznám sociálku z televize, neviděl jsem v žádném pořadu.*“

Policajt – „*střílí, dohlíží na pořádek, uděluje trest, zatýká lidi – znám to z televize, jsou nejvíce ve filmech a v seriálech.*“

Soudce – „*rozhoduje, může něco zakázat, znám to z kriminálky a ze seriálu – znám pořad soudce Alexandr.*“

Na druhou stranu dvě děti dokázaly podrobněji pojmenovat i to, co je obsahem práce sociální pracovnice:

„*Zahánět stresy dětí – pomoci jim to vyřešit*“; „*aby nemusely děti k soudu – že to děti řeknou jí a ona to řekne soudci.*“

Fokusní skupina z 15.2.2022 (děti ze sociálně slabých rodin)

Děti z této skupiny uměly společně vyjmenovat několik institucí a osob, na které by se obrátily, pokud by se jim dělo něco špatného, nebo by jim někdo ubližoval. *Sociálka, kamarád, záchranka, emergency, hasiči, táta a máma, učitelka, pan učitel z organizace Amalthea, rodina, výjezdovka, policajt, linka 112.*

Děti si společně si s lektorkami povídaly o roli sociální pracovnice. Sociální pracovnice je dle sdělení dětí *paní, která pomáhá lidem s bydlením, ptá se jich na známky a jak jim to jde ve škole, hlídá, aby děti do školy chodily, zjišťuje, jestli se o ně mamka stará. Kdyby se o ně máma nestarala, dala by je paní do dětského domova. Ptá se, jak se děti mají a když to rodiče potřebují, pomáhá jim.*

Poté se zamýšlely, jaká je role policisty/policistky. Policista/ka – *hledá ztracené dítě, - hledá ztracené věci, - stará se o to, aby se děti samy nebály, - mohl/a by pomoci, kdyby se něco dělo doma uvnitř a nebylo by možné otevřít, - může vyřešit situaci, když se rodiče doma hádají.*

Fokusní skupina z 5.5. 2022 (běžná populace dětí)

Děti dokázaly vyjmenovat několik institucí a osob, na které by se obrátily, pokud by se jim dělo něco špatného: - *linka bezpečí, - psycholog, - školní výchovný poradce, - policie, - říct to důvěryhodné dospělé osobě.* „*Linka bezpečí je skvělá, je anonymní a přináší psychickou pomoc. Každopádně to ale nevyřeší danou situaci.*“

Společně se zamýšlely, jaká je role policisty/policistky. Policista/ka – *chrání občany, když se jim něco děje, - ochraňuje práva a zastává se lidí v takových situacích, kdy je to potřeba, - řeší oznámení a posuzuje, zda se jedná o přestupek nebo trestný čin a předává oznámení na OSPOD.*

Společně s lektorkami si děti povídaly o roli sociální pracovníce. Dle sdělení dětí je sociální pracovníce *osoba, která se zabývá oznámením od policie a spolupracuje se školou - kontroluje, zda není něco porušováno.*

Děti si společně povídaly také o roli soudce/soudkyně. Soudce nebo soudkyně je osoba, která *rozhoduje o trestu, když někdo poruší zákon, - řeší trestné činy, - rozhoduje o vině a trestu, - rozhoduje, do péče kterého rodiče půjde dítě z rozvedené rodiny, zda půjde o střídavou péči, nebo jestli bude dítě z rodiny odebráno úplně.*

Položené otázky:

Myslíte si, že mohou policista, sociální pracovník, soudce mluvit i osobně s dětmi o věcech, které se jich týkají? Z jakého důvodu? O čem by s nimi měli mluvit? Na co se jich mají ptát? Při jaké příležitosti s tebou mluvil soudce/sociální pracovník/policista? Mluvil s tebou (policista, soudce, sociální pracovník) o tom, jaká máš práva v daném řízení? Rozuměl jsi svým právům? Rozuměl jsi tomu, co ti říkali? Mohl ses jich Ty na něco zeptat?

Fokusní skupina z 4. 1. 2022 (děti se zkušeností se soudním řízením)

Děti věděly, že děti obecně mohou mluvit se sociální pracovnící/s policistou/se soudcem. „*Mluví se sociální pracovnící, protože ta ho osloví, chce mu pomoci, potřebuje se dozvědět o něm, co ho trápí a tak.*“

Jako nejčastější zkušenost děti uváděly, že mluvily s policistou, a to tehdy, když byly svědkem nějaké události (krádež, hledání ztraceného kamaráda) či v rámci besedy ve škole. Děti sdělovaly, že se bály, protože policisté byli velmi vážní.

Se soudcem nemluvil nikdo z dětí. Jedno dítě vědělo, že místo se soudcem mluvil se sociální pracovnící, která předávala informace soudu, bylo to v rámci rodinné konference. Zároveň se děti shodly, že vlastně se soudem mluvit nechtějí. A to z důvodu jejich nejistoty. Jedno dítě uvádělo zkušenost, že ve stresu řeklo jako vzkaz soudu něco, co nebylo pravda, a pak na to doplatilo.

Na rozhovor se sociální pracovnící jedna dívka reagovala nedůvěrou: „*Cítala jsem se divně; že když něco řeknu a ona to řekne a u mě se to pak změní, ale já to třeba budu chtít jinak, nebo*

to neřekne...“ Jiné dítě uvedlo, že má zkušenost se sociální pracovnící, která se mu představila a uvedla, že se jí dítě může ptát, na co potřebuje či když něco neví.

Žádné z dětí si nebylo vědomo toho, že by je někdo (sociální pracovník/policista/soudce) poučoval o jejich právech. Nicméně děti měly obecné povědomí o svých právech v rámci řízení, která dokázaly pojmenovat: *„Mám právo nic neříkat, když nechci; mám právo říkat pravdu; mám právo odejít.“*

Fokusní skupina z 15.2.2022 (děti ze sociálně slabých rodin)

Děti z této skupiny se shodly, že necítí obsah v hesle policie „Pomáhat a chránit“. Uměly spíše vyjmenovat několik situací, kde se jim policisté zdáli být spíš namyšlení a arogantní, než nápomocní. Na druhé straně měly děti osobní zkušenosti s pomocí s vyřízením nových dokladů. Větší část dětí měla osobní zkušenost s jednáním s policisty (5 dětí).

Děti si společně povídaly o roli soudce/soudkyně. Podle nich, je soudce člověk, který *rozhoduje, že půjde dítě do jiné péče. Děti znaly soudce a soudkyni spíše z TV (soudce Alexandr, Soudkyně Barbara).*

Menší část dětí (2 děti), měla osobní zkušenost z jednání se soudcem. Obě děti říkaly, že se jich soudce hodně ptal a v jednom případě rozhodl tak, jak si dospívající přála. *„Řekla jsem mu, co chtěl a na co se mě ptal. Zeptal se mě na můj názor a stalo se, jak jsem to potřebovala.“* Mladší dítě se stydělo a mělo ze soudce strach. *„Řekl jsem mu pravdu, ale bál jsem se.“*

Fokusní skupina z 5.5.2022 (běžná populace dětí)

Děti sdílely své osobní zkušenosti s policií *„Byl jsem ve škole šikanován a když už toho bylo moc, nahlásil jsem to a škola zavolala policii a OSPOD. Nicméně ze začátku se škole do toho nechtělo. Policajti byli normální a sociální pracovníce příjemná. Šikana se pak přestala dít.“* *„My jsme s kamarády viděli paní brát drogy a volali jsme policii a záchranku. Policajti se chovali moc hezky.“* Jedno z dětí si povzdechlo, *že ačkoliv berou u něj na škole děti drogy (např. 13letý kluk kouří ve škole trávu a pije alkohol), nikdo ve škole to neřešil. Začalo se to řešit, až když se to dostalo k panu řediteli.*

Žádné z dětí nemělo osobní zkušenost z jednání se soudcem či sociální pracovnící.

Položené otázky:
Jak ses dozvěděl/a o výsledku rozhodnutí jednání, kterého ses účastnil/a – dopisem či osobně rozhovorem? Od koho, kdy a jakým způsobem?
Viděl jsi někdy zprávu o výsledku tvého rozhovoru s policistou/sociálním pracovníkem/soudcem? Rozuměl jsi jí?
Jak by měla taková zpráva (policisty/sociálního pracovníka/soudce) vypadat, aby jí děti rozuměly?

Fokusní skupina z 4. 1. 2022 (děti se zkušeností se soudním řízením)

Děti uváděly, že o výsledku rozhodnutí jednání se dozvěděly od rodičů. Nikomu z dětí neřekla sociální pracovníce ani soudce, jak to bude po rozhodnutí u nich doma vypadat. Děti pak už jen věděly, že se rodiče rozešli a že to teď bude tak a tak.

Jedno dítě uvedlo, že bylo seznámeno se zprávou od sociální pracovníce, kde byly jeho vzkazy, co by chtěl říct rodičům, nebo řešit u soudu a měl to podepsat.

Ostatní děti jako příklad seznámení se zprávou uváděly souhlas s jejich účastí na dnešní dětské fokusní skupině, kterou také podepisovaly. Jako další příklad byl uveden výstup z dětské

skupiny - dětský průvodce rozvodem, který byl zpracován jako podklad k soudu. Výstupy byly s dětmi konzultovány a děti zprávu mohly podepsat. Děti se shodly na tom, že většinou jim bylo všechno jen předáno rodiči.

V rámci skupinové aktivity děti dostaly ukázkou zprávy a měly popsat, co se jim na zprávě nelíbí a co by navrhovaly, že by zpráva měla obsahovat. Děti následně uváděly konkrétní příklady:

- *Abychom tomu rozuměli, třeba i s obrázky.*
- *Aby tam nebylo ADHD, PPP – zkratky, kterým nerozumíme.*
- *Aby tam nebyla slova, kterým nerozumíme.*
- *Aby se nám to i na pohled líbilo.*

Děti z různých fokusních skupin si definovaly, jak by měla vypadat výslechová/konzultační místnost.

Příloha č. 19: Jak si děti představují výslechovou místnost

Zjištění dotazníkové šetření dětí

Dotazníkové šetření mladé osoby 12-18 let

Položené otázky:

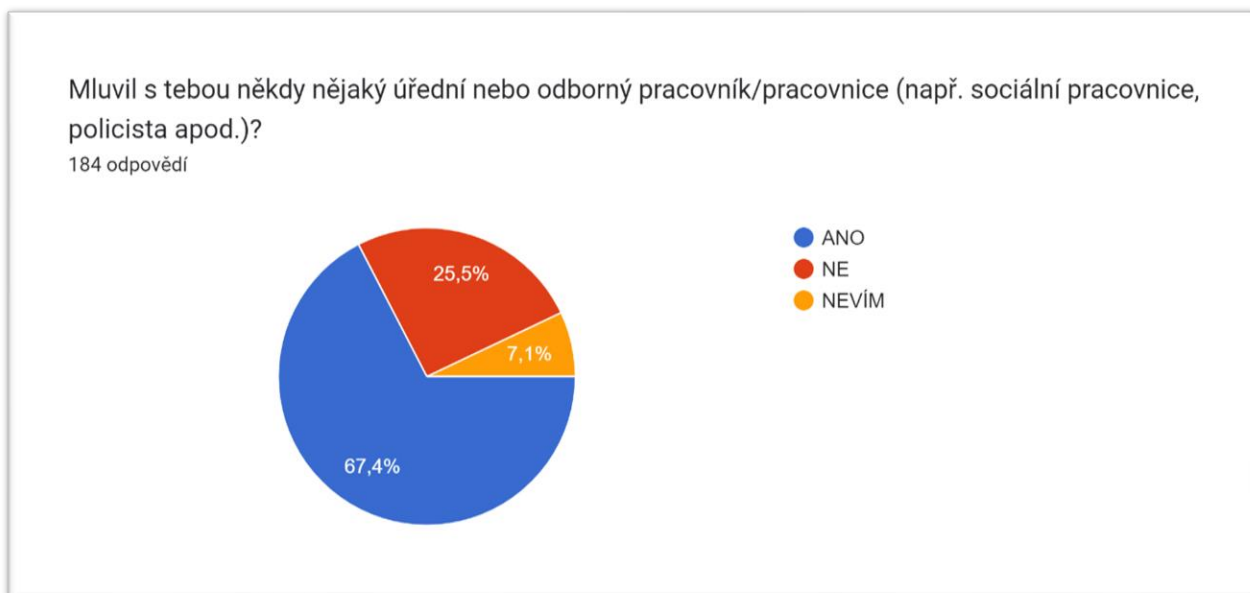
Mluvil s tebou někdy nějaký úřední nebo odborný pracovník/pracovnice (např. sociální pracovnice, policista apod.)?

Pokud ano, zaškrtni, kdo to byl/a (můžeš zaškrtnout i více možností)

Jak jsi rozuměl/a tomu, co ti říkali? Vyber na škále.

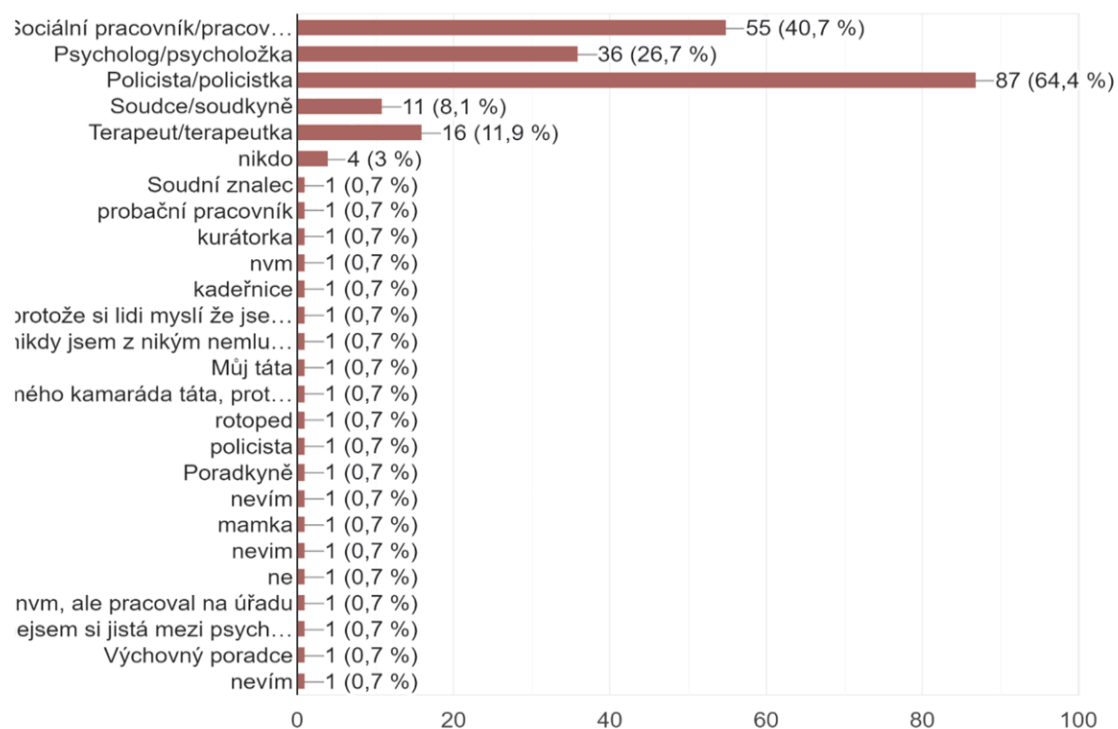
67 % dětských respondentů starších 12 let mluvilo někdy s úřední osobou nebo odborným/ou pracovníkem/pracovnicí. Přitom nejvíce mladých osob mělo zkušenost s policistou/policistkou. 41 % dotázaných mělo osobní zkušenost s rozhovorem se sociálním pracovníkem/pracovnicí, 8 % se soudcem/soudkyní.

Příloha č. 20 a 21:

Pokud ano, zaškrtni, kdo to byl/byla (můžeš zaškrtnout i více možností)

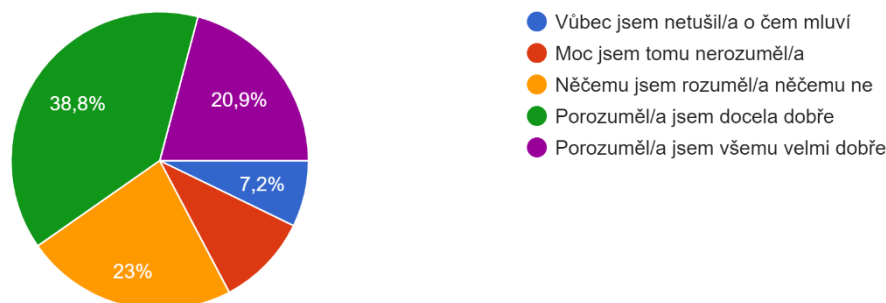
135 odpovědí

Příloha č. 22:

Jak jsi rozuměl/a tomu, co ti říkali? Vyber si na škále.

139 odpovědí

Většina mladých osob uvedla, že zcela či alespoň částečně rozuměla tomu, o čem úřední osoba či odborný pracovník/pracovnice hovořili. 7 % z celkové počtu respondentů ale nemělo vůbec tušení, o čem tyto osoby mluví.

Zjištění fokusní skupiny s dospělými

Položené otázky:

Jaké existují mechanismy pro bezpečné využití práva dětí na účast ve správních nebo soudních procesech?

Fokusní skupina z 28.1.2022 (odborníci a odbornice různých profesí)

Experti a expertky nejprve samostatně odpovídali na otázku: „*Jak jsou děti informovány o svém právu na účast ve správních nebo soudních procesech?*“. Pro odpovědi byla využita platforma Jamboard. Dle odborníků a odbornic *děti obecně o svém právu informovány nejsou*. K seznámení s tímto právem dochází až ve chvíli, kdy se ocitnou v nějaké pro ně složité situaci, např. **rozchod rodičů, problémy ve škole či ve vztazích**. V takové chvíli se o svém právu dozvědí nejčastěji od školního preventisty, školního psychologa či učitele, případně od svých vrstevníků, kteří s nějakým takovým jednáním mají již zkušenost. **Někdy se o svém právu dozvědí při zavolání na Linku bezpečí, kterou děti znají z reklam či z výuky ve škole**. Odborníci a odbornice též sdělovali, že ve chvíli, kdy se děti stávají účastníky správního či soudního procesu, tak jsou informovány sociální pracovníci či soudní sociální pracovníci. V následné diskusi bylo zmíněno, že „*děti často nevědí, na co mají právo a je pro ně obtížné si stěžovat v daném prostředí, protože necítí důvěru k daným lidem*.“

Děti mají obavy, aby se někdo nedozvěděl, co řeknou. **Kvůli tomu mají některé organizace formalizované postupy, jak si stěžovat, které vytvářely spolu s dětmi tak, aby se děti při jednání cítily bezpečně**. Objevilo se i sdělení ze zkušenosti expertek a expertů, že některé děti jsou na začátku překvapené, že mají také nějaká práva. I proto se skupina shodla, že je velmi důležité děti s jejich právy seznamovat nejen na počátku nějakého jednání s nimi, ale aby byly o svých právech seznamovány rodiči či/a ve škole v rámci výuky. Zároveň se dle skupiny osvědčilo, aby děti po seznámení se svými právy shrnuly svými slovy, jak danému rozumí. *Dětem je též třeba vytvářet prostor pro to, aby mohly bezpečně mluvit o svých zkušenostech*. Jedna z účastnic sdílela zkušenost, že děti v rodinách často vědí, co by jim pomohlo, ale nemají

bezpečný prostor, kde to vyjádřit. Skupina se též shodla, že *je pro děti důležité, aby se odborníci a odbornice ujistovali, že správně rozumí tomu, co jim dítě chce sdělit, a to opakováním sděleného vlastními slovy*. To dá dítěti jistotu, že je mu skutečně nasloucháno.

Shrnutí hodnocení U4 existují mechanismy, které umožňují dětem bezpečně využívat právo na účast v právních a administrativních úkonech

Dětské fokusní skupiny, dotazníkové šetření a fokusní skupiny dospělých:

Děti z fokusních skupin měly přiměřeně věku informace o tom, na koho se v případě potřeby obracet. Měly základní představu o tom, jaké kompetence má policista / soudce / sociální pracovník. Nejvíce informací uváděly u policisty, kterého nejvíce znaly z osobní zkušenosti i z médií. Nejmenší představu měly o kompetencích sociální pracovníce. Rovněž mladé osoby v rámci dotazníkového šetření uvedly, že mají z úředních či odborných pracovníků/pracovnic nečastější osobní zkušenost s policistou/policistkou.

Děti z fokusních skupin věděly, že děti obecně mohou mluvit se sociální pracovníci /s policistou/ se soudcem. Děti také uváděly, že při rozhovoru s policisty se bály, protože policisté byli velmi vážní.

Žádné z dětí si nebylo vědomo toho, že by je někdo (sociální pracovník/policista/soudce) poučoval o jejich právech. O výsledku rozhodnutí se děti z fokusních skupin dozvěděly od rodičů. Děti se shodly na tom, že většinou bylo všechno jen předáno rodiči.

Dvě děti z fokusních skupin měly zkušenost se soudcem a obě k nim cítily respekt, mladší z dětí cítilo stud a strach.

Většina mladých osob v rámci dotazníkového šetření pro děti od 12 let uvedla, že zcela či alespoň částečně rozuměla tomu, o čem úřední osoba či odborný pracovník/pracovnice hovořili. Z celkového počtu respondentů pak 7 % dětí nemělo vůbec tušení, o čem se mluví.

Z fokusní skupiny dospělých vyplynulo, že děti obecně o svém právu informovány nejsou. K seznámení s tímto právem dochází až ve chvíli, kdy se děti ocitnou v nějaké pro ně složité situaci, jako je např. rozchod rodičů, problémy ve škole či vztazích. Ze zkušenosti expertek a expertů jsou některé děti na začátku překvapené, že mají také nějaká práva. I proto se skupina shodla, že je velmi důležité děti s jejich právy seznamovat nejen na počátku nějakého jednání s nimi, ale aby byly o svých právech seznamovány i rodiči či/a ve škole v rámci výuky. Zároveň se dle skupiny osvědčil postup, kdy děti shrnou vlastními slovy, jak porozuměly seznámení se se svými právy.

Hodnotící kritéria	Postup plnění indikátoru je možné měřit prostřednictvím následujících kritérií: 0 = Děti nemají přístup do právních řízení 1 = Pravidla uvedená výše jsou aplikována v rámci jednoho z vyjmenovaných řízení 2 = Pravidla uvedená výše jsou aplikována v rámci dvou z vyjmenovaných řízení
---------------------------	---

	3=Pravidla nastavení dětem přátelské justice jsou implementována do právních a administrativních postupů
Výsledek v ČR	2 <u>Zdůvodnění</u> Dětem je dle legislativy garantováno právo být informován a právo na sdělení a zohlednění svého názoru v rámci výkonu sociálně-právní ochrany dětí, ve správním a v soudním řízení. V praxi je aplikace tohoto práva z hlediska kvality nicméně závislá na erudici a kompetenci odpovědných osob.

U5 Jsou zavedeny dětem přátelské postupy pro vyřizování stížností

Vzkaz dospělým

„Někdy nevíme, jak některé věci říct, ale potřebujeme je řešit, nebo vědět, že je řešíte vy.“

Zjištění dětské fokusní skupiny

Položené otázky:
Co je to stížnost? Jak to v praxi konkrétně vypadá, stěžovat si? Stěžovali jste si někdy? Víte, jak byste postupovali? Odkud to víte? Kdo vám v tom pomáhal, pokud jste si stěžovali? Co následovalo? Dostali jste na svou stížnost odpověď? Pokud sis stěžoval, měl bys na stížnost dostat odpověď? Zažili jste někdy nespravedlivé chování ze strany soudce, policisty, sociálního pracovníka? Pokud ano, v čem? Co jsi s touto situací dělal, ev. co by se s ní dalo dělat? I když jsi u soudu nikdy nebyl, ovlivnilo jeho rozhodnutí tvůj život? A jak?

Fokusní skupina z 23.11. 2021 (děti ze soukromé základní školy)

Oblast stížností se ukázala být pro studenty jako nejdůležitější téma. Děti věděly, jak si stěžovat slušně, jak reklamovat zboží. Pokud si s něčím nevěděly rady, využily tutorial videa k danému tématu.

„Mojí stížností jsem dokázala zařídit zlevnění grafických karet“, „Taťka si objednal zboží a přišlo něco úplně jiného. Já jsem tam šla se ségrou a oni to napravili“, „Šel jsem do obchodu a prodáváčka mě ošidila o peníze. Když jsem jí o tom řekl, peníze mi vrátila“. Děti se shodly, že je lepší si stěžovat osobně, i když písemně je někdy bezpečnější. *„Někdy je těžké udělat první krok, i když na to máme právo – je to stud, strach. Když to ale řekneme slušně, tak je v pořádku si o změnu říct.“*

Děti uváděly, že si nejdřív stěžují u člověka, kterého se věc týká. Pokud nedochází ke změně, hledají osobu, která může něco změnit.

Stížnosti děti řešily i ve škole na třídnických hodinách. Z reakcí dětí bylo znát, že téma stížností ve školním prostředí je pro ně důležité. Děti ale cítily, že jim chybí jasný mechanismus stížnosti. Návrh “schránky stížností” se jim líbil natolik, že svolily, aby návrh lektorky a lektor tlumočili panu zástupci na jejich základní škole. Stalo se tak na konci fokusní skupiny, kdy se pan zástupce připojil ke skupině. Děti vše částečně řekly samostatně. A doplnily, že by jim

pomohlo, kdyby schránka byla anonymní a nečetla se přede všemi. Je také důležité, aby děti věděly, že jsou jejich stížnosti řešeny.

Fokusní skupina z 4. 1. 2022 (děti se zkušeností se soudním řízením)

Jako příklady prostředí, kdy si děti stěžovaly, uváděly svou rodinu, kde se jim nelíbilo chování sourozenců. Mimo prostředí rodiny pak měla většina dětí zkušenost ze školy. Zpravidla se po stížnosti, která se týkala chování spolužáků a byla sdělena učitelům, nedělo nic. Nevhodné chování spolužáků pokračovalo dál.

Děti z této fokusní skupiny zpočátku nevěděly a přemýšlely, jestli si mohou stěžovat na sociální pracovníci / policistu / soudce. Posléze pojmenovaly některé konkrétní případy, kdy by to bylo na místě: „*No nevím, jestli bych si mohl stěžovat; třeba kdyby se k nám choval nějak blbě, nutil nás říct něco, co není pravda třeba na OSPODu nebo neprávem, tak bych si mohla stěžovat; kdyby nám vyhrožoval, byl by na nás zlý, nutil nás třeba něco neříct, i když bychom chtěli.*“ Na otázku, zda by poznaly, že postup sociální pracovníce je špatný, jedno dítě odpovědělo: „*Třeba řekne něco, co já jsem vůbec neřekl – vymýšlí si.*“

Děti obecně věděly, že mají právo si stěžovat na postup dospělých. Ale měly méně informací o tom, jak to konkrétně udělat. Jako příklady uváděly: „*Přes rodiče nebo když s ní budu sám, ale je těžký to říct přímo jemu, asi bych se bál, tak třeba přes někoho.*“ Po nápovědě si uvědomily, že jak v neziskové organizaci, se kterou spolupracují, tak ve škole je schránka důvěry. Jedno dítě dodalo, že si nedovede vůbec představit, jak by si stěžovalo na postup policisty.

Žádné z dětí neuvedlo příklad nespravedlivého chování ze strany soudce / policisty / sociálního pracovníka. Toto chování si představují jako: „*Někdo zadržuje naše práva, chová se k nám tak, jak by neměl.*“ Opět by reagovaly tak, že by to řekly tomu nejbližšímu („mamce“).

Následně měly děti skupinovou aktivitu, kdy si měly zkusit napsat konkrétní stížnost. Chlapci uváděli (dívky se nezapojily), že stížnost by měla obsahovat:

- oslovení, datum, sdělení toho, co se mi nelíbilo, popis toho, co mi vadilo a proč a co bych s tím chtěl dělat
- neměla by tam být sprostá slova
- podpis, kdo si stěžuje.

I když děti přímo u soudu nikdy nebyly, dokázaly odpovědět, jak na jejich život mělo vliv rozhodnutí soudu:

1. „*Ano můj život to ovlivnilo – ale pak jsem si připadal, že třeba za to můžu a zlobí se na mě mamka nebo tatka, že jsem se přiklonil k někomu;*
2. *Když by se mi to nelíbilo a chtěl bych to jinak, bál bych se, že by to neudělali, takže záleží, co řeknu a když to pak nějak dopadne, stejně nebudou všichni spokojení a je to nepříjemný, že se pak na mě někdo zlobí;*
3. *Já bych se třeba chtěla víc setkávat s tatkou a chtěla bych mít možnost častěji rozhodnutí měnit.*“

Položené otázky
Studuješ školu, jakou jsi chtěl/a? Víš, co je rovný přístup ke vzdělávání? Jak by se učitelé/učitelky neměli chovat k dětem? Co z toho jsi zažil? Bylo ti to nepříjemné? Myslíš si, že proti tomu jde něco udělat? Napadá tě co? Jak by se doktoři/doktorky/zdravotní sestry/bratři měli chovat k dětem? (A jaké chování k nim by se vám nelíbilo? Zažil/a jsi nějaké takové chování? O co konkrétně se jednalo?) Dostali jste od sestry/doktora/doktorky informaci, co vám v rámci vyšetření budou dělat? Měl/a jsi informace o tom, co se ti může stát po vyšetření/zákroku? Rozuměl/a jsi tomu?

Fokusní skupina z 15.2.2022 (děti ze sociálně slabých rodin)

Děti společně přemýšlely, co je podle nich rovný přístup ke vzdělávání: *všichni začínají nastejno, - věnují se něčemu přímo*. Ne všechny děti měly možnost studovat školu, kterou chtěly. Některé se dostaly do školy kvůli spádovosti, ne kvůli preferencím. Jedno dítě mělo zkušenost s tím, že nebylo na škole místo. *“Chodím do speciální školy, protože na běžné ZŠ nebylo místo. Ale chci jinam a už jsem si o to řekl doma.”* Školu může doporučit i sociální pracovníce. *“Mým rodičům doporučila školu sociální pracovníce. Je to škola, která má méně žáků a já bych to mohla zvládnout.”* Děti měly zkušenost s tím, že na jejich školu chodí - *pomalejší děti, - děti cizinců, - děti s ADHD, - děti s tělesným postižením, - děti, které mají vadu řeči, - děti s mentálním postižením (inkluzivní škola)*. Učitelé se k těmto dětem chovali jinak, - *dávali jim lehčí úkoly*. Děti to ale vnímaly pozitivně. Co ale kladně nevnímaly, bylo chování učitelů, *když nevysvětlí dětem cizincům některé věci, když jim nerozumí*. Jedno dítě mělo zkušenost, že když se postavilo za svého spolužáka, učitelka to neviděla ráda. *“Myslím si, že je to proto, že si umím říct svůj názor a tím se učitelka cítí ohrožená. Má pocit, že na ní útočím, i když to tak není.”*

Děti měly převážně dobré zkušenosti s doktory/doktorkami. Vnímaly, že doktoři by se k dětem - *měli chovat s respektem, - pozdravit se s dítětem, - komunikovat s dětmi a ne jenom s rodiči, - mluvit jednoduše a pomalu, - umět je utišit, - dokázat vysvětlit, co se bude dít, - mít k nim vlídný přístup, - zajímat se, jak se dítě cítí*. Některé děti měly zkušenost s tím, že *si je doktoři přehazují “jako horký brambor”, - sice jim řeknou, co se bude dít, ale je to jenom částečná pravda, - doktorka není upřímná, - jsou nejednotní, každý doktor říká jiné věci a já nevím, kde je pravda, - mají pocit, že je chtějí mít rychle odbavené, ať může jít na řadu další pacient, - věnují se více počítači, než pacientovi*. Děti diskutovaly, že když se jim nelíbí chování doktorů/doktorek, lze se proti tomu bránit: - *můžu odejít, - ozvat se, že se mi to nelíbí, - můžu to říct dospělému, např. tátovi, - na doktorku si můžu stěžovat přes zdravotní sestru, - stížnost můžu poslat řediteli nemocnice*.

Fokusní skupina z 24.3. 2022 (děti s postižením)

Děti, které s námi sdílely své zkušenosti považovaly svoji školu za dobrý výběr. Vzhledem ke svému postižení (tělesné a kombinované) měly možnost mít bezbariérový přístup a individualizovaný přístup v rámci zohlednění nižšího počtu žáků a žákyň ve třídě. Někteří z nich řešili aktuálně přechod na střední školu. *“Chtěl jsem jít na programovací školu, ale nebyla bezbariérová, nemohl bych tam s vozíkem, nejde to.”* Děti tedy vnímaly, že jejich postižení může být pro výběr školy limitujícím faktorem.

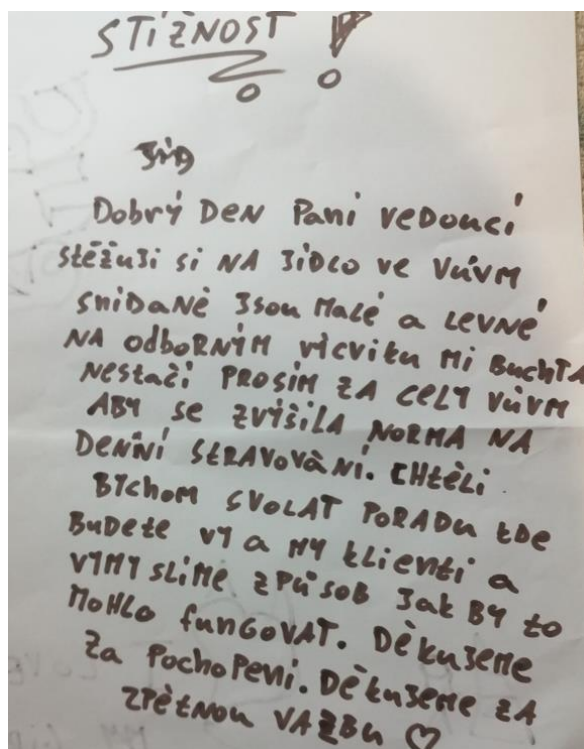
Děti měly dobré zkušenosti s učiteli a učitelkami. Chování, které vnímaly jako nevhodné popisovaly ve spojitosti s doktory a sestrami v nemocničních zařízeních. *“Sice jsem nezažil úplně přehlížení doktory, ale určitě si mnohem více povídali s rodiči.” “Nelíbí se mi, pokud vše dělají rychle. Já bych to potřeboval řešit více v klidu.”* Děti často během vyšetření věděly, co se budu dít, ale vnímaly, že personál zdravotnických zařízení často neumí pracovat se strachem dětí. *“U vyšetření jsem plakal, bál jsem se a zubař mě už na další návštěvu jednoduše neobjednal.” “Kvůli svému postižení jsem nemohl natáhnout ruku a sestřička nemohla najít žílu. Byla nervózní, že jsem hekal a ukázňovala mě.”* Děti neměly žádné zkušenosti s hodnocením spokojenosti se službou doktora/doktorky/zubařky/zubaře. *“Líbila by se mi aplikace formou hvězdiček, kde by se mě ptali, jak se mi práce doktorky líbila.”*

Lektorky se domluvily se skupinou žáků, že u závěrečného kolečka budou i tři učitelé, kde jim byla společně sdělena prosba dětí *vědět o schránce stížností* (která je umístěná na nepřehledném místě a téměř nikdo o ní neví), *mít školní parlament a vědět, co se děje se stížnostmi*. Všichni učitelé a učitelky poslouchali zpětnou vazbu, poděkovali za ní a sdělili, že zjistí možnosti školy a názor vedení na dané návrhy. Děti budou brzy informovat.

Položené otázky
Co je to stížnost? Jak to v praxi konkrétně vypadá? Stěžovali jste si někdy? Víte, jak byste postupovali? Odkud to víte? Kdo vám v tom pomáhal? Dostali jste odpověď na svou stížnost?

Fokusní skupina z 23.4. 2022 (mladí lidé z pobytových zařízení)

Dospívající se shodli, že si stěžují, pokud jim něco vadí. Někdy si stěžují *slovně*, ale je lepší tak

učinit *písemně*. *„Je to lepší, je to černý na bílém.“* Zazněl názor, že je fajn mít *„člověka prostředníka, někoho zvenku, který je nestranný.“* Dospívající sdělili, že když už stížnost napíší a když jim nepříjde odpověď, jdou za člověkem osobně. *„Když to nejde přes písmenka, tak to půjde osobně. On totiž přes písmenka je každý velký.“*

Dospívající měli za úkol si vymyslet 2 situace, ve kterých by si stěžovali. Jedna se měla odehrávat *v pobytovém zařízení* a druhá v *kommunikaci se sociální pracovníci*. Jednalo se o témata, která byla pro ně aktuální a bylo vidět, že je v situaci hodně emocí. První situace se týkala *nedostatečných porcí jídla*, druhá situace *nefunkční komunikace se sociální pracovníci v pobytovém zařízení směrem k dospívající a směrem k její škole*. Dospívající v obou případech hezky týmově spolupracovali a doplňovali se.

Zjištění z dotazníkového šetření dětí

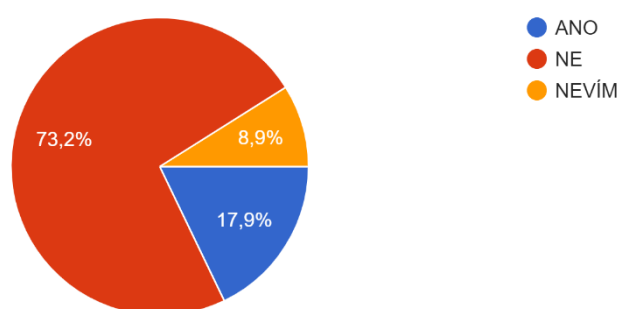
Dotazníkové šetření - děti do 12 let

Položené otázky:

Zažil/a jsi někdy nespravedlivé chování ze strany policisty, soudce, sociální pracovníce nebo někoho jiného (např. neposlušali, nebo se chovali nepříjemně proto, že jsi dítě)? Pokud ano, v čem?

Příloha č. 23: Nespravedlivé chování ze strany úřední osoby – mladší děti

ZAŽIL/A JSI NĚKDY NESPRAVEDLIVÉ CHOVÁNÍ ZE STRANY POLICISTY, SOUDCE, SOCIÁLNÍ PRACOVNICE NEBO NĚKOGO JINÉHO (např. neposluš...ebo se chovali nepříjemně proto, že jsi dítě)?
56 odpovědí

Téměř 18 % z 56 mladších dětí uvedlo, že někdy ze strany odborníků zažilo nespravedlivé chování. Jako příklad uvedly: „*Vyhazování z míst, které jsou volně přístupné; učitel tělocviku - nedíval se, když jsme dali gól, když dali druhí, tak se díval; učitelka na mě byla zlá - stále na mě křičela; byli jsme na koloběžce a paní na nás chtěla zavolat policii, že jezdíme na koloběžce; když někdo na mě něco svedl, ale já jsem to neudělal, a tomu pánovi jsem říkal, že jsem to nebyl já, ale nevěřil mi.*“ 73 % z 56 dětí uvedlo, že nic takového nezažilo.

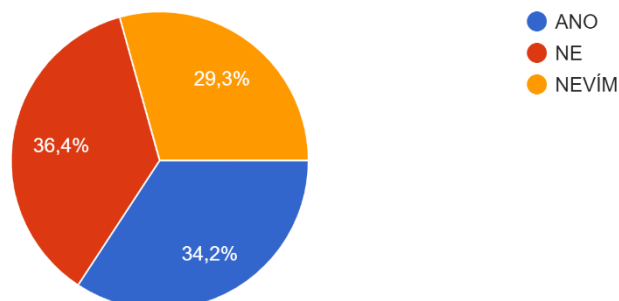
Dotazníkové šetření - mladé osoby 12-18 let

Položené otázky:

Zažil/a jsi někdy nespravedlivé chování ze strany policisty, soudce, sociální pracovníce nebo někoho jiného (např. neposlušali, nebo se chovali nepříjemně proto, že jsi dítě)? Pokud ano, v čem? Měl/a jsi možnost to nějak řešit? Popiš, jak a s kým jsi to řešil/a.

Příloha č. 24: Nespravedlivé chování ze strany úřední osoby – starší děti

Zažil/a jsi někdy nespravedlivé chování nebo postup, kterému jsi nerozuměl/a ze strany doktora/doktorky, soudce/soudkyně, policisty/polic...ciálního pracovníka/pracovnice, učitele/učitelky?
184 odpovědí

34 % z dotázaných mladých lidí uvedlo, že zažili nespravedlivé chování ze strany odborníků. Z volných odpovědí nejčastěji zaznívala zkušenost, kterou zažili ve školním prostředí (ve 26 případech):

„V PŘEDCHOZÍ škole, když jsem "vyrušoval" tak mě chytili pod krkem a táhli mě do kabinetu. Asistentka si tam surfovala na internetu 🤖; Jeden nejmenovaný učitel čas od času někoho poníží a také když řeknete něco špatně, tak vás ztrapní před celou třídou; Šikana ve škole týkající se mě nebo spolužačky, tresty fyzické za to, že jsem se nechtěl zapojit do aktivity třídy - stání v koutě.“

Ojedinele zazněly zkušenosti z jiné oblasti: „Můj doktor specializovaný na ortopedii nedokázal poznat moje problémy se zády a koleny; Sociální pracovnice se mnou nemluvila narovinu.“

Na otázku, zda a jak mladí lidé situaci řešili, odpovědělo 21 mladých lidí, že možnost řešení měli, 32 neměli či neřešili, 3 odpovědi zněly, že neví. Za osobu, se kterou mladí lidé měli možnost situaci řešit, byl/a nejčastěji zmíněna učitel/ka či ředitel/ka a rodič či jiný zástupce rodiny. Jako způsob řešení byl nejčastěji uveden rozhovor. Některé odpovědi zněly, že situace moc neměla řešení, že mladý člověk cítil, že nemá zastání.

Z volných odpovědí zaznělo: *„Řešil jsem to s tetou a se sociální pracovnící; přestupem na jinou školu; měl jsem možnost, ale nechtěl jsem; ptal jsem se, ale neodpověděla; řekl jsem to třídnímu učiteli; nešlo to řešit - nesměl jsem diskutovat, jen mlčet, pak jsem to řešil s rodiči a ti dali stížnost, ale bylo to ještě horší, neboť ředitelka místo, aby mě ochránila tak nebyla nestranná.“*

Zjištění fokusní skupiny s dospělými

Položené otázky:

Existují způsoby, jakými si děti mohou stěžovat k tomu, do čeho jsou zapojeny?
Jakým způsobem si můžou děti ve Vaší organizaci/instituci stěžovat?
Jsou pro vyřizování stížností pro děti zavedeny přátelské postupy a ví o nich děti?
Jak je se stížnostmi nakládáno, jak jsou o řešení informovány děti?

Fokusní skupina z 28.1.2022 (odborníci a odbornice různých profesí)

Odborníci a odbornice sdělovali, že pokud se dětem něco nelíbí, mají možnost sdělit *svůj názor prostřednictvím webové stránky, na které je postup, jak si stěžovat*. Pozorování je další z možných nástrojů, jak odhadnout, jak se dítě cítí. „*Jakožto advokátka jednoho z rodičů je to pro mě jediná forma. Když dítě vyjde z jednacího sálu, z jeho pohledu poznám, jaké to pro něj bylo.*“ V rámci diskuse bylo zřejmé, že si je skupina vědoma důležitosti děti zapojovat a zjišťovat jejich názor ve všech oblastech, které se jich týkají. Nicméně experti a expertky se shodli, že výchozím bodem je dítěti „**informace poskytnou, poučit, seznámit ho s tím, co se bude dít, vysvětlovat**“. Pouze tak bude dítě rozumět své situaci.

Dítě má možnost využívat *emoční karty*, prostřednictvím kterých sděluje, co mu chybělo a jak se u dané činnosti cítilo. Součástí je i *práce se skupinou, kde pomocí her a závěrečného kolečka* mohou děti sdělit svou zpětnou vazbu. Děti mohou říct, co si myslí i prostřednictvím *dotazníků zpětných vazeb a za pomoci smajlíků*. Skupina si definovala, že je důležité, aby děti věděly, proč zpětnou vazbu sdělují a co se s ní bude dít. Zároveň je vhodné sledovat, jestli mechanismy zpětné vazby jsou vhodnými nástroji: „*Určitý čas jsme měli na chodbě pracoviště OSPOD krabici na postřehy dětí, ale i rodičů, bohužel nebyla moc využívána*“. Praxe ukázala, že někteří soudci a soudkyně se u soudního jednání dětí ptají, zdali chtějí říct něco o tom, jak s nimi pracují odborníci a odbornice. Je ale vhodné, aby **děti měly pocit, že sdělit jejich názor je bezpečné a bylo tak činěno v neformálním prostředí, např. bez taláru**. Je vhodné počítat s tím, že dítě bude hodnotit jednání a proces po jeho ukončení a nastavit možnost zpětné vazby i s odstupem času. „*Dětem se dávají kontakty na sociální pracovníce a děti jsou vyzvány k tomu, aby je využily, pokud se jim něco nezdálo, něčemu se později podivily.*“

Fokusní skupina z 31.3. 2022 (odborníci a odbornice různých profesí)

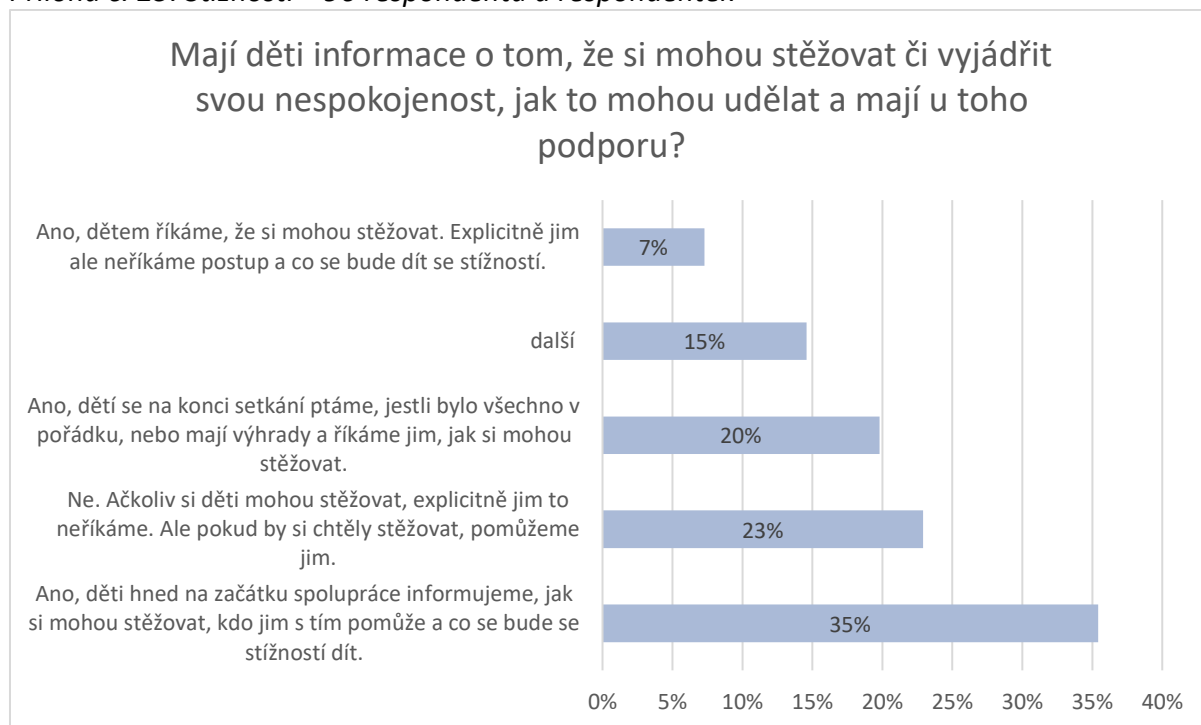
Podle expertů a expertek jsou důležité *různé schránky důvěry* nebo jejich alternativy, ale neméně důležité je to, aby se pracovalo s obsahem, který se ve schránkách důvěry objeví. Odborníci měli zkušenost s tím, že v každé službě je kromě schránky důvěry uveden i *návod, jak si stěžovat a postup je také uveden na informačních letácích*. Stížnost je vyřízena buď s dítětem přímo, nebo v případě anonymních stížností vyvěšením odpovědi na nástěnkou. Cílem je dítěti situaci vysvětlit tak, aby jí rozumělo (přestože s ní třeba nesouhlasí, např. pokud je mu udělena sankce za porušení pravidel). Je přesně dán postup vyřizování stížnosti v jednotlivých stupních řízení organizace a podle témat, případně stížnost řeší i krajský úřad, jsou dány také lhůty. Řešilo se v praxi například neposkytnutí informací klientovi. V sociální službě je to proti OSPOD pro klienty snazší v tom, že když s něčím nesouhlasí, mají možnost také odejít.

Ve vztahu k dětem je důležité reagovat na všechny podněty, i drobnosti, protože si klienti ověřují, jak bude na jejich podání reagováno a poté se nebojí podat stížnost ve vážnější věci. O postupu jsou informováni i rodiče. Ti také mohou stížnost podat (i když v NZDM není zapojení rodičů časté). „*Ve školách by měl být člověk (psycholog, sociální pedagog), kterému děti mohou důvěřovat a vědí o něm, že ve škole je a je snadno dostupný.*“ V některých školách funguje chat školního poradenského pracoviště, který je pro děti nízkoprahovější. Zároveň pak děti vědí, kdo je na druhé straně. Nepíší si s někým anonymním. V průběhu chatu si pak mohou domluvit schůzky na dobu, kdy to je bezpečné, a to i časově. Jako odborníci a odbornice potřebujeme *vytvářet prostor pro stížnosti dětí i tím, že jdeme přímo za dětmi a mluvíme s nimi o tom co se jim nelíbí, případně co se jim líbí*. Je potřebné k dětem promlouvat i jejich jazykem a posilovat dovednosti naslouchání. Děti je třeba v uplatnění jejich práv aktivně podporovat a

motivovat. Kromě oficiálních dokumentů lze podle expertů a expertek možná zpětná vazba ústní, po dokončení aktivity, kterou s dětmi děláme (např. zapojení se do fokusní skupiny apod.). Jako dobrý nástroj pro sdělování stížností se dle zkušeností respondentů jeví [Krizová linka](#). Děti ji znají a získávají tam informace, jak si mohou stěžovat či dávat zpětnou vazbu k tomu, co se jim děje. **Respondenti se shodli, že by mělo být zvykem, aby za dětmi např. po přijetí do nemocnice nebo ústavního zařízení někdo přišel a ptal se, jak se při přijetí cítili a zda existuje ještě něco, co by se potřebovaly dozvědět.**

Zjištění dotazníkového šetření s dospělými

Příloha č. 25: Stížnosti – 96 respondentů a respondentek

Shrnutí hodnocení U5 jsou zavedeny dětem přátelské postupy pro vyřizování stížností

Dětské fokusní skupiny, dotazníkové šetření a fokusní skupiny dospělých:

Děti z fokusních skupin obecně věděly, že mají právo si stěžovat na postup dospělých. Ale měly méně informací o tom, jak to konkrétně udělat. Jedno dítě dodalo, že si nedovede vůbec představit, jak by si stěžovalo na postup policisty.

Téměř 18 % mladších dětí v dotazníkovém šetření uvedlo, že někdy ze strany odborníků zažily nespravedlivé chování. 73 % dětí uvedlo, že nic takového nezažily. U dotazníkového šetření mezi dětmi ve věku 12-18 let nespravedlivé chování ze strany odborníků uvedlo 34 % dotázaných mladistvých. Z volných odpovědí nejčastěji zaznívala zkušenost, kterou zažily ve školním prostředí (ve 26 případech). Na otázku, zda a jak mladí lidé situaci řešili 21 odpovědělo, že možnost řešení měli, 32 dotázaných uvedlo, že příležitost k řešení buď neměli, či věc neřešili.

Děti z fokusní skupiny diskutovaly nad tématem rovného vzdělávání. Ne všechny děti měly možnost studovat školu, kterou chtěly. Některé se dostaly do školy kvůli spádovosti, ne kvůli preferencím.

Děti z fokusních skupin i dotazníkového šetření někdy vnímaly, že ne všichni učitelé se chovají stejně ke všem žákům. Zpravidla se po stížnosti, která se týkala chování spolužáků a byla sdělena učitelům, nic nedělo. Nevhodné chování spolužáků pokračovalo dál.

Děti z fokusních skupin si taky povídaly o svých zkušenostech s doktory. Ačkoliv byly jejich zkušenosti převážně kladné, věděly, že pokud by se jim nelíbilo chování doktorů/doktorek, můžou se proti tomu bránit.

Děti z fokusní skupiny dětí s postižením, ačkoliv byly se školou spokojené, vnímaly, že jejich postižení může být pro výběr školy limitujícím faktorem. Ukazovalo se to na příkladech střední školy, na které se chtěly hlásit, ty ale neměly k dispozici bezbariérový vstup. Děti hodnotily chování personálu v nemocničních zařízeních. Ačkoliv často během vyšetření věděly, co se bude dít, vnímaly, že personál zdravotnických zařízení často neumí pracovat s jejich strachem. Neměly možnost chování personálu hodnotit (např. formou zpětnovazebního dotazníku, rozhovoru, aplikací).

Dospívající u fokusní skupiny lidí z pobytových zařízení se shodli, že si stěžují, pokud jim něco vadí.

Dospělí ve fokusních skupinách zmiňovali, že častým nástrojem pro zjišťování zpětné vazby od dětí jsou na jejich pracovištích různé schránky důvěry. Zároveň mluvili o tom, že je třeba transparentně na tyto podněty reagovat. Jako příklad uváděli reakce na podněty na nástěnkách. Jako dobrou praxi též zmiňovali Krizovou linku, kam jsou děti zvyklé volat a i se o způsobech stížností poradit.

Hodnotící kritéria	Postup plnění indikátoru je možné měřit prostřednictvím následujících kritérií: 0 = Neexistuje žádný mechanismus pro podávání stížností ve výše uvedených oblastech 1 = Dětem přátelské postupy jsou dostupné ve dvou z výše uvedených oblastí 2 = Dětem přátelské postupy jsou dostupné ve čtyřech z výše uvedených oblastí 3 = Dětem přátelské postupy pro podání stížnosti jsou zaručeny zákonem a jsou snadno dostupné všem dětem ve všech výše uvedených oblastech. Děti mají k dispozici informace o svém právu na podání stížnosti. Dětem je poskytnuta veškerá pomoc a podpora, aby mohli podat stížnost ve formě odpovídající jejich věku a schopnostem.
Výsledek v ČR	1 <u>Zdůvodnění</u> Právo dětí stěžovat si je dětem umožněno v praxi v rámci školství a v rámci sociálních služeb. V sociálních službách jsou stížnostní postupy upraveny přímo standardy kvality, ve školách se jedná obvykle o schránky důvěry, liší se nicméně způsob nakládání s podněty dětí.

U6 Vzdělávací programy pro odborníky, kteří pracují s dětmi, zahrnují informace o právu dětí podílet se na rozhodovacích procesech

Zjištění fokusní skupiny s dospělými

Položené otázky:

Existují vzdělávací programy pro odborníky a odbornice k tématu participace?
Jakou nabídku vzdělávacích programů k tématu participace byste ocenili?
Můžete projevit svůj názor či nejistotu týkající se zapojení dětí a těmto názorům je věnována konstruktivní pozornost?
Jak je Vám poskytnuta adekvátní podpora?

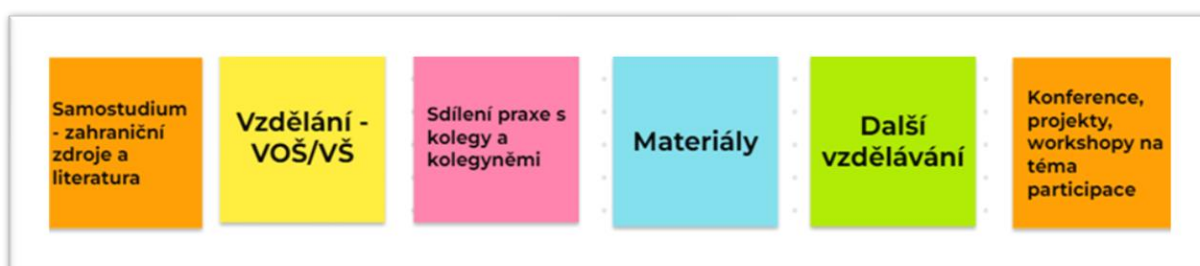
Fokusní skupina z 28.1. 2022 (odborníci a odbornice různých profesí)

Expertí a expertky se shodli, že aktuálně *existuje množství dostupných materiálů k tématu participace*. Jako důležité vnímali průběžné *vzdělávání formou samostudia*, návštěv *odborných konferencí, seminářů a workshopů* (např. Česká advokátní komora, Unie rodinných advokátů, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Justiční akademie, Národní institut pro děti a rodinu). Klíčovým nástrojem pro šíření participace je sdílení praxe s kolegy a kolegyněmi. Některé z univerzit v současné době nabízí dostatečné materiály primárně v rámci pokročilých metod sociální práce a díky výběru vhodných přednášejících přináší téma participace propojená s praxí. Expertí a expertky vnímali, že díky svým domovským organizacím a institucím měli možnost studovat *literaturu ze zahraničních zdrojů*, číst si odborné články a závěry symposií, sbírat informace z publikací (např. Save the children, Sheffkids, Who care?) a rozšířit si tak povědomí o participaci. Nemalou součástí je *trénovat si participaci s dětmi a mladými lidmi v praxi formou „pokus a omyl“*. Expertí a expertky se shodli, že je důležité mít efektivní podporu, pokud jsou si nejistí v rámci adekvátního zapojení dětí do své práce. Supervize a intervize jsou proto důležitými využívanými nástroji.

Fokusní skupina z 31.3. 2022 (odborníci a odbornice různých profesí)

Odborníci a odbornice si definovali okruhy, které jsou klíčové pro získávání informací o zapojování dětí do jejich praxe.

Příloha č. 26:

Odborníci a odbornice opakovaně zmiňovali, že pro efektivní a bezpečnou realizaci participace dětí je klíčový *dostatek času a důvěra od dětí*. Je třeba se též ujistit, že na konci rozhovoru či setkání s dítětem odchází *dítě v klidu a pohodě*. Potřebné je i volit *jazyk*, kterému děti dané věkové skupiny rozumí, aby přesně rozuměly, na co se jich ptáme a co od nich případně chceme zjistit. Jako poměrně zásadní pro participaci dětí viděli účastníci *multidisciplinární spolupráci*, která podpoří fakt, že i ostatní aktéři systému budou zvyklí s dětmi komunikovat a zapojovat je do rozhodovacích procesů. Pro děti někdy bývá matoucí, že v jedné instituci či službě jejich názor znát chtějí a pak v jiné instituci s nimi téměř nekomunikují. Účastníci též zmiňovali nešťastný postoj některých dospělých, který shrnuli do věty *“Já jsem dospělý a já tedy vím nejlépe, co dělat.”* Jde-li o to, co vnímají účastníci jako důležité, je to *znalost vývojových potřeb dětí*. Podle toho je do participace zapojovat, a v některých případech mít povědomí o práci s traumatem. ČOSIV má aktuálně *projekt* společně s Eduzměnou zaměřený na zlepšování komunikace ve školách, posílení otevřenosti a důvěry. Pro posílení participace je vhodné absolvovat výcviky, *poznat nejprve dobře sám sebe* a potom k tomu vést děti.

Skupina též diskutovala nad tématem, **Co brání ve využívání participace** a došla k těmto významným faktorům:

- **předsudky** na straně dospělých („Děti tomu nerozumí“) a dojem, že participace není potřeba
- vytvoření **bezpečného prostoru** pro zapojení dětí („někdy postačí, aby rozhovoru v kanceláři byla přítomna další kolegyně a dítě už se necítí bezpečně mluvit o věcech, které jsou pro něj důležité“)
- **přetíženost služeb**, kdy na zapojování dětí není dost času
- **chybějící odvaha na straně dospělých**
- **chybějící odvaha na straně dětí**. Sdílet svůj názor např. soudkyni vyžaduje velkou dávku odvahy, děti mohou mít strach z dopadů na ně.

Pro šíření důležitosti zapojování dětí do rozhodovacích procesů je dle respondentů důležité *vyzdvihovat dobré příklady a podpořit ty, kteří to dělají*. Je třeba opustit pozici „my jsme ti odborníci“ a v případě učitelů porozumět, že jejich role není pouze učit, ale i znát názory dětí. Experti a expertky zmiňovali, že někdy dítě neinformuje nikdo. I s ohledem na to, že se často řeší *hranice toho, co vše má dítě vědět* a do čeho se má zapojovat (např. právní záležitosti).

Někteří z expertů a expertek využívají pro komunikaci s dítětem a jeho zapojení *materiály ve formě komiksů*. Některé odbornice sdílely svoji zkušenost, že *„největším úskalím není zapojení dětí, ale zapojení neaktivních dětí.“* **„Všechny materiály pro děti je vhodné dát dětem přečíst a nechat je komentovat.“**

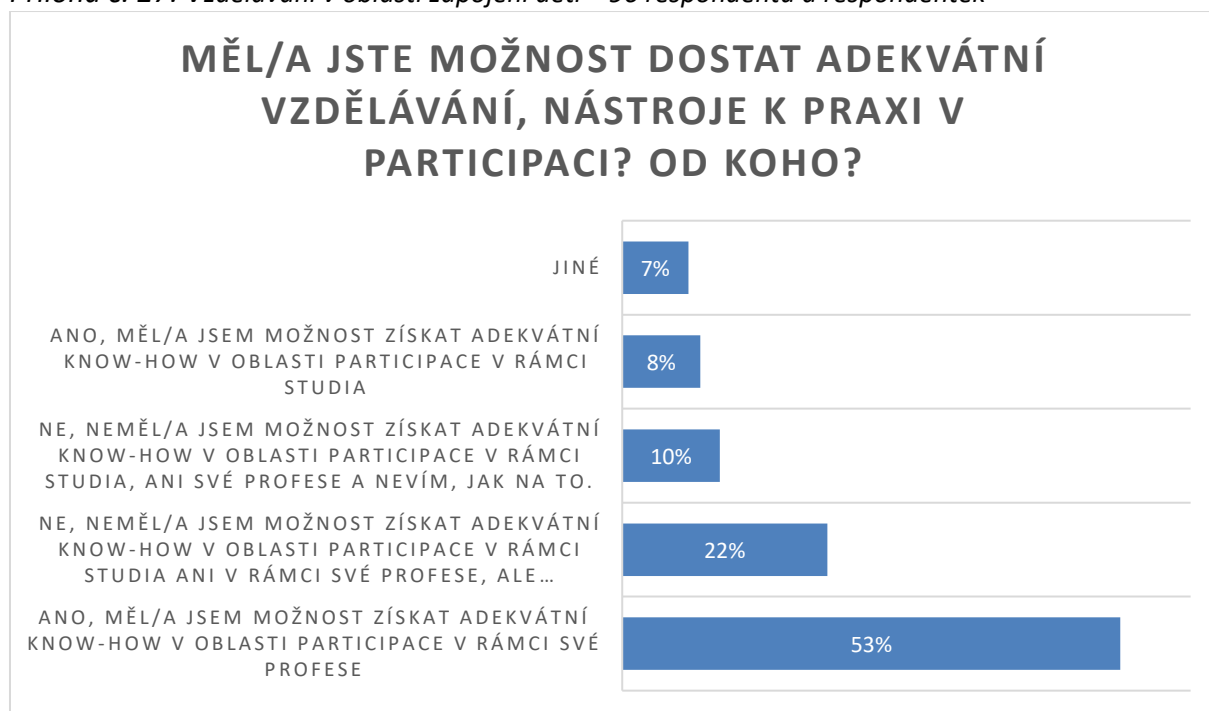
Příklady dobré praxe

Organizace AUFORI využívá kreativní [materiály](#) vhodné pro děti.

Zjištění dotazníkového šetření s dospělými

Z 96 respondentů a respondentek mělo možnost 53 % odbornic a odborníků získat dostatečné know-how v oblasti participace.

Příloha č. 27: Vzdělávání v oblasti zapojení dětí – 96 respondentů a respondentek

Shrnutí hodnocení U6 Vzdělávací programy pro odborníky, kteří pracují s dětmi, zahrnují informace o právu dětí podílet se na rozhodovacích procesech

Hodnotící kritéria	Postup plnění indikátoru je možné měřit prostřednictvím následujících kritérií: 0 = Velmi omezené nebo žádné vzdělávání zaměřené na participaci dětí 1 = Na kompetencích postavené vzdělávání je součástí učebních osnov minimálně jedné profesní skupiny 2 = Na kompetencích postavené vzdělávání je součástí učebních osnov minimálně tří profesních skupin 3 = Na kompetencích postavené vzdělávání je součástí učebních osnov minimálně šesti profesních skupin
Výsledek v ČR	1 <u>Zdůvodnění</u> Participace dětí není doposud zavedeným tématem do osnov všech odpovědných profesí pracujících s dětmi. Participační práva dětí jsou součástí vzdělávání sociálních pracovníků

	prozatím spíše v omezené míře. V rámci ostatních profesí se jedná o fakultativní rozvoj kompetencí.
--	---

U7 Dětem jsou poskytovány informace k právu na participaci

Vzkazy dospělým:

„Mluvte s dětmi, neopomíjejte je!“

„Nepředpokládejte, že si něco myslíme, ptejte se nás. Myslíte si, že víte, co je pro nás nejlepší, ale zapomněli jste nás vyslechnout“.

Zjištění dětské fokusní skupiny

Položené otázky:
Slyšeli jste někdy slovo participace? Co to znamená?
Jak může participace vypadat ve skutečnosti? Napadají vás nějaké příklady?
Při jaké příležitosti (v jakém prostředí a při jaké činnosti) by mělo být dětem nasloucháno?
Proč je třeba dětem naslouchat?
Setkali jste se s nějakou konkrétní participací, kde bylo dětem nasloucháno?

Fokusní skupina z 23.11. 2022 (děti ze soukromé základní školy)

Znalost slova „participace“ se ukázala být v korelaci s věkem dětí. Mladší děti slovo neznaly.

„Participace je kolektivní řeč“, „Je to svíčka“, „Jsou to odborné názvy měst“.

Starší děti byly srozuměné s tím, že se jedná o *zapojování* a nějakou *formu spoluúčasti*. Skupina si povídala o tom, jak participace může ve skutečnosti vypadat.

„Participace je, když se dospělí lidé ptají dětí, jak se cítí, sdělují jim VŠECHNY informace, i ty nepohodlné, zkrátka vysvětlují.“ Mezi konkrétní příklady děti uváděly *„zapojení se do dětských parlamentů“*, *„vymýšlení pravidel v rámci školy“* a *„zapojení se do akcí v knihovně“*.

Dle skupiny by měly být děti zapojeny ve všech situacích, jmenovitě u *doktora, ve škole, v rodině*. Cítily potřebu být zapojeny i v *krizových situacích*, které se týkají celé společnosti. Pojmenovávaly, že nemají dostatečné informace o covidové situaci a zdravotní situaci pana prezidenta.

Dětem připadalo důležité, aby jim dospělí naslouchali. A vnímaly, že se tak děje v nedostatečné míře.

„Nemyslím si, že dětem dospělí lidé naslouchají, berou je spíše jako podřadné bytosti, přehlížíjí nás.“

Pro děti bylo důležité, aby dospělí lidé nejenom s dětmi mluvili, ale mluvili s nimi také srozumitelným jazykem. *„Kdyby děti dostaly šanci, pochopily, co jim dospělí lidé říkají a byly“*

by vyslyšeny, dospělí by mohli vidět, že děti umí argumentovat. Takto by jim snad začali naslouchat.“

Fokusní skupina z 16.2. 2022 (běžná populace dětí)

Dospívající vnímali, že když dospělí naslouchají „*domluví se s dítětem lépe*“. Naslouchání by mělo být oboustranné a dítě by nemělo čekat, až se dospělí zeptají. Dospělé to třeba vůbec nenapadne. Děti zmiňovaly, že je klíčové začít již v rodině. „*Děti by měly mít možnost zapojit se do plánování dovolené. Vše vidí z jiné perspektivy, můžou plnohodnotně doplnit nápady rodičů.*“ Větší část dětí měla zkušenosti se školním parlamentem a byla schopna vyjmenovat konkrétní příklady, kde díky svému zapojení změnily děti dění ve svém okolí. „*Upozornili jsme na malé porce ve školní jídelně a porce se zvýšily.*“ „*Ve škole mohly soutěžit pouze větší děti, ale my chtěli soutěžit i pro menší a povedlo se.*“ „*Dostali jsme na holčičí záchody koše a zrcadla.*“ „*Kvůli frontě v jídelně jsme nestíhali autobus. Dostali jsme možnost jít na oběd přednostně a vše se vyřešilo.*“ „*Nesouhlasili jsme s chováním a přístupem paní učitelky. Povedlo se to změnit.*“ Pro děti, které jsou ve školním parlamentu, je důležité se s dospělými bavit i o politickém dění. Ne vždy se však potkávají s pochopením.

Fokusní skupina z 24.3. 2022 (děti s postižením)

2 děti ze 7 věděly, co znamená slovo participace. Jedná se o *účast*. Jeden ze žáků *vytvořil knížku, která je k dispozici všem v místní knihovně*. Jednalo se o příklad dobré praxe. Děti vnímaly, že je důležité, aby byly přítomné *v čase demonstrací a např. i v čase konfliktu*. „*Dospělí by měli vyslechnout všechny děti zapojené do konfliktu a měli by s nimi společně najít řešení.*“ Děti vnímaly silně, že by měly být zapojené proto, že jsou lidé stejně tak jako dospělí. Po vysvětlení, že v zákoně je stanovená hranice 12 let, pod kterou nelze jít a neptat se na názor dítěte, žáci sdělili, „*že je možné se ptát i mladších dětí, co si myslí.*“ Děti sdělovaly příklady, jak se zapojují do rozhodování v rámci rodiny i v rámci školy. „*Pokud mám jiný názor na dovolenou, sedneme si s rodiči a bavíme se o tom.*“ „*Ve škole někdy můžeme zasahovat do výběru pořadí předmětů na daný den.*“

Fokusní skupina z 23.4. 2022 (mladí lidé z pobytových zařízení)

Dospívající věděli, že participace znamená *zapojení se*. Shodli se, že by měli mít možnost mluvit do *různých projektů, - do sportu, - v rámci voleb, - do her, - do probíhajících komunikací, - do věcí, které souvisí se společností, ve které žijí*. Zapojení dětí by dle jejich názoru mělo probíhat *ve škole, - v pobytovém zařízení v rámci spolusprávy, - u soudu, - u doktora/ky, - na brigádě, - v komunikaci se sociální pracovníci a kurátorkou, - doma, - na policii, na lince bezpečí, - ve spolupráci s Centrem J.J.Pestalozziho*. Dospívající se shodli, že dospělí je poslouchají, pokud se spojí a nejdou věci řešit jen sami za sebe. „*Když jsme všichni a mluvíme do věcí, které chceme změnit, poslouchají nás.*“ Zaznělo, že *i když chtějí něco měnit ve škole a řeší to, často neví, proč ke změně nedochází.*

Dospívající měli zkušenosti s vlastním zapojením: *můžeme zasahovat do tvorby programu na skupině, - můžeme si vybrat kino a film, na který chceme jít, - mohl jsem si vybrat, jestli zůstanu v zařízení, nebo půjdu domů a budu žít s našimi.*

„*Pokud chci nějakou změnu na skupině, musím jít za ředitelem. Dělal jsem to tolikrát a nic, až jsem zkusil jednat rázněji a říct mu to jasně, a věci se začaly měnit. Od té doby to takto dělám.*“

Dospívající sdělili, že je důležité, aby jim dospělí naslouchali, protože „*Náš názor je důležitý*“, „*J sme příští generace a jednou budeme my ti dospělí, kteří budou rozhodovat*“. V diskusi

zaznělo, že „V ČR je to nastavené tak, že se tu ptá pouze dospělých nikoliv dětí. V zahraničí je to úplně jiné, ptát se dětí berou jako samozřejmost.“

Dospívající sdělili, že měli zkušenosti s vyptáváním dospělých „Státní zástupce se mě ptal, jak se mám, ale já mu nic neřekl, neznal jsem ho a neměl jsem k němu důvěru.“ „Nevěřím dospělým, jednou jsem něco řekl a rozneslo se to po zařízení.“

Zjištění dotazníkové šetření dětí

Dotazníkové šetření dětí do 12 let

Položené otázky:
Slyšel/a jsi někdy slovo „participace“?
Zkus svými slovy vysvětlit, co to je?

Příloha č. 28:

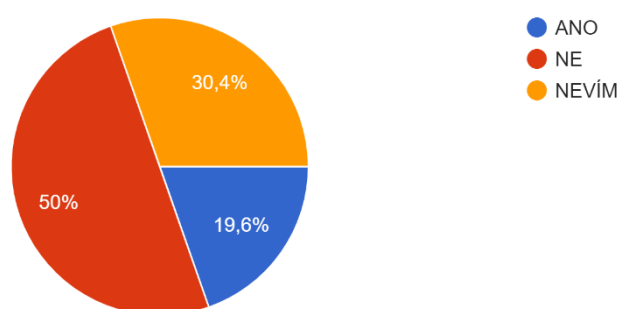
Ve věkové skupině do 12 let nevědělo, co je to „participace“ 87,5 % dětí odpovídajících na dotazníkové šetření. Tři děti (5 %) odpověděly, že ví. V možnosti volné odpovědi se jednou objevilo slovo „spoluúčast“.

Položené otázky:
Stalo se někdy, že dospělí něco změnili podle tvého přání, nebo podle přání tvých kamarádů ve škole nebo na kroužku (např. změnili výběr jídla ve školní jídelně apod.) nebo ve tvém okolí (např. vybudovali nové hřiště)?
Pokud ano, uveď prosím příklad.

Příloha č. 29:

STALO SE NĚKDY, ŽE DOSPĚLÍ NĚCO ZMĚNILI PODLE TVÉHO PŘÁNÍ, NEBO PŘÁNÍ TVÝCH KAMARÁDŮ VE ŠKOLE NEBO NA KROUŽKU (např. změnili...TVÉM OKOLÍ (např. vybudovali nové hřiště)?

56 odpovědí

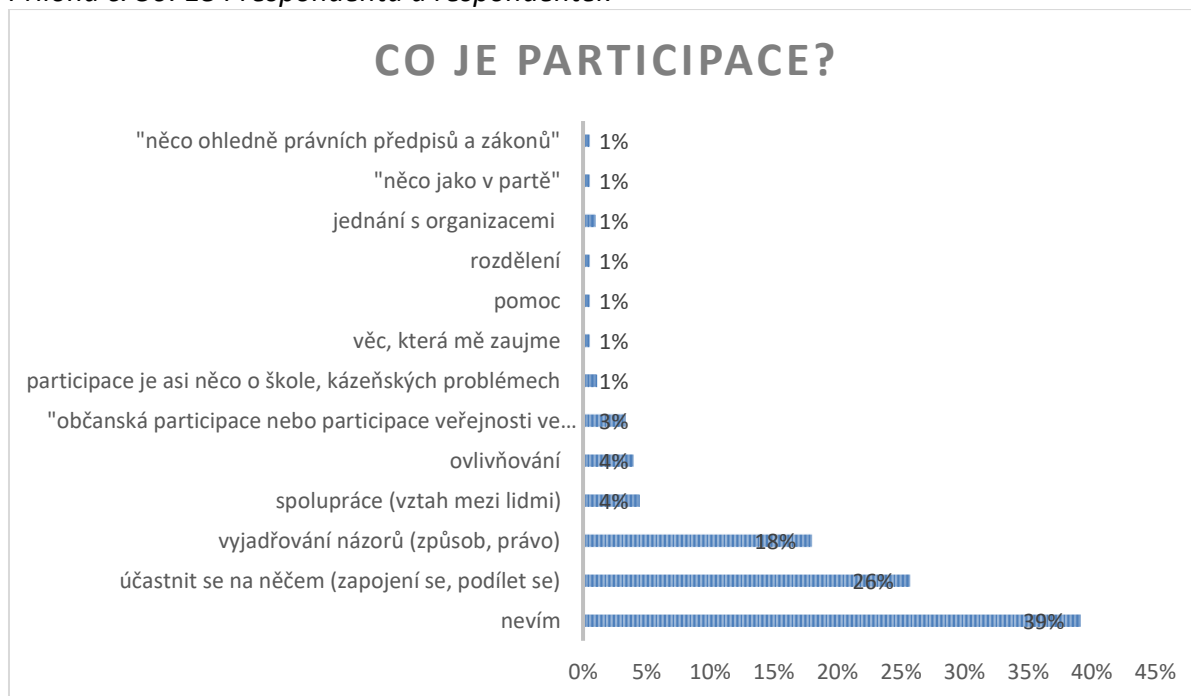
Některé děti do 12 let dokázaly uvést konkrétní příklad, kdy dospělí změnili něco podle jejich přání: „vybudovali nový park, na tělocviku jsme hráli fotbal místo běhání, postavili nové hřiště u nás na vesnici.“

Dotazníkové šetření mladé osoby 12-18 let

Položené otázky:

Slyšel/a jsi někdy slovo „participace“?
Zkus svými slovy vysvětlit, co to je.

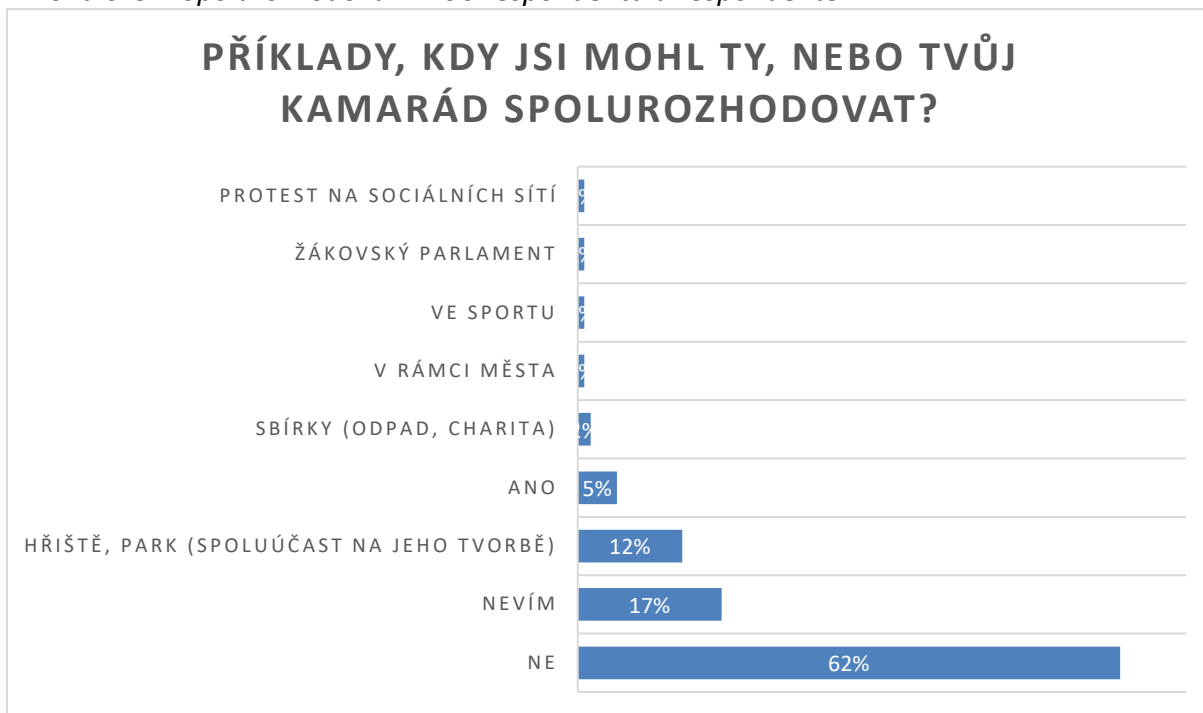
Příloha č. 30: 184 respondentů a respondentek

39 % dotázaných mladých osob mezi 12. a 18. rokem věku uvedlo možnost „nevím“, na otázku, co znamená slovo „participace“? 56 odpovědí (30 %) bylo relevantních.

Položené otázky:

Napadají tě nějaké příklady, kdy jsi ty nebo tvoji kámoši mohli spolurozhodovat, zapojit se do řešení, nebo přispět svým návrhem ke zlepšení života lidem v okolí (např. vybudovat skatepark/parkour hřiště, park pro psy apod.)?

Většina z dotázaných mladých lidí nevěděla (17% odpovědí) či odpověděla „ne“ (60%) na otázku, zda by uvedli příklad nějaké spoluúčasti v praxi. Nejvíce konkrétních příkladů zaznívalo v oblasti spoluúčasti na tvorbě hřiště/parku/ skateparku.

Zjištění fokusní skupiny s dospělými

Fokusní skupina z 28.1. 2022 (odborníci a odbornice různých profesí)

Položené otázky:
Jsou děti informovány o svém právu na participaci?
Rozumí tomu?
Kdo je informuje nebo by měl informovat?
Jaká je Vaše praxe?

Odborníci a odbornice sdíleli své zkušenosti z oblasti soudnictví, školství, sociálních služeb, mezinárodněprávní ochrany dětí a zapojení mladých lidí.

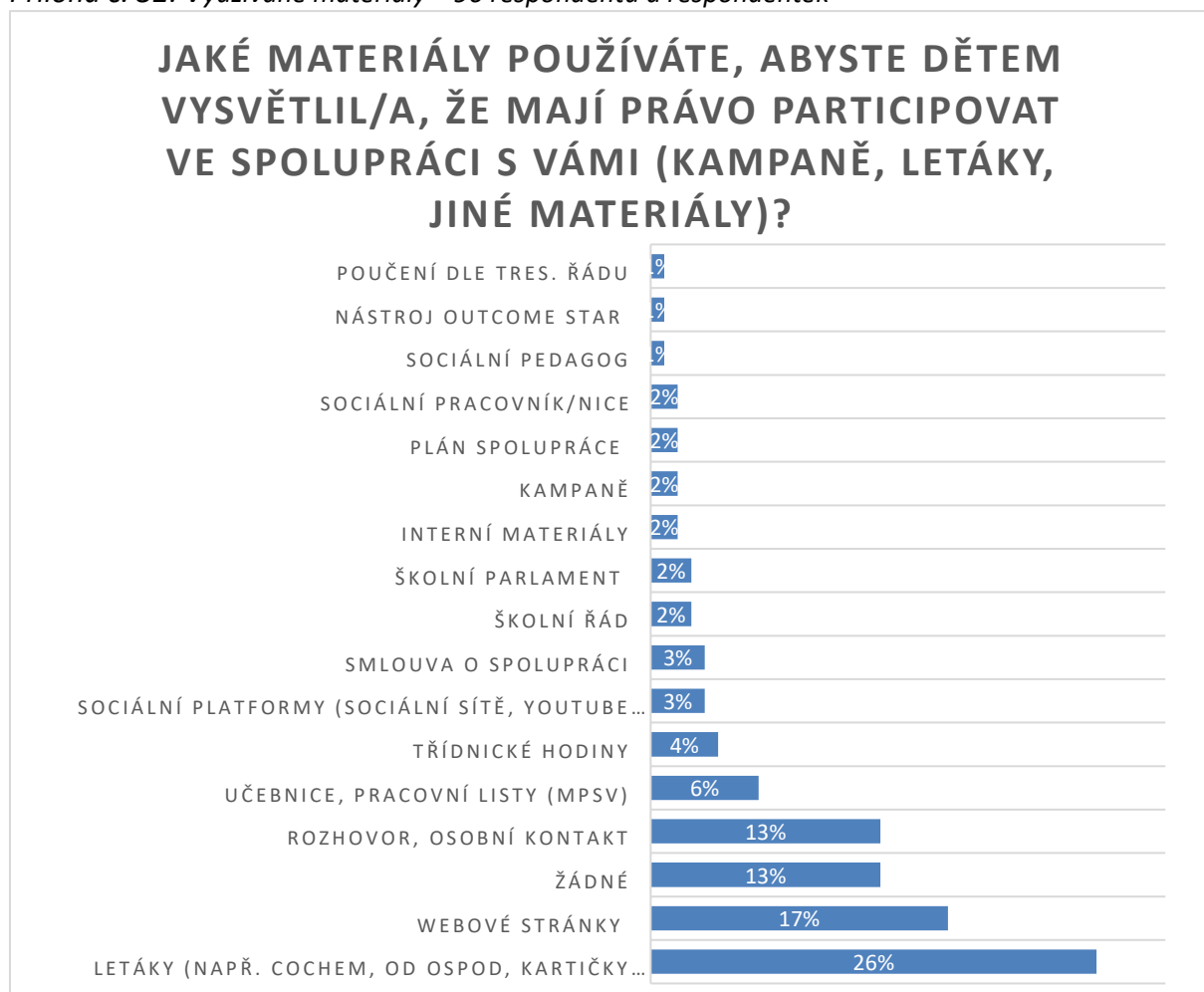
Odpovědi na základní otázku, kdo by měl děti informovat o jejich právu na participaci, byla prostřednictvím nástroje Jamboard shromážděna **následující doporučení:**

- Děti by o svém právu na participaci měly *být informovány svými rodiči, školou, pečovateli v zařízení, školním psychologem, kamarády, prostřednictvím webů, sociálními pracovníky, edukačními pořady v TV, vzdělávacími videy, informačním dopisem (ve srozumitelné formě), na sociálních sítích.*
- Informace o participaci by se měla *přizpůsobovat věku dítěte a moderním způsobům komunikace*, na které jsou děti zvyklé.
- Děti nemusí být informovány jen jednou osobou nebo institucí, ale může jít o skládačku informací, které se dítě dozví postupně.
- Zcela zásadní je, aby *informace byly jednotné ze všech stran*, odkud je dítě dostává – např. ve formě interdisciplinárního sdílení.

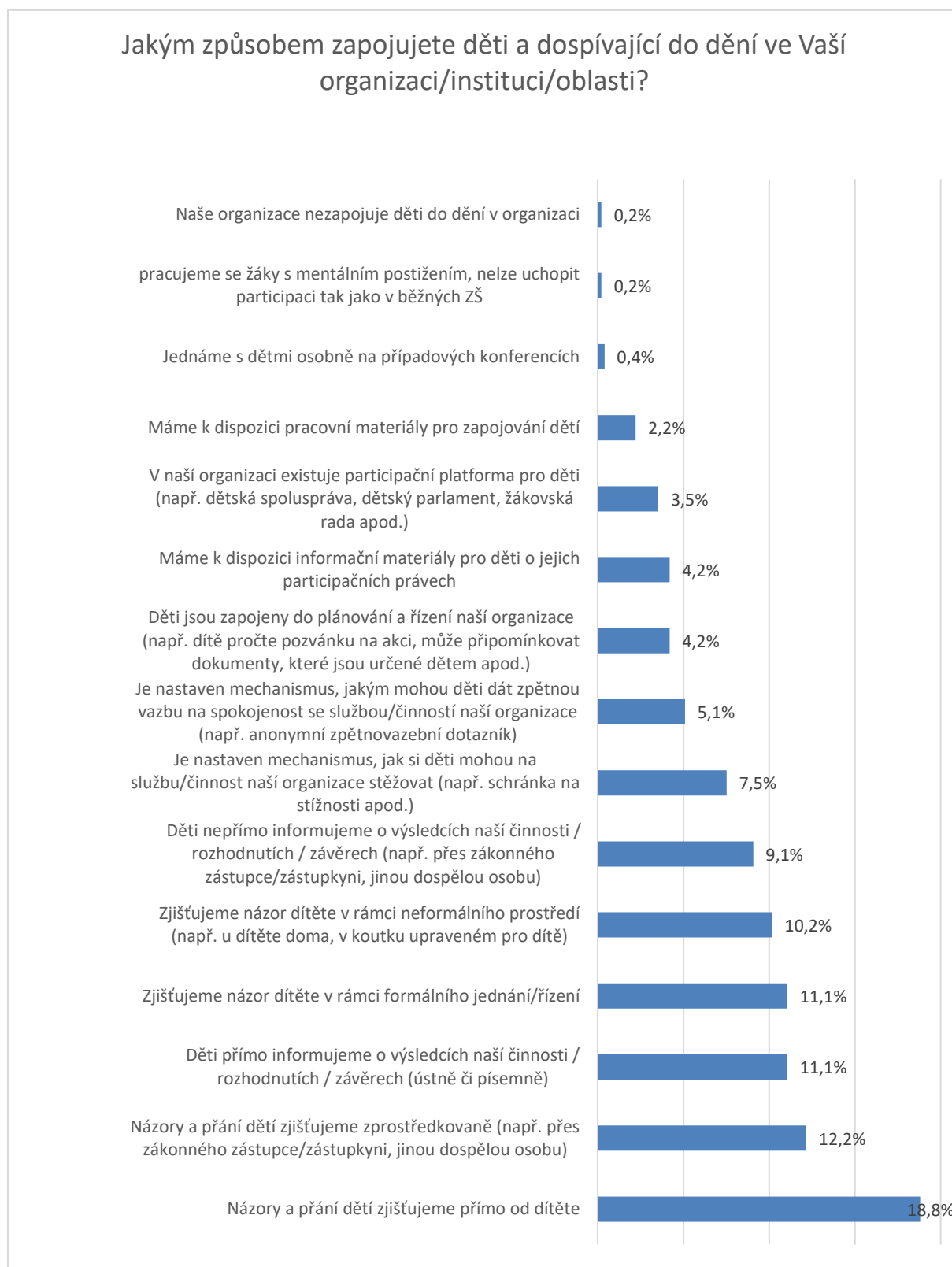
- Experti a expertky se shodli, že *participace je právem dítěte, nikoliv jeho povinností*, mělo by být dítěti sdělováno v každodenním životě, být normou, tzn. děti mají participaci „zažívat“.
- Někdy nemají možnost plně participovat ani rodiče, zvláště znevýhodnění – pak nemohou tuto zkušenost přenášet na své děti. Je dobré, když dítě zažívá participaci nejprve v pozitivních situacích, kde se vyjadřuje k dobrým variantám, potom je připraveno si vytvářet a prezentovat názor i v náročnějších situacích.
- Špatná zkušenost může děti od participace odradit. Někdy děti mají k dospělým nedůvěru, preferují *anonymní možnost sdělení svých přání* (schránky důvěry, tajná sdělení) – děti si na tom odzkouší reakci dospělých, potom se zapojí přímo.
- Skupina si definovala, že je důležité, aby děti měly *skutečně možnost participovat* a zažily si tuto zkušenost.
- Je důležité *měnit postoje veřejnosti*, stále přetrvává pocit, že dítě neumí svůj názor vyjádřit. U soudu je možné, aby dítě bylo přizváno jen v situaci, kdy je rozpor, jinak to není třeba, rodiče jsou vedeni k dohodě. Někdy dochází k opačnému extrému – dítě je do participace nuceno, manipulováno.
- *Přání dítěte participovat může být součástí standardizovaného formuláře soudu* – dožádání zprávy od OSPOD.
- Je třeba *vzdělávat odborníky a odbornice*, sjednocovat jejich přístupy, vytvářet nástroje k tomu, jak mohou být děti zapojovány.
- Skupina se shodla, že názor dítěte nemusí být vždy totožný s nejlepším zájmem dítěte, s touto skutečností je třeba pracovat.
- Na participaci je *nejdůležitější ČAS* (nechat dětem dostatek času a prostoru), někdy odchází (od soudu) více informované dítě, než je soud (seznámení dítěte s rozsudkem).
- Je důležité *proces participace* pro děti dostatečně *pojmenovat a strukturovat*.

Zjištění dotazníkového šetření s dospělými

26 % z 96 respondentů a respondentek komunikuje s dětmi o jejich právech prostřednictvím letáků, 17% využívá webové stránky svých organizací. Osobní rozhovor využívá 13% odborníků a odbornic. Stejně procento dětem nesděluje, že mají právo se zapojovat.

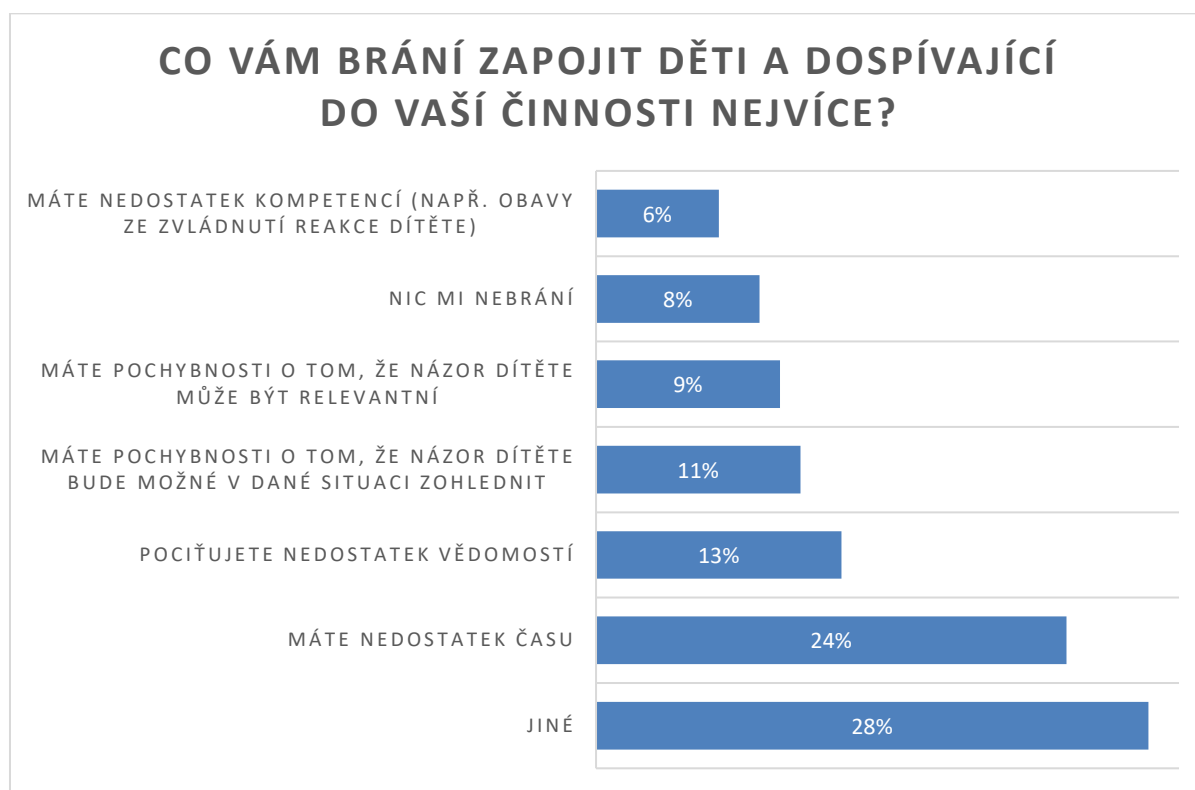
Většina odborníků a odbornic názory a přání dětí zjišťují přímo od dítěte (18,8 %). 12,2 % názory dětí zjišťuje zprostředkovaně (např. od zákonných zástupců). 11,1 % respondentů zjišťuje názor dítěte v rámci formálního jednání/řízení, 10,2 % respondentů názor zjišťuje v prostředí neformálním.

Až čtvrtina respondentů pociťuje nedostatek času jako hlavní důvod nezapojení dětí do činnosti (24%). Necelá desetina má pochybnosti, jestli názor dítěte může být názorem relevantním (9%). Spolu s dalšími odpověďmi („mám pochybnost, že názor dítěte budu moci využít“ a „jiné“) výsledky ukazují i na určitou opatrnost či možná neochotu se na názor dítěte ptát. A také, že neustále panuje i mezi

odborníky jistá neochota s tématem pracovat a seznamovat se se způsoby a benefity zjišťování názoru dítěte.

Příloha č. 34: Překážky k zapojování dětí – 96 respondentů a respondentek

Shrnutí hodnocení U7 dětem jsou poskytovány informace k právu na participaci

Dětské fokusní skupiny, dotazníkové šetření dětí a dospělé fokusní skupiny

Znalost slova „participace“ se ukázala být v přímé korelaci s věkem dětí. Ve věkové skupině do 12 let nevědělo, co je „participace“ 87,5 % dětí, které odpověděly na dotazníkové šetření. Ve věkové skupině 12-18 let bylo 56 odpovědí (30 %) relevantních. Na základě dotazníkového šetření a fokusních skupin lze konstatovat, že děti a mladiství spíše neznají, co tento pojem znamená. S čímž následně souvisí i to, že jen malá část dětí dokázala uvést konkrétní příklad participace. Některé děti do 12 let dokázaly v dotazníkovém šetření dát konkrétní příklad, kdy dospělí změnili něco podle jejich přání: „*vybudovali nový park, na tělocviku jsme hráli fotbal místo běhání, postavili nové hřiště u nás na vesnici.*“

Dětem z fokusních skupin připadalo důležité, aby jim dospělí naslouchali. Vnímali ale, že se tak děje v nedostatečné míře. Pro děti bylo důležité, aby s nimi dospělí nejenom mluvili, ale mluvili s nimi i srozumitelným jazykem, což se často neděje. Dítě by nemělo čekat, až se dospělí zeptají, protože je to vůbec nemusí napadnout. Děti z fokusních skupin dokázaly vyjmenovat oblasti, kde je potřeba dětem naslouchat: v rodině, ve škole, v mimoškolních aktivitách, ve školním parlamentu a v zastupitelstvu města.

Dospívající z pobytových zařízení se shodli, že dospělí je poslouchají, pokud se spojí a nejdou „řešit věci“ jen každý sám za sebe, ale společně.

Ačkoliv se experti a expertky shodují, že *participace je právem dítěte* a jako takové by mělo být dítěti sdělováno v každodenním životě a být normou, vnímají zároveň, že zapojování dětí a dospívajících stojí čas. Ve svém pracovním nasazení si ho ne všichni pravidelně najdou. Dospělí pracující s dětmi považují za klíčové to, aby si čas našli ne jenom na samotné zapojení, ale i na to, aby dětem jasně a srozumitelně vysvětlili, jak takové zapojení bude vypadat, proces strukturovali a rovněž získali zpětnou vazbu na své konání.

Na fokusní skupině s experty a expertkami zaznělo, že v některých organizacích, které přímo pracují s dětmi, mají např. na nástěnce, na webové stránce či v informačních letácích uvedeno, jak si děti mohou případně stěžovat na postup v dané službě či zařízení. Experti a expertky se též shodli, že např. při příjmu do nemocnice či do nějaké služby by dítě mělo hned obdržet informaci, např. na letáku, kde by bylo seznámeno se svými právy či s tím, jak mohou podávat zpětnou vazbu.

Z šetření rovněž vyplynulo, že často o právu na participaci mluví dotazovaní odborníci a odbornice při osobních rozhovorech. Vyplynula ovšem i skutečnost, že na toto někdy nemají čas.

Hodnotící kritéria	Postup plnění indikátoru je možné měřit prostřednictvím následujících kritérií: 0 = Nejsou k dispozici žádné dětem přátelské materiály o právu na participaci 1 = Existují ad hoc veřejné vzdělávací/informační programy o právu dětí na participaci a vytváření asociací 2 = Dětem přátelské informace jsou občas dostupné dětem rozdílného věku a v rozdílných formách (včetně Braillova písma) např. v rámci dětských asociací, služeb, politik, práv, konzultací a vládních postupů 3 = Jsou představeny obsáhlé a dostupné informační programy na téma práva dětí na participaci, včetně zavedení povinné části osnov pro základní a střední školy
Výsledek v ČR	1-2 <u>Zdůvodnění</u> Děti v ČR mají k dispozici dílčí materiály týkající se jejich participačních práv, zejména v rámci sociálních služeb. Některé soudy a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí mají k dispozici informační materiály pro děti týkající se soudních řízení a rodičovských sporů.

U8 Děti jsou zastoupeny na veřejných fórech, a to v rámci jejich vlastních organizací, ve školách, na úrovni lokální a regionální samosprávy a v národních institucích

Zjištění dětské fokusní skupiny

Vzkazy dospělým

„Je těžké se ozvat vůči lidem, ke kterým bychom měli mít respekt. Nejspíš bychom to řekli rodičům, aby nám byli oporou.“

„Neutěšujte nás, ale radši nám řekněte pravdu. V klidu a s citem.“

Položené otázky

Mohou děti nějak zasahovat do „věcí“ ve škole? (např. délka přestávky, kvalita jídla v jídelně)? Kdybyste chtěli ve škole něco změnit, jak myslíte, že byste to mohli udělat? (Co konkrétně by to bylo – chování dospělých, družina, prostředí kolem?)

Máte ve škole školní parlament nebo žákovskou radu? (Chtěli byste, aby u vás na škole byla? Proč ano, proč ne? O čem může rozhodovat? Měli jste někdy možnost být jeho členem/kou? Přijal/a bys nabídku na členství? Proč ano/proč ne? Znáte obdobné orgány ve vaší vesnici, městě, které fungují podobným způsobem? Jste jejich členy? Myslíte si, že by se nějaké dítě, kdyby moc chtělo, mohlo jednání rady účastnit? Co by mohlo být důvodem pro to, aby se účastnit nemohlo?)

Fokusní skupina z 15.2. 2022 (děti ze sociálně slabých rodin)

Děti se shodly na tom, že si můžou říct, *jakou chtějí ve škole uspořádat akci* (např. karneval, masopust), na *jaký výlet* chtějí jet, můžou si stanovit, *jak se budou dělit do skupin*, nebo *jak se budou přesazovat*. Část dětí věděla, že existuje školní parlament/žákovská rada. 2 děti měly zkušenost se školním parlamentem. Děti na 1. stupni měly ve třídě zvolené dva zástupce, kteří byli zodpovědní za rozdělování služeb uvnitř třídy. Zástupci nebo zástupkyně jsou voleni na 1 měsíc v tajném hlasování. Na 2. stupni se zástupci a zástupkyně za jednotlivé třídy scházeli se zástupci dalších tříd a přinášeli nápady do školního parlamentu. Zástupci a zástupkyně jsou voleni na půl roku. Jedno z dětí popisovalo, že bylo členem žákovské rady a mělo *sešít, do kterého si zapisovalo vše, co chtěly děti za třídu říct*. Byly ale i děti, které zkušenosti se školním parlamentem neměly a parlament neznaly. *„My nemáme parlament, máme pouze školní řád a ten bych změnil hned. Jsou v něm samé zákazy, rozhodně to nikoho nemotivuje.“*

Děti věděly, že *pokud chtějí něco změnit, dá se mluvit s učitelem, nebo i přímo s ředitelem*. Měly zkušenosti s tím, že lze do řešení *přizvat i rodiče*. Některé z nich znaly parlament dětí a mládeže, radu města a případně by se obrátily i na sociálku. *„Romové se umí ozvat, umí hájit svá práva a bojují za ně. Máme svoji pusu a názor a za něj bojujeme. Žádný parlament nepotřebujeme.“*

Několik z nich ale mělo zkušenost, že pokud se proti něčemu vymezily, nepotkalo se to s kladnou odezvou. *„Kdybychom my jako děti mohly ve třídě rozhodovat, hodně učitelek by bylo proti. Štvalo by je totiž to, že rozhodují děti a ne dospělí.“* Jedno z dětí mělo zkušenost s tzv. *školní vrbou, tj. anonymní schránkou*, kde děti mohly psát své stížnosti a přání. Děti navrhly a zrealizovaly nové hřiště s prvky parkuru.

Fokusní skupina z 16.2. 2022 (běžná populace dětí)

Děti vnímaly, že změny ve škole je možné dělat, ale je důležité obracet se na ty, kteří naslouchají a těch není moc. Někteří dospívající měli zkušenost, že tou osobou je ředitel. Někteří měli *dobrého učitele/třídní* učitelku, kteří je dokázali podpořit. Pokud na změny není

dospívající sám/sama, může se změna podařit. „*Můžeme realizovat docela dost nápadů, pokud do toho nejdeme samy, ale spojíme se a jdeme s tím za učitelem nebo ředitelem.*“ Řada z nich ale měla zkušenost, že i po *opakovaném rozhovoru, psaní dopisu* se nic výrazně nezměnilo. „*V jídelně jsme opakovaně prosili, aby žáci, kteří mají odpolední vyučování, mohli jít dopředu. Řešili jsme to několikrát s vedením, s učiteli, psali jsme i email panu řediteli. Ke změně nedošlo.*“ Jedna dospívající měla zkušenost s jednáním *krajského parlamentu dětí*, kterého nápady berou dospělí vážně. Další měla možnost zapojit se v rámci *zastupitelstva města*, kde se spolurozhodovalo o multifunkčním hřišti.

Příloha č. 35: Školní parlamenty – 10 respondentů a respondentek

Velká část dětí z online fokusní skupiny byla ve školních parlamentech aktivní (viz schéma Jak to máte se školními parlamenty?, které zobrazuje odpovědi dětí na setkání). Děti věděly, že zástupci jednotlivých tříd mají možnost přinášet témata na půdu parlamentu, která jsou v rámci setkání diskutována. Řada z konkrétních nápadů se proměnila na činy (např. velikost porcí v jídelně, zapojení mladších dětí do soutěží, úprava toalet pro dívky, sběr hliníku s cílem možného využití financí školním parlamentem, celoškolní sbírky, změna nabídky nápojů k obědům). Zazněl názor, že ne všechna témata, která děti pálí, se aktivně řeší. „*U nás učitelky, které jsou odpovědné za fungování školního parlamentu, vybírají z témat, která jim přineseme. Stane se, že některá pro nás důležitá, se na setkání nedostanou.*“ Děti sdělovaly, že řešit konkrétní problém přes školní parlament bývá často dlouhý proces. Mnohem jednodušší je jednat napřímo, např. se zástupkyní ředitele. Jednodušší to bývá, když na setkání členů a členek školního parlamentu chodí vedení školy. „*Pokud něco na zasedání řešíme, rovnou víme i výsledek. Tím, že je součástí pan ředitel, rozhoduje se přímo na setkání.*“ Jeden dospívající uváděl příklad toho, když se nějaké děti nemohly účastnit jednání školního parlamentu. „*Učitelky vytvořily jednací řád a s nikým to neprobraly. Rozhodl jsem se společně s dalšími, že napíšu jiný jednací řád, protože ten učitel neumožňoval, aby se účastnily jiné děti, než byly v parlamentu. Můj řád nakonec prošel.*“ Školní parlament není ale jedinou možností, jak dělat změny ve škole. Může jím být i *aktivní školní časopis*. O zapojení do redakce sice rozhodují

samy učitelky, ale jsou to žáci, kteří tvoří obsah časopisu a sbírají hlasy studentů za pomoci anket.

Fokusní skupina z 24.3. 2022 (děti s postižením)

Děti byly schopné reflektovat věci, které by rády měnily, např. *kvalitu jídla*. Nevěděly ale, jakým způsobem to lze udělat. Mluvily o tom společně ve třídě s panem učitelem, ale v jídelně se kvalita jídla poté nezměnila a co se dělo s informací, že jim nechutná, nevěděly. Jedno z dětí mělo osobní zkušenost se *změnou školy*. Společně s mamkou a učitelem si školu vybrali a šli se na ni podívat.

Děti neměly osobní zkušenost se školním parlamentem a nevěděly, jak funguje. Po vysvětlení, k čemu je primárně určený, sdělovaly: „*Nemáme ho, ale líbil by se mi.*“, „*Myslím, že by nás díky parlamentu mohli dospělí slyšet.*“ Děti vnímaly, že *učitelé by se jich měli ptát na jejich názor*. Jednomu ze žáků nevyhovovalo, že po distanční výuce musely děti psát samé testy. Tuto svoji nespokojenost však nikomu nevyjádřil.

Položené otázky
Mohou děti a dospívající nějak zasahovat do věcí ve vašem zařízení? (např. program, kvalita jídla v jídelně)? Kdybyste chtěli v zařízení něco změnit, jak myslíte, že byste to mohli udělat? Co konkrétně by to bylo – chování dospělých, prostředí kolem? Máte v zařízení něco jako spolumsprávu? Chtěli byste, aby u vás v zařízení byla? Proč ano, proč ne? O čem může rozhodovat?

Fokusní skupina z 23.4. 2022 (mladí lidé z pobytových zařízení)

Dospívající měli různé zkušenosti se **spolusprávou** s ohledem na pobytové zařízení, ve kterém aktuálně bydleli. Kde spolumsprávu v zařízení měli, tam *se díky ní jejich zástupci potkávali s ředitelkou a vedením zařízení a řešili, jak se jim na skupině daří a co by chtěli změnit*, že chtějí – *zvířata, o které by se starali*, - *turnaje mezi zařízeními*, - *přidat porce jídla, protože jim nestačí*, - *změnit nevyhovující povrch hřiště*, - *chování konkrétního vychovatele*, - *formu trávení volného času*. Ti, kteří spolumsprávu v zařízení neměli – *chodili s návrhem změn přímo za ředitelem*, - *mívali setkání celého DD*, - *řešili věci přes kurátorku*, - *průvodce Centra J. J. Pestalozziho*. Jedna z účastnic sdělila, že „*S dospělými se ale nedá diskutovat, mají svoji pravdu. Spolumspráva, i když bychom ji měli, by nefungovala. Nechtěli by se s námi bavit.*“

„*Dítě by mělo mít možnost VŽDY řešit svoje problémy s dospělými. Ti by mu měli zkusit vyhovět.*“

V rámci diskuse vznikla zajímavá debata o tom, jestli by nebylo vhodné *v dětských domovech mít jasnější a striktnější pravidla, protože stávající nastavený systém nemusí být pro všechny děti (např. ty děti, které měly striktnější režim doma/neměly doma hranice dostatečně nastavené) jasně kotvící*.

Zjištění z dotazníkového šetření dětí

Dotazníkové šetření - děti do 12 let

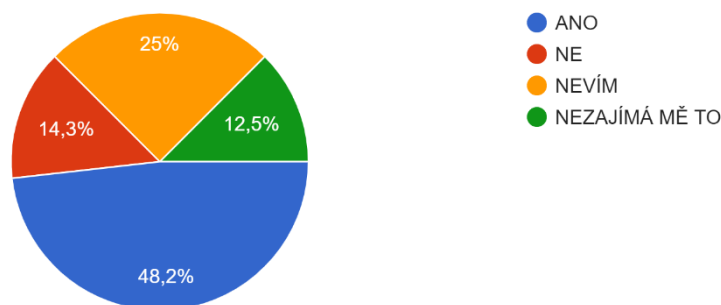
Položené otázky:

Pokud bys chtěl/a něco změnit ve škole, kam chodíš, víš, na koho se můžeš obrátit? Kdo ti s tím může pomoci (např. předseda/předsedkyně třídy, pan/í učitel/ka)?
Máte ve škole školní parlament, nebo školní radu?
Pokud ano, co například dělají?

Příloha č. 36: Školní parlament – 96 respondentů a respondentek

MÁTE VE ŠKOLE ŠKOLNÍ PARLAMENT, NEBO ŠKOLNÍ RADU?

56 odpovědí

48 % odpovědí obsahovalo, že děti mají ve škole školní parlament, ve 14 % nemají. Některé děti to nevěděly (25 %), některé to nezajímalo (12,5 %). Z dětí, které využily volné odpovědi, by se nejčastěji, obrátily na učitele/učitelku, kdyby chtěly nějakou změnu ve škole (25 volných odpovědí), dále na ředitele (3 odpovědi), asistentku (2 odpovědi), výchovnou poradkyni (1 odpověď), 2 děti by se obrátily na rodinného příslušníka, 3 děti uvedly, že jim nikdo nepomůže, 2 nevěděly. Ve volných odpovědích děti zmiňovaly, že školní parlament řeší chování a problémy žáků, návrhy dětí na změny ve škole, úroveň stravování.

Dotazníkové šetření - mladé osoby 12-18 let

Položené otázky:

Můžeš nějak ovlivnit dění ve škole, kam chodíš? (např. měnit věci, jako pravidla, prostředí – jak to ve třídě vypadá, jak se tam učí apod.)

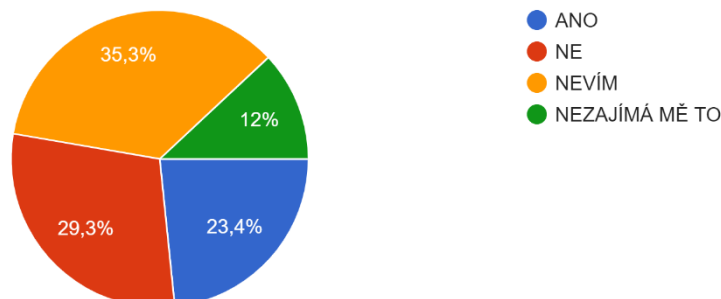
Pokud ANO, víš jak a na koho se ve škole obrátit?

Máte ve škole školní parlament, žakovskou radu nebo skupinu, která jedná s učiteli a ředitelem/ředitelkou? Co konkrétně dělají?

Příloha č. 37: Možnost ovlivnit dění ve škole – 184 respondentů a respondentek

Můžeš nějak ovlivnit dění ve škole, kam chodíš? (např. měnit věci, jako pravidla, prostředí – jak to ve třídě vypadá, jak se tam učí apod.)

184 odpovědí

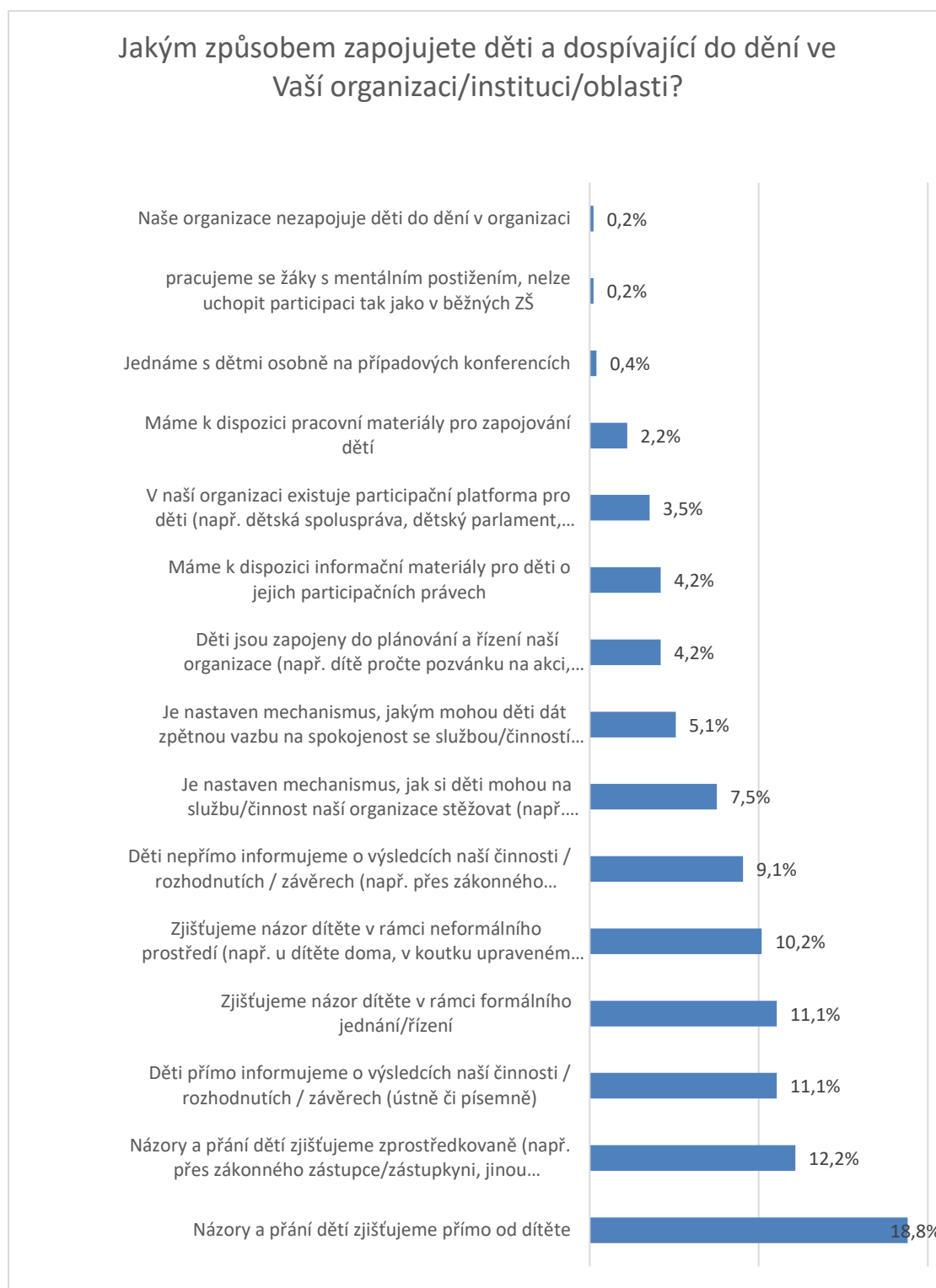
Na otázku, zda mladiství mohou ovlivnit dění ve škole, zaznělo: ve 29,3 % odpovědí mladistvých, že nemohou ovlivnit dění na jejich škole, 36,3 % to nevědělo a 12 % respondentů to nezajímalo. 23 % odpovědí uvedlo „ano“.

Z mladistvých, kteří využili volné odpovědi, by se nejčastěji, kdyby chtěly nějakou změnu ve škole, obrátili na učitele/učitelku, dále na ředitele, asistentku, výchovnou poradkyni. Jeden respondent uvedl, že se může obrátit na kohokoliv, ale nikdy není vyslyšen.

51 % odpovědí na dotaz přítomnosti školního parlamentu či jiné skupiny, která hájí zájmy žáků, obsahovalo, že mladiství mají ve škole školní parlament. Některé děti to nevěděly (20 %), některé to nezajímalo (3,8 %). Ze 118 odpovědí, co vlastně parlament má na starost, nejčastěji zaznělo, že připravují různé školní akce, projekty, ověřují a zjišťují názory a spokojenost žáků, navrhuji změny. Jeden respondent uvedl: „*Nepotřebujeme takovou skupinu, protože každý může cokoliv probírat se všemi učiteli, když je to něco závažnějšího, tak s třídním učitelem a případně přímo s ředitelem.*“

Jiný popsal průběh: „*V každé třídě se vybere 1 nebo 2 žáci, kteří půjdou za celou třídu. Třída má potom čas si říct co by kdo chtěl změnit atd. V nějaký den po škole se sejdou všichni, kteří byli vybráni a říkají věci, které by chtěli změnit (je tam s nimi vybraný učitel).*“

Zjištění dotazníkového šetření s dospělými

Shrnutí hodnocení U8 děti jsou zastoupeny na veřejných fórech, a to v rámci jejich vlastních organizací, ve školách, na úrovni lokální a regionální samosprávy a v národních institucích

Dětské fokusní skupiny a dotazníkové šetření dětí:

Část dětí z fokusních skupin věděla, že existuje školní parlament/žakovská rada a někteří z nich měly i osobní zkušenost se školním parlamentem. Děti vnímaly, že změny ve škole je možné dělat, ale je důležité obracet se na ty, kteří naslouchají a těch není moc. Někteří dospívající měli zkušenost, že tou osobou je ředitel, u některých dobrý učitel/nebo třídní učitelka. Ačkoliv většina z dětí byla aktivních ve školních/krajských parlamentech, vyjádřily názor, že není lehké přesvědčit dospělé, aby jim bylo nasloucháno. Několik dětí ale uvedlo zkušenost, že pokud se proti něčemu vymezily, nepotkalo se to s kladnou odezvou.

Některé děti z fokusních skupin i z dotazníkového šetření neměly osobní zkušenost se školním parlamentem a nevěděly, jak funguje. V rámci dotazníkového šetření pro děti do 12 let bylo zjištěno, že 48 % odpovědí obsahovalo, že děti mají ve škole školní parlament, ve 14 % ho nemají. Některé děti to nevěděly (25 %), některé to nezajímalo (12,5 %). U dotazníkového šetření u mladých osob mezi 12.-18. rokem věku vyplynulo, že v 51 % odpovědí mladiství měli ve škole školní parlament. Někteří to nevěděli (20 %), některé to nezajímalo (3,8 %).

Dospívající z fokusní skupiny dětí z pobytových zařízení se shodli na tom, že díky spoluprávě mohou měnit drobné věci v zařízeních. Jedna z dospívajících ale ve svém domově spoluprávu neměla a měla za to, že i kdyby ji měli, dospělí by je neposlouchali.

Z dotazníkového šetření mezi dospělými vyplynulo, že ve 3,5 % mají v institucích, odkud byli respondenti a respondentky, zřízené nějaké formy dětských parlamentů či dětských participačních skupin. Ve 4,2 % jsou pak děti zapojovány do chodu daných organizací např. tím, že proctou pozvánku.

Hodnotící kritéria	Postup plnění indikátoru je možné měřit prostřednictvím následujících kritérií: 0 = Neexistují žádná fóra, přes která se děti mohou zapojit v rámci škol, na úrovni lokálních, regionálních nebo národních vlád 1 = Existuje Dětská rada nebo parlament, prostřednictvím kterého děti mohou oslovit vládu na národní úrovni 2 = Existuje Dětská rada nebo parlament, prostřednictvím kterého děti mohou oslovit vládu na regionální úrovni 3 = Existují zákonem pověřené dětské rady nebo parlamenty, které se mohou obrátit na řídicí orgány ve školách, na lokálních, regionálních a národních úrovních
Výsledek v ČR	2-3 <u>Zdůvodnění</u> V České republice jsou v mnoha školách zřízeny dětské parlamenty nebo rady dětí a mládeže, též existuje Národní parlament dětí a mládeže. Existence dětských participačních skupin ale není nijak garantována.

U9 Lokálně poskytované služby mají nastavené mechanismy pro získávání zpětné vazby od dětí

Vzkazy dospělým

„Aby nám dospělí naslouchali, je dobré se domluvit s více dětmi, promyslet to a pak zajít za dospělým s tím, že je to naše společná dohoda.“

Zjištění dětské fokusní skupiny

Položené otázky:
Do jakých kolektivů (skupiny dětí) chodíte mimo svou rodinu, např. škola, judo, liduška, klub dětí s poruchou příjmu potravin atd.? Jsi tam spokojený?
Kdybyste tam chtěli změnu nebo by se vám něco nelíbilo, na koho byste se obrátili?
Ptal se vás někdy někdo, jestli/jak jste tam spokojený/á?
Kdo se vás ptal? Jakým způsobem zjišťoval (rozhovorem, dotazníkem...)?
Co se dělo pak? Dostali jste odpověď na svou zpětnou vazbu?
Pokud ne, máte přesto pocit, že někoho váš názor zajímá? Koho?

Fokusní skupina z 4. 1. 2022 (děti se zkušeností se soudním řízením)

Děti kromě dětské skupiny, která je určena dětem po rozvodu při neziskové organizaci, neuváděly žádné jiné volnočasové aktivity, kam by aktuálně docházely. Jedna dívka si vzpomněla, že v rámci matematiky dostali ve škole zpětnovazební dotazník, co jim jde a co nikoliv a co je možné v rámci daného předmětu zlepšit v rámci výuky. Ostatní děti uváděly zpětnou vazbu v obchodě se sportovním oblečením, v supermarketu. Na další příklad si už děti nedokázaly vzpomenout.

Fokusní skupina z 16.2. 2022 (běžná populace dětí)

Dospívající měli zkušenosti s návštěvou různých kroužků (hudební, jazykový, sportovní, programátorský, skautský) i s dáváním zpětné vazby *online formou i formou rozhovoru*. Vnímali, že zpětná vazba je důležitým nástrojem, jak dojít ke změně. *„Je dobré se domluvit s více dětmi, promyslet to a pak zajít za dospělým s tím, že je to naše společná dohoda.“* Řada z dospívajících měla možnost zajít za paní učitelkou, organizátorkami nebo vedoucími kroužků. Dospívající uváděli, že se jich učitelé a učitelky ptali, co se jim v rámci hodin líbí a co by naopak chtěli změnit. *„Hodně populární jsou online dotazníky.“* Zůstává ale otázkou, jestli se učitelé ptají, protože je to opravdu zajímavá, nebo se ptají, aby splnili požadovanou zpětnou vazbu. *„Náš názor, že potřebujeme méně memorování ve francouzštině měl opravdu váhu. Profesorka opravdu změnila to, co po nás vyžadovala.“* Ne všem dotazníky vyhovují a preferují spíše rozhovor. *„Osobně mám problém se školními dotazníky. Chybí mi v nich názor učitele.“*

Kromě zpětné vazby v rámci *školy*, měly děti osobní zkušenost s dáváním zpětné vazby v rámci *skauta*. Jedna z účastnic sdílela svoje zklamání z toho, jakým způsobem vedoucí přistupuje k mladším dětem a trestá je v podobě černých puntíků. *„Skaud je o tom, že se máme naučit*

přežívat, držet při sobě, najít si kamarády, a ne chodit do kouta a mít černé puntíky. Nelíbilo se mi, že ačkoliv jsme chtěli tento problém řešit, nebyl pro nás prostor říct svůj názor.“

Položené otázky:
Dávali jste někde zpětnou vazbu? Na co a proč? Jak jste to udělali? (písemně, emailem, osobně, dotazníkem, jinak)? Komu jste dávali zpětnou vazbu? Co se pak dělo? Dostali jste odpověď na svou zpětnou vazbu? Jakým způsobem? Pokud ne, máte přesto pocit, že někoho váš názor zajímá? Koho?

Fokusní skupina z 23.4. 2022 (mladí lidé z pobytových zařízení)

Dospívající společně přemýšleli, jak a kde můžou dát zpětnou vazbu: *- můžu to sdělit v Centru J. J. Pestalozziho formou hry Pohoda/Nepohoda, - můžu to říct slovně, - můžu někomu říct, že mu to sluší, - můžu sdělit svůj názor formou dotazníku ve škole, nebo v Pestalozzim, - můžu říct svému kamarádovi, když se nechová, jak má „Hej mladej, chováš se jak lama.“* Sdělovat zpětnou vazbu není vždy snadné, ale je důležité se to naučit. *„Úplně stejné je slyšet něco o sobě. Musel jsem se naučit přijímat zpětnou vazbu. Potřebuji ale vždy vědět konkrétně, co mi na mně vadí.“*

Jeden z dospívajících měl zkušenost s *dotazníkem ve škole, který škola posílá všem žákům/žákyním 1x měsíčně. „Řeší se v něm různá témata: jak se nám na škole líbí, šikana, učitelé, vedení nebo praxe. Já ho ale nevyplňuji.“* Další dospívající měla zkušenosti s *diskusním kroužkem ve škole, kde pomocí negativní zpětné vazby „Jako, že jsme dostali i spoustu „hejtů“ (z AJ od slova hate – nenávidět)“, mohli řešit co se jim nelíbí.*

Zjištění dotazníkové šetření dětí

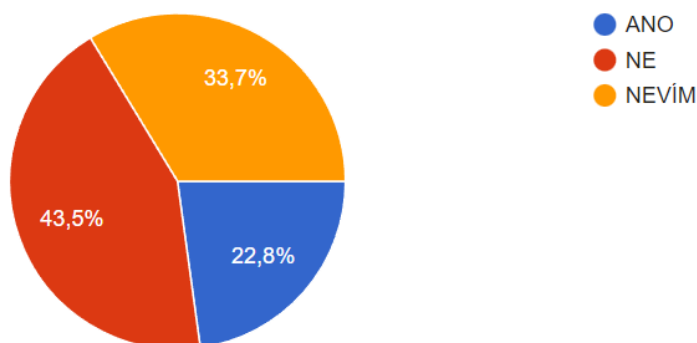
Dotazníkové šetření mladé osoby 12-18 let

Položené otázky:
Ověřují organizace nebo služby (např. sportovní oddíl, volnočasová aktivita, lidová škola umění, skaut, kulturní centra, nízkoprahová zařízení apod.), kam chodíš, jak jsi s nimi spokojen/a (např. zpětnovazební dotazníkem, rozhovorem)? Pokud ANO, komu jsi řekl/a svůj názor (např. vedoucí oddílu, učitel/ka na housle apod.) a jakou formou (např. zpětnovazební dotazník, rozhovor)? Co se pak dělo? Dostal/a jsi odpověď na svou zpětnou vazbu?

Příloha č. 39: zjišťování zpětné vazby – 184 respondentů a respondentek

Ověřují organizace nebo služby (např. sportovní oddíl, volnočasová aktivita, lidová škola umění, skaut, kulturní centra, nízkoprahové zařízení apod.), kam chodíš, jak jsi s nimi spokojen/a (např. zpětnovazební dotazník, rozhovor)?

184 odpovědí

Téměř 23 procent mladých lidí uvádělo, že má nějakou zkušenost s tím, že by organizace od nich zjišťovala zpětnou vazbu. 43,5% takovou zkušenost nemělo a zbytek nevěděl.

Nejčastěji mladí lidé uváděli jako osobu, které dávali zpětnou vazbu, trenéra/rku (9 případů), vedoucího kroužku (v 6 případech), učitele (v 5 případech), rodinného příslušníka či sociálního pracovníka/pracovnici (ve 4 případech), psychologa (v jednom případě). Nejčastější způsob zpětné vazby byl rozhovor, dotazník či online dotazník.

„Navštěvuji více kroužků, ale mám skvělou paní učitelku na flétnu a té jsem pomocí rozhovoru řekla, že mě její hodiny baví. A našemu češtináři jsem řekla, že má skvělou formu hodiny a že se ráda zúčastňuji jeho hodin; Pokaždé když moje učitelka na kroužku pořádá nějaké akce tak většinou dává dotazník, jak se nám to líbilo, co bychom změnili...; nic neověřují, protože oddíl, kam chodím je takovým „chceš tam chodit, chod, nechceš, nevádí.“

Zjištění fokusní skupiny s dospělými

Fokusní skupina ze 6.9. 2022 (pracovníci a pracovnice policejních složek)

Položené otázky:

Získáváte zpětnou vazbu od dětí?
Kde vnímáte prostor pro zlepšení při práci s dětmi?
Co se vám při zapojování dětí osvědčuje?
Jak si ověřujete, že vám děti rozumí?
Jak se dá předcházet systémovému týrání dětí v rámci participace?
Dochází k nějakým neformálním setkáním s ostatními aktéry zapojenými do práce s dětmi?

Pracovník a pracovnice policejních složek zmínili, že v tuto chvíli není *nijak ošetřeno zjišťování zpětné vazby od dětí po výslechu*. Myslí si, že by bylo možné získávat zpětnou vazbu od rodičů

a jako *zajímavou možnost vnímali i využívání smajlíků*, jejichž prostřednictvím by samo dítě mohlo velmi snadno dát zpětnou vazbu k celému procesu.

V diskusi nad seznámením dětí s celým procesem výsledku a vyšetřování se ukázala jako *dobrá praxe mít sepsané seznámení jazykem, kterému rozumí děti*, bez odborných termínů. Též je důležité nechat děti říct jejich vlastními slovy, jak rozumí tomu, co jim právě bylo sděleno. Zároveň ovšem bylo zmíněno, že se *„občas sklouzne k formálnosti i kvůli tomu, že policisté podlehnou tlaku počtu výsledků a místo tří pořádně jich udělají šest a nemyslí při tom na důsledky pro děti“*. Nicméně většinou se snaží výsledky dělat neformálně. *„V některých chvílích i přemýšlíme o přesunutí soudního líčení do výsledkové místnosti, aby dítě nebylo stresováno. My se snažíme k dítěti přistupovat šetrně a pak se i stane, že při soudním líčení se dítě setká s pachatelem.“* Jistým zlepšením by bylo využívání jiného soudního kroku, kdy by výsledek byl právě např. ve výsledkové místnosti.

Odborníci vnímají, že jako policisté se snaží, aby dopad zapojení dítěte do vyšetřování byl co nejmenší, nicméně jejich zkušenost je, že ostatní aktéři pak dítě velmi stresují. Jako užitečné by proto vnímali *výměnu zkušeností různých aktérů, kteří s ohroženým dítětem spolupracují v oblasti trestných činů*. *„Někdy totiž dochází k opakovanému výsledku dětí a hrozí tak retraumatizace dětí.“*

Jako jistou slabinu pak vnímají neexistenci znalosti zahraniční praxe v zapojování dětí do nastavování procesu výsledků dětí a praxe výsledků dětí.

Shrnutí hodnocení U9 lokálně poskytované služby mají nastavené mechanismy pro získávání zpětné vazby od dětí

Dětské fokusní skupiny, dotazníkové šetření dětí a fokusní skupiny dospělých:

Zkušenost dětí s dáváním zpětné vazby byla různorodá. Některé děti z fokusních skupin se vyjadřovaly, že spíše nemají zkušenost s tím, že by po nich někdo chtěl zpětnou vazbu. Děti a mladé osoby se zkušeností měli zkušenost s dáváním zpětné vazby online formou i formou rozhovoru. Vnímali, že zpětná vazba je důležitým nástrojem, jak dojít ke změně. Zároveň se zamýšleli nad tím, jestli se jich dospělí ptají, protože je to opravdu zajímavá, nebo se ptají, aby splnili požadovanou zpětnou vazbu.

Téměř 23 % mladých lidí v dotazníkovém šetření uvádělo, že má nějakou zkušenost s tím, že od nich organizace zjišťovala zpětnou vazbu, ale 43,5% takovou zkušenost nemělo a zbytek nevěděl.

Dospívající ve fokusní skupině lidí z pobytových zařízení sdělovali, že je možné dát ústní nebo písemnou zpětnou vazbu, ale není to vždy lehké.

Z fokusní skupiny mezi dospělými vyplynulo, že zpětné vazby získávají po skončení rozhovoru či spolupráce s dítětem. Zároveň ovšem zmiňovali, že někdy chybí odvaha se dětí na zpětnou vazbu zeptat. V některých organizacích pak mají schránky důvěry, prostřednictvím kterých

mohou děti zpětnou vazbu poskytovat. Z fokusní skupiny s pracovníkem a pracovníci policejních složek vyplynulo, že v tuto chvíli není **nijak ošetřeno zjišťování zpětné vazby od dětí po výslechu**.

Experti a expertky nesbírají zpětnou vazbu na svoji práci od dětí pravidelně. Zároveň vnímají kladně možnost využívat smajlíky, jejichž prostřednictvím by samo dítě mohlo velmi snadno dát zpětnou vazbu k celému procesu. Potenciálem pro změnu může být znalost zahraniční praxe v zapojování dětí.

Hodnotící kritéria	Postup plnění indikátoru je možné měřit prostřednictvím následujících kritérií: 0 = Děti nemají příležitost vyjádřit se k lokální veřejným službám a tyto služby nemají povinnost nabízet příležitost taková vyjádření nabízet 1 = Alespoň dvě z výše uvedených služeb mají nastaven systém pro poskytování zpětné vazby ze strany dětí na poskytované služby 2 = Alespoň čtyři z výše uvedených služeb mají nastaven systém pro poskytování zpětné vazby ze strany dětí na poskytované služby 3 = Všechno z výše uvedených služeb mají nastaven systém pro poskytování zpětné vazby ze strany dětí na poskytované služby
Výsledek v ČR	1 <u>Zdůvodnění</u> Děti v ČR mají zkušenosti s podáváním zpětné vazby zejména v oblasti sociálních služeb, kde je dána standardy kvality, a dále v rámci vybraných volnočasových aktivit a školního prostředí. Není doposud standardem získávání zpětné vazby od dětí v rámci lékařské péče, soudnictví nebo OSPOD.

U10 Podporu má účast dětí na monitoringu dodržování Úmluvy (vč. Stínového reporting CRC) a relevantních nástrojů a konvencí RE

Hodnocení U10 podporu má účast dětí na monitoringu dodržování Úmluvy (vč. Stínového reporting CRC) a relevantních nástrojů a konvencí RE

Hodnotící kritéria	Postup plnění indikátoru je možné měřit prostřednictvím následujících kritérií: 0 = Neexistují žádné postupy pro podporu dětské participace v monitoringu implementace nástrojů práv dětí 1 = Vybrané děti jsou přizvány k monitoringu dodržování Úmluvy 2 = Názory velké skupiny dětí z různých prostředí k implementaci Úmluvy jsou k dispozici 3 = Dětské organizace jsou podporovány v tom, aby systematicky monitorovaly implementaci Úmluvy a dalších nástrojů práv dětí přijatých daným státem⁴
Výsledek v ČR	0 <u>Zdůvodnění</u> V rámci předchozích periodických zpráv (1. a 2., 3. a 4., 5. a 6. zpráva) plnění Úmluvy o právech dítěte byly děti zapojeny minimálně, pouze dílčím způsobem prostřednictvím stínových zpráv nestátních neziskových organizací. Děti budou přizvány k hodnocení příštích zpráv. V rámci aktuálního projektu OPZ bude zpracována verze Úmluvy o právech dítěte v dětem přátelské verzi.

VI. Akční plán k zajištění participace dětí v ČR v klíčových oblastech jejich života v letech 2023-2026

Předložený Akční plán k zajištění participace dětí v ČR v klíčových oblastech jejich života v letech 2023-2026 (dále AP) stanovuje úkoly, které navazují na realizovaný projekt „**Participace dětí v Evropě – posilování národního rámce a aktivit v rámci participace dětí**“, který v ČR realizovalo MPSV ve spolupráci s Radou Evropy. Tento projekt probíhal v letech 2021-2023. Dokument navazuje na Národní strategii ochrany práv dětí 2021-2029.

Cílem AP je nastavit potřebné kroky pro naplnění indikátorů participace, které v České republice nejsou doposud dostatečně funkční. Plán je proto rozdělen do deseti aktivit, z čehož u každé je popis současného stavu, a zároveň jsou zde popsány kroky které stanovují, jakým způsobem by měly být jednotlivé indikátory naplněny.

Indikátory participace a kroky k jejich naplnění

1. V ČR existuje nezávislá, zákonem ustanovená instituce ochraňující dětská práva

Přes opakované legislativní snahy nebyla pozice dětského ombudsmana v ČR doposud zřízena. Byl zvažován návrh na zřízení samostatné funkce a též posílení pravomocí veřejného ochránce práv nebo jeho zástupce. Aktuálně je připraven návrh zákona o dětském ochránci práv jako nezávislé instituci.

Krok 1.1: V ČR bude do roku 2026 ustanovena instituce zaměřující se na ochranu práv dětí. V současné době je tento legislativní návrh projednáván na úrovni jednotlivých resortů. Do příprav legislativních změn a ustanovení této instituce budou ve spolupráci s ÚV ČR zapojeny děti v rámci projektu OPZ MPSV.

2. Děti participují na monitoringu dodržování Úmluvy (vč. Stínového reportingu CRC) a relevantních nástrojů a konvencí RE

V rámci předchozích periodických zpráv (1. a 2., 3. a 4., 5. a 6. zpráva) plnění Úmluvy o právech dítěte byly děti zapojeny minimálně, pouze dílčím způsobem prostřednictvím stínových zpráv NNO.

Krok 2.1: Děti budou participovat na hodnocení příštích zpráv, monitoringu vč. stínového reportingu CRC. (31.12.2025)

Krok 2.2: V rámci aktuálního projektu OPZ zpracuje MPSV verzi Úmluvy o právech dítěte v dětem přátelské verzi. (Plnění do 31.12.2025)

3. Poskytované služby dětem a jejich rodinám mají nastavené mechanismy pro získávání zpětné vazby od dětí

Děti v ČR mají zkušenosti s podáváním zpětné vazby zejména v oblasti sociálních služeb, kde je dána standardy kvality, a dále v rámci vybraných volnočasových aktivit a školního prostředí. Není doposud standardem získávání zpětné vazby od dětí v rámci lékařské péče, soudnictví nebo OSPOD.

Krok 3.1: V rámci aktuálního projektu OPZ bude téma participace a získávání zpětné vazby od dětí zahrnuto do standardizace a sjednocení postupů práce s ohroženými dětmi a jejich rodinami. Děti dostanou příležitost podílet se na revizi stávajících postupů a jejich uplatňování v praxi při práci s ohroženým dítětem v rámci výkonu SPOD i v rámci aktivit a činností spadajících pod jiné resorty a při identifikaci dobré a špatné praxe při poskytování služeb ohroženým dětem. (Plnění do 31.12.2025)

4. V ČR jsou zavedeny dětem přátelské postupy pro vyřizování stížností

Právo dětí stěžovat si je dětem umožněno v praxi v rámci školství a v rámci sociálních služeb. V sociálních službách jsou stížnostní postupy upraveny přímo standardy kvality, ve školách se jedná obvykle o schránky důvěry, liší se nicméně způsob nakládání s podněty dětí.

Krok 4.1: V rámci výstupů projektu OPZ budou vytvořeny informační a metodické materiály pro jednotlivé odborné pozice, které budou mimo jiné obsahovat doporučení, jakým způsobem mají být vyřizovány stížnosti dětí. (Plnění do 31.12.2025)

5. Vzdělávací programy pro odborníky, kteří pracují s dětmi, zahrnují informace o právu dětí podílet se na rozhodovacích procesech

Participace dětí není doposud zavedeným tématem do osnov všech odpovědných profesí pracujících s dětmi. Participační práva dětí jsou součástí vzdělávání sociálních pracovníků, prozatím spíše v omezené míře. V rámci ostatních profesí se jedná o fakultativní rozvoj kompetencí.

Krok 5.1: Ve spolupráci s ostatními resorty a na základě výstupů z fokusních skupin budou vytvořeny metodické materiály/prezentace, napsané a publikované vzdělávací články (10 odborných článků v odborných publikacích a 10 populárně vzdělávacích článků v online prostředí).

Krok 5.2: MPSV do roku 2025 zajistí, aby do tzv. kompetenčního modelu pracovníků OSPOD bylo zahrnuto i téma participace. (Plnění do 31.12.2025)

6. Dětem jsou poskytovány informace k právu na participaci

Děti v ČR mají k dispozici dílčí materiály týkající se jejich participačních práv, zejména v rámci sociálních služeb. Některé soudy a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí mají k dispozici informační materiály pro děti týkající se soudních řízení a rodičovských sporů.

Krok 6.1: MPSV bude v rámci projektu OPZ realizovat osvětu v tématu participace zaměřenou na děti pomocí vhodných nástrojů (webové stránky, workshopy, popularizační akce a dále skrze tvorbu populárně vzdělávacích online článků). (Plnění do 31.12.2025)

7. V právním systému ČR existují mechanismy, které umožňují dětem bezpečně využívat právo na participaci v právních a administrativních úkonech

Dětem je dle legislativy garantováno právo být informován a právo na sdělení a zohlednění svého názoru v rámci výkonu sociálně-právní ochrany dětí, ve správním a v soudním řízení. V praxi je aplikace tohoto práva z hlediska kvality nicméně závislá na erudici a kompetenci odpovědných osob.

Krok 7.1: MPSV bude v rámci projektu OPZ realizovat osvětovou činnost v tématu participace zaměřenou na odborné pracovníky (soudce, sociální pracovníky, zdravotníky) pomocí vhodných nástrojů (mediální články, metodické materiály, konference). (Plnění do 31.12.2025)

8. Děti jsou zastoupeny na veřejných fórech v rámci jejich vlastních organizací, ve školách, na úrovni lokální a regionální samosprávy a v národních institucích

V České republice jsou v mnoha školách zřízeny dětské parlamenty nebo rady dětí a mládeže, též existuje Národní parlament dětí a mládeže. Existence dětských participačních skupin ale není nijak garantována.

Krok 8.1: V rámci projektu OPZ bude MPSV realizovat dětské participační skupiny v rámci jednotlivých krajů. Děti budou participovat na práci krajských multioborových týmů, a to zejména při identifikaci a vyhodnocení potřebnosti služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny v jednotlivých lokalitách. (Plnění do 31.12.2025)

Krok 8.2: V rámci MPSV bude zřízena dětská participační skupina, která bude mít v rámci resortu poradní roli. Do její činnosti se průběžně zapojí 20 dětí a mladých dospělých. V rámci skupiny budou s dětmi diskutována témata, která se jich bezprostředně týkají nebo ta, která

mohou jejich život ovlivňovat zprostředkovaně. Participační skupina se bude scházet dle aktuální potřeby (např. v rámci přípravy nové legislativy nebo v rámci konzultací výstupů projektu), nejméně pak 2x ročně. (Plnění do 31.12.2025)

9. Ústava a legislativa zahrnují zákonnou ochranu uplatňování práva na participaci dětí a mladých lidí v rozhodovacích procesech

V České republice existuje právní nárok dětí na vyjádření vlastního názoru, kterému je přikládána příslušná váha. Tento nárok je ustanoven: v Ústavě ČR, občanském zákoníku, v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí, v zákoně o zvláštních řízeních soudních, ve školském zákoně, v zákoně o sociálních službách a dalších klíčových předpisech.

Krok 9.1: MPSV ve spolupráci s dalšími resorty bude v rámci legislativního procesu monitorovat, zda nově přijímaná legislativa týkající se života dětí a jejich rodin obsahuje téma participace dětí. V plánovaných změnách legislativních pravidel Vlády ČR by měl být nově zaveden proces CRIA (Children Rights Impact Assessment). Jde o nástroj podporující systematické zhodnocení a komunikaci vlivu zamýšlených opatření na práva, potřeby a zájmy dětí a mladých lidí. (Plnění do 31.12.2025)

10. Právo dětí a mladých lidí na participaci na rozhodovacích procesech je jednoznačně zahrnuto do multioborové národní strategie

Národní strategie ochrany práv dětí na období 2021–2029 upravuje v jednom z klíčových cílů konkrétní opatření k nastavení a podpoře participace dětí v ČR. Jde o cíl posilovat participaci dětí na všech úrovních ve věcech, které se jí týkají a zapojovat je do relevantních rozhodovacích procesů.

Krok 10.1: Opatření jsou realizována prostřednictvím osvěty a metodické činnosti MPSV, v rámci projektu CP4 Europe a v rámci systémového projektu OPZ (2023 – 2025). Právo na participaci bude i nadále zahrnuto ve všech strategických a koncepčních materiálech souvisejících s ochranou práv dětí. V plánovaných změnách legislativních pravidel Vlády ČR by měl být nově zaveden proces CRIA (Children Rights Impact Assessment). Jde o nástroj podporující systematické zhodnocení a komunikaci vlivu zamýšlených opatření na práva, potřeby a zájmy dětí a mladých lidí. (Plnění do 31.12.2025)

VII. Závěry

Česká republika měla tu čest zapojit se v letech 2021 – 2023 do projektu Rady Evropy „*Participace dětí v Evropě – posilování národního rámce a aktivit v rámci participace dětí*“. Cílem projektu bylo podpořit ukotvení a posílení participace dětí v zemích Evropy. Z hlediska národních potřeb se tak jednalo o jedinečnou příležitost k získání náhledu na úroveň participace v ČR a zmapování možností jejího dalšího rozvoje. Využitím rámce CPAT ověřeného v dalších zemích Evropy vznikla návodná struktura, jejíž pomocí bylo možné se zaměřit na klíčové oblasti participace a provést zhodnocení jejich úrovně. Jednotlivé škály indikátorů zároveň naznačují, jaké míry lze v implementaci participačních zásad dosáhnout – CPAT je tedy také určitým vodítkem pro další budoucí směřování participace.

Jaké jsou hlavní poznatky přehodnocení participace v České republice? Dobrou zprávou je, že participace dětí je poměrně pevně ukotvena v českém právním řádu. Většina klíčových rezortních předpisů (např. v oblasti sociální práce, školství, soudnictví a zdravotnictví) i předpisů obecných (občanský zákoník) zahrnuje podmínky účast dětí na rozhodovacích procesech a podstatných záležitostech, které se jich týkají, stejně jako podmínky zjišťování názoru dítěte a jeho zohlednění. Navzdory této relativně dobré teoretické základně se odborníci zapojení do projektu participace shodli, že často postrádají dostatek informací i kompetencí k tomu, aby mohli děti bezpečně zapojovat a byli si jistější v tom, jak naložit s názorem a přáním dítěte. Výjimku tvoří pracovníci a pracovníce sociálních služeb zaměřených na děti – zapojení dětí je obvykle součástí standardu kvality sociální služby. Zároveň byla identifikována i řada příkladů dobré praxe mezi místními úřady (orgány sociálně-právní ochrany dětí, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí), soudy a školami. Tyto zdroje budou sloužit jako inspirace pro všechny aktéry systému.

Praktické fungování v participaci dětí v běžných životních situacích, jako je možnost podávat stížnost nebo zpětnou vazbu poskytovateli služby, se ukazuje jako velmi málo jisté a garantované. Děti si nejsou jisté, zda a jakým způsobem mohou své názory sdělit a zejména co potom bude následovat. Dospělí nositelé služeb a procesů si na druhé straně nejsou vědomi, jak je možné názory dětí brát v potaz a jak na ně reagovat. Nejčastějším způsobem zapojení dětí jsou dětské školní parlamenty, jejichž činnost je zpravidla omezena na záležitosti týkající se školy, místy navíc spíše formálně.

V České republice neexistuje mnoho informačních zdrojů a osvětových materiálů pro děti k tématu participace a také nejsou zavedeny standardizované nástroje v rámci školních osnov. Také ze strany dospělých profesionálů zaznívala často potřeba podpůrných zdrojů a materiálů, které by posílily jejich jistotu v komunikaci a práci s dětmi.

Pozitivní známkou je, že význam participace je vnímán jak dospělými, tak dětmi vážně a shodně projevují zájem o její další posílení a rozvoj. Výzvou pro další období tak zůstává v první řadě osvěta – jak veřejnosti, tak profesionálů a především samotných dětí. Bezpečné a smysluplné zapojování dětí by se mělo stát součástí profesní přípravy a profesních standardů. Nedílnou součástí je i zvyšování veřejného povědomí o zapojení dětí do běžných záležitostí každodenního života. Rádi bychom posílili přímé zapojení dětí prostřednictvím dětských participačních slupin na úrovni každého kraje a pro oblast sociálních věcí také na úrovni Ministerstva práce a sociálních věcí. Tyto kroky jsou znázorněny v akčním plánu a bude vyvinuto veškeré úsilí k jejich naplnění.

Velké poděkování patří týmu Rady Evropy, jehož prostřednictvím nám bylo umožněno čerpat vysoce odborné poznatky a zkušenosti týkající se dětské participace, stejně jako našim projektovým partnerům z Finska, Portugalska, Slovinska a Islandu, kteří s námi laskavě sdíleli příklady dobré praxe v participaci.

VIII. Dodatky

Partneři projektu:

- Amalthea, z.s., <https://www.amalthea.cz/>
- Centrum J.J. Pestalozziho, o.p.s. <https://pestalozzi.cz/>
- Centrum ARPIDA, z.ú., <https://www.arpida.cz/>
- LUMOS, s.r.o., <https://www.wearelumos.org/czechrepublic/about/>
- Naše škola Praha – základní škola, s.r.o., <https://www.naseskolapraha.cz/>
- ČOSIV- Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání, <https://www.societyforall.cz/>
- ÚMPOD- Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí, <https://www.umpod.cz/>

Dokumenty a zdroje:

- National Strategy to Protect Children's Rights
<https://www.mpsv.cz/documents/625317/625903/strategy.pdf/16525ab3-48d2-cae2-a057-f1ab8be379c2>
- Webové stránky Veřejného ochránce práva pro děti
[Ombudsman dětem a náctiletým \(ochrance.cz\)](http://Ombudsman.detem.a.nactiletym.ochrance.cz)

Právní předpisy:

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- Zákon 561/2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
- Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, zákon č. 292/2013, o zvláštních řízeních soudních
- Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů
- Zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování

IX. Přílohy

Program první dětské fokusní skupiny v základní škole v Praze - Vršovicích

Fokusní skupina – škola 23.11. 2021 - Participace dětí v Evropě – posilování národního rámce a aktivit v rámci participace dětí

ČAS	AKTIVITA	POPIS ČINNOSTI	POMŮCKY
9:00-9:20	Představení lektorek a lektor, jmenovky Seznamování Online zvedají ruce, při odpovědi ANO	Požádání dětí o nalepení a napsání jmenovek při vstupu Co jsme za lidi, odkud jsme přišli, naše role – jsme v projektu MPSV HRA: HOĎ A ŘEKNI MÍSTA SI VYMĚNÍ TEN, Kdo je mladší 15 let? Kdo se sem těšil? Kdo někoho z přítomných dětí zná? Kdo má rád řízek a hranolky? Kdo ví, v kolik dneska končíme? Kdo ví, co tu dneska budeme dělat?	Jmenovky, fixa Je možné pustit muziku, když děti přichází, 3 míčky Židle do kroužku
9:20-9:25	O projektu – cíl dnešního setkání – o co jde?	Představení projektu Název projektu, počty plánovaných fokusních skupin - děti/dospělí – ověřujeme nástroj, Rady Evropy . tj. sada indikátorů pro participaci dětí (CPAT) Máme 4 okruhy dané projektem, které s vámi potřebujeme probrat <i>Budou ještě fokusní skupiny pro dospělé, které se budou věnovat stejnému tématu – pokud by chtěli nějakou otázku dospělým položit, pošlete nám ji emailem</i> <i>Chcete-li více vědět, tak máme nahrávku z úvodního semináře => lze si o něj napsat; učitelé na webináři byli</i> Pro nás: Naším cílem není edukovat, něco je naučit, ale zjistit míru participace	PPT prezentace
9:25-9:30	Pravidla	Je předepsáno na Jamboardu – a oni doplňují – ty a vy, křestní jména, respekt, právo stop, mobily zvuk, přestávky, začínáme a končíme v čas – do 1 Flip charty si odneseme Píše se zápis, jména se nepíší, vše je anonymní. Zápis bude promítán rovnou na zeď/plátno	Flip: PRAVIDLA
9.30-10:10	I. část participace (U7)	a) BRAINSTORMOVÝ KOLOTOČ: Na 2/4 chatovací místnosti (dle počtu dětí), v každém rohu místnosti jeden flip s jedním moderátorem – děti 2/4 skupiny a každá vždy zhruba 5-10 min u jednoho papíru „	4x flipy a předepsané otázky, papírová izolepa, nebo

		kolotoč“ tzv. – cíl aktivity (získat více originálních odpovědí nezávisle na sobě, nebudou se ovlivňovat) – na každém papíru jedna otázka viz výše a my nebo děti zapisují, my provokujeme diskusi, pro další skupinu skryjeme odpověď původní skupiny zároveň online: 2 skupiny, každá má 2 otázky, po 7 minutách si prohodí jamboardy 1. Slyšeli jste někdy slovo participace? Co to znamená? 2. Jak může participace vypadat ve skutečnosti? Napadají vás nějaké příklady? 3. Při jaké příležitosti (kde a při čem – činnosti a prostředí) by mělo být dětem nasloucháno? 4. Proč je třeba dětem naslouchat? Přijde vám, že dospělí dětem naslouchají? b) DISKUSE: společně přečteme odpovědi a diskutujeme c) VIDEO LUMOS jen část o participaci jen část d) SHRNUTÍ: co z toho vyplývá? Zeptat se dětí – dát flipy vedle sebe; napsat na flip, co to ta participace dle dětí je, proč je důležitá, co by vzkázali dospělým Ukázat PPT - definice participace Rady Evropy - PPT	gumotex Online: 2 otázky č. 1 a 2 – po 7 minutách se vymění 2. otázky č. 3 a --č 2 otázky – po 7 minutách se vymění prezenčně: Rozdělit skupinu na 4 (podle počtu dětí) Video Lumos – https://www.youtube.com/watch?v=cL4fGZHhLdQ PPT: participace – definice Rady Evropy / napsat vzkaz do PPT jejich definici
přestávka			
10:20 11:05	II. Část- právo U3	a) BRAINSTORMING: co je to právo? (A: zapisuje do zápisu) b) Prezenčně: PRÁCE VE DVOU/TŘECH SKUPINÁCH AD FLIP 1. sepsat jaká všechna práva dětí, která je napadají 2. jak to vědí, jak a odkud/ od koho na to přišly (weby, letáky, atd.).... Online: jamboard c) Společná DISKUSE: Společně dáme hlavy dohromady. Odkud se děti mohou dozvědět o svých právech d) PC JAMBOARD: aktivita přiřazuje text k obrázku práv – vybrali jsme jen nějaká práva cca 11, budou mít dvě skupiny u dvou PC Co to je právo? 1. Co si představíte, když se řeknou dětská práva? Znáte nějaká? Jaká? 2. Kde/od koho jste se o nich dozvěděli? Co konkrétně? Viděli jste někdy nějaké leták, brožuru, knížku, web o dětských právech? 3. Mluvil s vámi někdo o vašich právech, nebo o lidských právech obecně? 4. Četli jste o nich někdy?	

		5. Jakým způsobem a kde, v jakých prostředí (škola, rodina, jinde) s vámi o vašich právech/lidských právech mluvili? 6. Kde kromě školy se děti mohou dozvědět o svých právech?	
PŘESTÁVKA			
11:15-12:00	III. Část-ombudsman	a) BRAINSTORMING: Existuje někdo, nějaká konkrétní osoba v České republice, na koho je možné se obrátit, když máte pocit, že jsou porušována něčí práva? Víte, jak se mu říká? (Děláme zápis) co by takový ombudsman pro děti mohl konkrétně dělat? Různé nápady? S čím byste se na něho třeba mohli obracet? Zkuste vymyslet nějaké konkrétní situace? (Děláme zápis) b) 2 KAZUISTIKY DO SKUPIN – odpověď dostanou ve videu. Práce na 5 minut 1. Dítě je v dětském domově, píše maily, ale než ho odešle musí ho ukázat paní vychovatelce či řediteli. Je možné s tímto obrátit na ombudsmana? Jak by se toto mělo řešit? 2. Dívka má bezlepkovou dietu, ale ve škole jí řekli, že nevaří bezlepkově a ať se stravuje doma. Je možné s tímto obrátit na ombudsmana? Jak by se toto mělo řešit? e) videa ombudsman – první 4 minuty – odpoví na kazuistiky f) BRAINSTORMING: Měl by existovat také ombudsman, který by hájil pouze práva dětí? Dovede si představit, že bys jeho pomoc využil? Proč ano/ne? g) (pokud bude čas) můžeme získat zpětnou vazbu na web.stránky	Kazuistiky na papíru – vytištěné pro každou skupinu Video: https://youtu.be/NSIKeZ9GBI4 Webovky: https://deti.ochrance.cz/
přestávka			
12:10-12:45	IV. Stížnost	a) VIDEO b) BRAINSTORMING: Co je to stížnost? Jak to v praxi konkrétně vypadá, stěžovat si? (Děláme zápis) c)Společně –budeme mít předepsané do předu a rovnou do toho píše, word dokument Stěžovali jste si někdy? Víte, jak byste postupovali? Odkud to víte? Kdo vám v tom pomáhal, pokud jste si stěžovali? Co následovalo? Dostali jste odpověď na svou stížnost? Pokud sis nestěžoval, měl bys na stížnost dostat odpověď? (Děláme zápis)	https://youtu.be/u46PFq_OafA

		c) SPOLEČNÁ DISKUSE , výstup d) HRA „Proč jste přišli pozdě?“ 1 Jeden šéf, 2 „herci“ vrací poničenou knížku do knihovny – jdou za dveře a neví jaký je důvod (zbytek skupiny vymyslí co nejlegračnější důvod) 2 „herci“ co jsou za dveřmi a přichází a zkouší různé výmluvy – proč je knížka poničená, šéf může nějak reakcemi nějak směřovat ke správné odpovědi 3 Můžeme obměnu vícekrát – jiná situace – reklamace trička s dírkou... 4 Je třeba uhodnout důvod	
12:35-13:00	Zpětná vazba dotazník, poděkování	Písemná vazba – písemná i ústní (kolečko) Závěrečná hra - bomba – štít Rozloučení, poděkování => předání certifikátů	Písemná zpětná vazba

Program první online fokusní skupiny dospělých – 31. 3. 2022

Harmonogram přípravy 2. online fokusní skupiny dospělých 31. 03. 2022

Program	Časová dotace	Zodpovědná osoba
Zahájení diskusního setkání - Představení týmu, pravidla, program	9:00 – 9:10 (10 min.)	Lukáš Talpa
Prezentace o projektu - Prezentace pro řídicí komisi RE	9:10 – 09:30 (20 min.)	Kristýna Jůzová Kotalová
Co vzkazují děti? - Krátké info, kolik a jaké fokusní skupiny máme za sebou - Prezentace dětských sdělení - Video (vzkazy dětí pro sociální pracovníky)	09:30 – 09:40 (10 min.)	Andrea Šafařík
<u>Naše potřeby</u> <u>Začátek společně</u> - Jamboard, co potřebují experti, jestli mají dospělí vzdělání, materiály apod. + představení výstupů na téma potřeb ze zpětnovazebního dotazníku (10 min.) - (Lze čerpat z otázek „Měl/a jste možnost dostat adekvátní vzdělávání, nástroje k praxi v participaci? Od koho?“, „Co vám brání zapojit děti a dospívající do vaší činnosti nejvíce?“, „Pokud byste rád/a sdělila, co Vás v oblasti zapojování dětí trápí, nebo naopak těší, zde je prostor“ <u>Dělení do 2 skupin</u> (vedou Lukáš a Kristýna) - Co konkrétně potřebují odborníci a odbornice k tomu, aby mohli efektivně a bezpečně realizovat participaci? (píšeme každá skupina na jamboardy)	09:40 – 10:35 (55 min.)	Kristýna Jůzová Kotalová Lukáš Talpa Andrea Šafařík

k těm návrhům z minula – diskuse ke konkrétním návrhům a jak jich dosáhnout) (35 min) <u>Společné shrnutí</u> (10 min.)		
Pauza	10:35 –10:45 (10 min.)	
Zpětná vazba a stížnosti <u>Krátký úvod společně</u> - Navazujeme na minulé setkání a nedokončení tématu (5 min.) <u>Dělení do 2 skupin</u> - Jak a kde si mohou děti stěžovat, jestli to funguje nebo ne, co by tomu pomohlo (45 minut) Otázky: - <i>Jsou používané postupy bezpečné, snadno dostupné a všechny informace (letáky, brožury, plakáty a weby) jsou připraveny ve formátech odpovídajících věku a schopnostem dětí a jsou umístěny tak, aby byly pro děti dostupné?</i> - <i>Mají děti informace o tom, že si mohou stěžovat, jak si mohou stěžovat a mají u toho podporu? Jsou volně k dispozici?</i> - <i>Jsou reakce na stížnosti předány přímo dětem, a to v rámci rozumné lhůty a způsobem, který je vhodný pro daný věk a/nebo kognitivní schopnosti a s ohledem na zdravotní omezení, jazyk dětí?</i> <u>Společné shrnutí</u> (10 min.)	10:45 –11:45 (60 min.)	Kristýna J. Kotalová Lukáš Talpa
Vzkazy dětem	11:45 –11:55 (10 min.)	
Ukončení setkání - Poděkování a co nás čeká	11:55 –12:00 (5 min.)	Kristýna J. Kotalová

Fotografie z konference „Naslouchejte nám, je to pro nás důležité“ - aneb Bezpečí a mýty v participaci dětí konané dne 23.2.2023.

